

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ina LELAJ

ÇAMERİYA VE KOSOVA ÖRNEKLERİ BAĞLAMINDA
“BÜYÜK ARNAVUTLUK” DÜŞÜNCESİ VE ETKİLERİ

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2017

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ina LELAJ

ÇAMERİYA VE KOSOVA ÖRNEKLERİ BAĞLAMINDA
“BÜYÜK ARNAVUTLUK” DÜŞÜNCESİ VE ETKİLERİ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2017

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Ina LELAJ bu çalışması, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Murat KILIÇ (İmza)

Üye (Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK (İmza)

Üye : Yrd. Doç. Dr. Durmuş Ali KOLTUK (İmza)

Tez Başlığı: Çameriya ve Kosova Örnekleri Bağlamında “Büyük Arnavutluk” Düşüncesi ve Etkileri.

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 19/06/2017

Mezuniyet Tarihi : 26/07/2017

(İmza)

Prof. Dr. Ihsan BULUT

Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Çameriya ve Kosova Örnekleri Bağlamında ‘Büyük Arnavutluk’ Düşüncesi ve Etkileri” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Ina LELAJ

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ.....	iii
HARİTALAR LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
ÖNSÖZ.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARNAVUTLARIN BALKAN YARIMADASINDA ORTAYA ÇIKIŞI VE BAĞIMSIZLIKLARINI YİTİRİŞLERİ

1.1 Arnavutların Ortaya Çıkışı.....	4
1.2 Yabancı Hakimiyetine Giriş Süreci.....	9
1.3 Günümüz Arnavutlarının Genel Durumu.....	12
1.4 Arnavutlar Arasında Dinsel ve Dilsel Farklılıklar	15
1.5 Arnavutlar Arasında Milliyetçi Fikirlerin Tezahürü	17
1.5.1 Milliyetçilik Kavramının Tanımları	17
1.5.2 Arnavutlar Arasında İlk Milliyetçi Fikirler	20
1.5.3 Arnavutlar Arasında Milliyetçi Fikirlerin Tezahüründeki Gecikmenin Nedenleri	24

İKİNCİ BÖLÜM

ARNAVUT ULUSAL SORUNLARI VE BÜYÜK ARNAVUTLUK DEVLETİ KURMA GİRİŞİMLERİ

2.1 Arnavut Milliyetçiliğinin İlk Aşaması	32
2.1.1 Osmanlı Hakimiyetinde Arnavutlar Vilayetlerinde Yaşam.....	32
2.2 Arnavut Milliyetçiliğinin İkinci Aşaması	43
2.3 Arnavut Milliyetçiliğinin Üçüncü Aşaması	49
2.4 Arnavut Milliyetçiliğinin Dördüncü Aşaması.....	55
2.5 Büyük Arnavutluk Devletinin Kurulma İhtimali	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ÇAMERİYA VE KOSOVA ARNAVUTLARININ
BÜYÜK ARNAVUTLUK FİKİRLERİ TESİRİNDE GELİŞEN SORUNLARI

3.1 Yunanistan'ın Çameriya Arnavutlarına Yönelik Politikaları.....	67
3.1.1 Çameriya: Yunanistan Arnavutları.....	67
3.1.2 Antik Dönemlerden 1913 Yılına Kadar Çameriya Bölgesi.....	68
3.1.3 Yunanistan'ın Çameriya Arnavutlarına Yönelik Uyguladığı Tehcir	69
3.1.3.1 Yunanistan'ın 1913'de Çameriya'yı İlhakı	69
3.1.3.2 30 Ocak1923 Nüfus Mübadelesi Antlaşması.....	71
3.1.3.2.1 İkinci Dünya Savaşı Öncesi Yunanistan'daki Çameriya Arnavutlarının Demografisi.....	73
3.1.3.3 İtalyan-Yunan Savaşının Çameriya Arnavutları Üzerindeki Etkileri	74
3.1.4 Nazi İşgali Altında Çameriya Arnavutlarının Durumu	76
3.1.5 Çameriya Arnavutlarının Yönelik Yapılan Soykırım.....	76
3.1.6 Komünist Yönetim Sonrası Çameriya Arnavutlarının Durumu	80
3.2 Sırp'ların Kosova Arnavutlarına Yönelik Politikaları.....	82
3.2.1 Sırp-Arnavut Sorunlarının Ortaya Çıkışı.....	82
3.2.2 Kosova ve Sırp Milliyetçiliğinin Çatışması.....	84
3.2.3 1999 Kosova Savaşı Öncesi Kosovalı Arnavutlar.....	85
3.2.3.1 Tarihsel Arka Plan	86
3.2.3.2 Tito Rejimi ve Kosova.....	88
3.2.4 Miloseviç İktidarı ve Kosova Savaşı	90
3.2.5 "Büyük Arnavutluk" Düşüncesinin Kosova Savaşı Üzerindeki Etkileri.....	95
SONUÇ.....	97
KAYNAKÇA.....	101
Ö Z G E Ç M İ Ş.....	110

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Arnavutluk'ta Din Üyeliğine Göre Yerleşik Nüfus	16
Tablo 2.1 İşkodra Sancağı	33
Tablo 2.2 Draç Sancağı	34
Tablo 2.3 Manastır Vilayeti	36
Tablo 2.4 Yanya Vilayeti	37
Tablo 2.5 "Arnavutluk ve Kosova'nın Önümüzdeki Onyılıda Birleşmesini İster misiniz?"	62
Tablo 2.6 "Bunların Önümüzdeki On Yılda Birleşeceğini Düşünüyor musunuz?"	62
Tablo 2.7 Sizce Arnavutluk, Kosova ve Makedonya'daki Arnavutlar Önümüzdeki On Yıl İçinde Birleşecekler mi?	63

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1.1 Arnavutluk: Siyasi Haritası	4
Harita 1.2 İliya Bölgesi	6
Harita 1.3 Eski Epir, Yeni Epir ve Dardania	9
Harita 1.4 Arnavutçanın Geg ve Tosk Lehçeleri	15
Harita 2.1 Arnavutların Yaşadığı Topraklar	29
Harita 2.2 Kosova Vilayeti	35
Harita 2.3 Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Dört Arnavut Vilayeti	40

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AK	Kırmızı ve Siyah İttifakı (Aleanca Kuq e Zi)
Bİ	Balkan İttifakı
BM	Birleşmiş Milletler
ÇSPA	Çameriya Ulusal Siyaset Birliği (Shoqëria Politike Atdhetare Çamëria)
EDES	Etnikos Dimokratikos Ellenikos Syndesmos (Yunan Ulusal Cumhuriyetçi Ligi)
ELAS	Yunanların Özgür Ulusal Ordusu (Ethnikos Laikos Apeleftherotikos Stratos)
LDK	Kosova Demokratik Ligi (Liga Demokratike e Kosovës)
MC	Milletler Cemiyeti
MS	Millattan Sonra
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)
OSCE	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (Organization for Security and Cooperation in Europe)
PD	Demokrat Partisi (Partia Demokratike)
PS	Sosyalist Partisi (Partia Socialiste)
PDIU	Adalet Entegrasyon ve Birlik Partisi (Partia për Drejtësi Integrim dhe Unitet)
UÇK	Kosova Kurtuluş Ordusu (Ushtria Çlirimtare e Kosovës)
UNRRA	Birleşmiş Milletler Yardımlaşma ve Rehabilitasyon İdaresi (United Nations Relief and Rehabilitation Administration)
VV	Vetëvendosje (Kosovanın Milliyetçi Partisi, kendi kaderini tayin anlamına gelmektedir)

ÖZET

Arnavut milliyetçiliği, komşu ülkeler arasında diğer milliyetçi fikirlerin doğasına kıyasla farklılık göstermektedir. Nitekim Arnavutlar farklı koşul ve gelişmelerden ötürü, Yunanlar, Sırlar, Bulgarlar ve Karadağlılara nazaran 1913 yılı itibariyle daha geç bağımsızlık elde eden millet olmuştur. 19. Yüzyıl Balkan coğrafyasının olağanüstü siyasi ve askeri gelişmeleri karşısında etnik nüfusunun Batılı güçlerin antlaşmalarda gösterdiği ince ve plânlı stratejileri gereği kendi toprakları dışında Sırbistan ve Yunanistan topraklarında bırakılması "*Büyük Arnavutluk*" düşüncesinin Arnavutlar arasında varlık bulmasına diğer taraftan ise bu düşüncelerin Sırbistan ve Yunanistan arasında rahatsızlık uyandırmasına zemin hazırlamıştır. "Büyük Arnavutluk" fikri, Sırlar ve Yunanlarca zaman zaman Arnavutları "*büyük devlet kurma planı güden milliyetçi insanlar*" olarak tanımlamalarına kapı aralamıştır.

Bu çalışma, "*Büyük Arnavutluk*" düşüncesini İngilizce, İtalyanca, Türkçe ve Arnavutça eserler ışığında değerlendirmeyi amaçlamıştır. Aynı zamanda, Arnavutlar arasında olası bir "*Büyük Arnavutluk*" planının tarih boyunca ne ölçüde rağbet gördüğü ve uygulama alanı bulduğu sorusunu da aydınlatmayı hedeflemiştir. Nitekim bilindiği üzere bu amaca ulaşmak için Arnavutların kim olduğunun ve Balkanlar tarihinde nerede durduklarının bilinmesi elzemdir. Bu hedef doğrultusunda, Arnavutların şimdiye kadar böylesi ciddi bir tefekkürde "*Büyük Arnavutluk*" planına sahip olup olmadığını daha iyi anlamak ve araştırmak amacıyla Arnavutluk milliyetçiliğinin tarihi evreleri mercek altına alınmıştır. Arnavutlar; Arnavutluk Cumhuriyeti, Kosova Cumhuriyeti, Karadağ Cumhuriyeti, Sırbistan Cumhuriyeti, Yunanistan Cumhuriyeti ve Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşamaktadırlar. Dolayısıyla, Arnavutlar Güney Avrupa'daki Balkan Yarımadasının 5 farklı ülkesinde bölünmüş vaziyette mevcudiyetini diğer kültürlerin sirayetinde muhafaza eden millet olarak ilginç bir örneği oluşturmaktadır. Bu gerçekten hareketle "*Büyük Arnavutluk*" düşüncesinin en çok tartışma götürdüğü Kosova ve Çameriya Arnavutlarının bu düşünce etrafında gelişen sorunları ve bu sorunların onlar üzerindeki etkileri çalışmanın odaklandığı temel alan olarak seçilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arnavut Milliyetçiliği, Arnavutlar, "Büyük Arnavutluk", Büyük Güçler, Kosova Sorunu, Çam Sorunu, Sırbistan, Yunanistan.

SUMMARY
THE IDEA OF "GREATER ALBANIA" AND ITS EFFECTS ON
CHAMERIA AND KOSOVO ISSUE

The Albanian nationalism is defined as a different one when compared to the nature of other nationalist ideas among its neighbor countries. On the other hand, it is striking the fact that the first nationalist ideas came too late between Albanians and that they were the last nation, when it is related to other Balkan nations such as Greeks, Serbs, Bulgarians and Montenegrins, to declare its independence from the Ottoman Empire in 1912.

The decision of leaving Albanian population inside Greece and Serbia's territories, taken by the Western powers, led to the arouse of the Albanian nationalism between Albanians and on the other side evoked discomfort in Serbia and Greece. Due to this fact Serbs and Greeks accuse Albanians of having a nationalist plan which aims the creation of a possible "Greater Albania" state. This paper aims to present the Albanian version of the "Greater Albania" idea using academic works written in different languages. At the same time, it also aims the search for a possible "Greater Albania" plan among Albanians through history. In order to reach such goal it is necessary to know who are the Albanians and where do they stand in Balkans history. To better understand if Albanians have ever had a "Greater Albania" plan, it is important to analyse the Albanians nationalism phases in order to try finding such a plan.

It is to be remembered that Albanians do live in the Republic of Albania, Republic of Kosovo, Republic of Montenegro, Republic of Serbia, Republic of Greece and in the Republic of Macedonia. In other words, the Albanians constitute an interesting example as the only nation of the Balkan Peninsula in Southern Europe divided in 5 different countries.

In this study, in order to understand how and to what extent the idea of "Greater Albania" affected the lifestyles of Albanians living outside the borders of the Republic of Albania, the problematic cases of Kosovo Albanians and Cham Albanians populations are being analysed during war and peace times.

Keywords: Albanian nationalism, Albanians, "Greater Albania", Great Powers, Kosovo Issue, Cham Issue, Serbia, Greece.

ÖNSÖZ

Balkanlar, stratejik konumu ile Avrupa için olduğu kadar Asya ve Orta Doğu için de önemli bir coğrafyadır. Birçok büyük medeniyetin hâkim olduğu bu topraklarda onlarca ırk bir arada ya da dağınık vaziyette yaşamlarını idame ettirmişlerdir. Ulus devlet modelinin ortaya çıktığı 1789 Fransız ihtilalinden sonraki süreç yaşanan isyan ve savaşların neticesinde 1912 gibi geç bir tarihte bağımsızlığa kavuşan Arnavutluk için ortaya çıkan nüfus dağılımı diğer uluslara nazaran oldukça farklı bir durum ortaya koymuştur.

Bilindiği üzere, Arnavutların Balkan coğrafyasının hemen hemen tamamında bölünmüş vaziyette farklı ırk ve kültürlerle iç içe yapıda varlık bulması büyük güçlerin masa başı stratejik/diplomatik faaliyetlerinin bir sonucu olsa da aynı zamanda coğrafyanın paylaşımındaki zorlukların da bir neticesidir. Ortaya çıkan bu vaziyet ve uğradıkları haksızlıklar Arnavutları zaman zaman birleşme fikirleri etrafında mesai harcamaya teşvik etmiştir. Bu durum Arnavutlar arasında çöşku ve heyecan ile karşılanırken özellikle Sırlar ve Yunanlar arasında ise şüphe ve güvensizlik ile karşılanmış ve suistimal edilmiştir.

Nitekim Balkan Yarımadasının farklı ülkelerindeki Arnavut bölünmesi, "Büyük Arnavutluk" olarak adlandırılan bütün Arnavutların muhtemel bir birlik programı çerçevesinde hamleler yapabileceği fikriyle bazı çevrelerce tartışma götürür düzeye eriştirilmiştir. Arnavutların büyük bir kısmının Kosova, Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Yunanistan'da yaşadıkları malûmdur. Hatta Arnavutların milli meselesi, bazı uluslararası gözlemciler tarafından Balkanlar'ın istikrarı ve güvenliğine yönelik tehlikeli bir unsur olarak algılanmaktadır. Ancak meselenin özünü kimlik, coğrafya ve hâkimiyet sorunu teşkil etmektedir.

Öte yandan Arnavut kimliğinin sürekliliği ve coğrafya ile bağlantısı açılarından oldukça hassas olan bu mesele Arnavut perspektifinden uluslararası kamuoyunca yeterince tanıtılmamakta ve ilgi uyandıramamaktadır. Arnavut sorunu Yunanistan ve Sırbistan gibi Arnavut komşularının bakış açılarıyla lanse edilmekte ve uluslararası camiada yaygın bir şekilde bu konu üzerine eserler kaleme alınmaktadır. İngiliz akademisyen Miranda Vickers, Arnavutlar hakkında "Albanians: A Modern History/Arnavutlar: Çağdaş Tarih" ve "Between Serbs and Albanians/Sırlar ve Arnavutlar Arasında" başlıkları altında kaleme aldığı telif eser konuya örnek olarak verilebilir.

“Büyük Arnavutluk” düşüncesinin günümüz fraksiyonunu komplike bir örnek üzerinden araştırmada en çarpıcı mekan hem fikir olunacağı üzere Çameriya ve Kosova’dır. Kosova üzerindeki Sırp ve Çameriya üzerindeki Yunan etkilerinin mi bu düşüncüyü canlı tuttuğu ya da bu bölgelerde yaşayan Arnavutların etnik şuur ya da tarihsel bellekle mi bu tür düşüncelerin etkisinde kaldıkları toplum psikolojisi, sosyoloji, uluslararası ilişkiler ve tarih metodolojisinin kalıpları dahilinde çapraz okuma ve derin analizlerle araştırılması elzemdir. Bu tür kapsamlı çalışmaların henüz kaleme alınmamasına binaen farklı bölgeler üzerinden ismi zikredilen meselenin araştırma kapsamına alınması ve bilimsel kriterler çerçevesinde eserler neşredilmesi oldukça önemlidir.

Üç bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde Arnavutların Balkan Yarımadasında ortaya çıkışları ve farklı güçlerle olan münasebetlerine değinilmiştir. Bu doğrultuda Arnavutlar arasındaki dilsel ve dinsel farklılıklar ile milliyetçilik fikirlerinin tezahürü meseleleri de irdelenmiştir. Araştırmanın ikinci bölümünde ise Arnavutların ulusal sorunları ve bağımsızlık yolundaki en büyük argümanları olan milliyetçilik anlayışı ve söylemi aşama aşama kaleme alınmıştır. Çalışmanın en çarpıcı ve son bölümünde ise Çameriya ve Kosova gibi iki önemli bölgede yaşayan Arnavutların, “Büyük Arnavutluk” düşüncesinin etrafında gelişen sorunları dile getirilmiştir.

Çalışmanın kaleme alınmasında motive edici iki gelişme gözden kaçmamıştır. Bunlar Arnavut tarihinin yabancılar tarafından tanıtılması ve Türkiye’de yeterli sayıda eserin henüz bulunmamasıdır.

Türkiye’de yüksek öğrenim edinmemi sağlayan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı’na sunduğu imkânlar için müteşekkirim. Bu tezi babam Edmond’a, annem Natasha’ya, kız kardeşim Nensi’ye, büyükbabam Murat’a, büyükannem Burbuqe’ye, teyze Luljeta’ya ve kuzenime Marcelo’ya adıyorum. Koşulsuz ve sınırsız sevgileriyle, zor anlarımda teşvik ve manevi desteklerini esirgemedikleri için minnettarım.

Bu tezin yazılmasına teşvik, akademik yardım ve güven ile büyük katkı sağlayan danışmanın Yrd. Doç. Dr. Mustafa Öztürk’e teşekkür ederim. Ayrıca, tarafıma karşı gösterdiği yardımlardan dolayı Gizem Alaylı, Ercan Şahin ve Fadime Yurtseven’e teşekkürü borç bilirim.

Ina LELAJ
Antalya, 2017

GİRİŞ

Balkanlar'da etnik kimlik ve toprak bütünlüğü meselelerinden kaynaklı sorunları olan devletler malûmdur. Devletlerin sınırları belli olsa dahi bölgede hala çatışma olasılığı söz konusudur. Bu yüzden, Balkan bölgesi uluslararası kamuoyu tarafından daima Avrupa'nın barut fıçısı olarak tanımlanacaktır. Bu gerginliğin kaynaklarından bir diğeri de Arnavutların farklı devletlerin sınırları içerisindeki karmaşık etnik dağılımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Üstelik bu dağılımın olduğu ülkelerle Arnavutluk arasındaki ikili ilişkilerin istenilen seviyelerde olmaması meselelerin çözümünü yavaşlatmakta hatta zaman zaman zorlaştırmaktadır.

Toprak tıpkı insan gibi bir devletin en temel unsurudur bir başka ifadeyle toprağın ihlali yıllar geçse bile sorun sarmalını çözemez ve geleceğe yönelik vizyon üretici dış politika konsepti geliştiremez. Bu bağlamda toprak meselesi Arnavutlukta ve Arnavutlar üzerindeki hassasiyetini korumaya devam etmekte hatta Arnavutluk'un komşularıyla olan ikili ilişkilerinde de bu durum kendisini açıkça ortaya koymaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere Avrupa'da Arnavutlar gibi savaş sonrası şartlar ve istenilen düzeyde olmayan komşuluk ilişkilerinde beş farklı ülkede ikamet eden benzer bir etnik nüfusa şahit olunmamaktadır.¹ Bu durum bazı milliyetçi Arnavut çevrelerce "*Büyük Arnavutluk*" düşüncesi kanalıyla Balkan ülkeleri arasında bölünmüş tüm etnik Arnavutların ve etnik Arnavut topraklarının birleşmesini konu edinen tek bir Arnavut devletinin kurulması fikri ön plana çıkarılmaktadır.

Arnavutlar, Balkan bölgesindeki en kadim ırklardandır. Ancak 1913 Londra Büyükelçiler Konferansında, Büyük Güçler tarafından verilen yanlı ve stratejik kararlarla bir nevi cezalandırılmışlardır. Diğer taraftan 1913 yılından bu zamana kadar Arnavut tarihi, ulusal boyutlarıyla hayatta kalma savaşları ile karakterize edilegelmiştir. Ne var ki, Arnavutların yaşadıkları topraklar olağanüstü gelişmeler karşısında zaman zaman güneyde Yunanlar, Adriyatik kıyısında İtalyanlar ve kuzeyde de Sırp'lar tarafından talep edilmiştir.² Bu durumun sosyo-psikolojik etkiler Arnavut belleğinde tazeliğini korumaktadır.

Bilindiği üzere 1877-1878 Türk-Rus Savaşı sonrasında imzalanan Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları ile Arnavutların bir kısmının diğer Balkan ülkelerine bırakılması Arnavut

---

¹ Hilaj, 2013: 395.

² Hilaj, 2013: 394.

milliyetçiliğinin kıvılcımını oluşturmuştur.³ Arnavut sorunu fiilen 1878 yılından itibaren ortaya çıkmıştır denilebilir. Fakat Arnavutluk tarihi boyunca, Arnavut milliyetçiliği meselesi yeni gerekçelere adapte olarak değişiklik göstermiştir.

Arnavut sorunu, Kosova ve Makedonya'da yaşayan Arnavutların sorunlu durumu nedeniyle 1990'lı yıllarda yeniden tezahür etmiştir.⁴ Arnavutluk sınırları dışında yaşayan Arnavutlarca Arnavutluk ile birleşme fikri her zaman sempatik bulunmuş ve memnuniyetle karşılanmıştır. Bu şekilde kendilerini daha güçlü ve güvencede bulacaklarına inanmışlardır.

Sırlara göre, Kosova Savaşı'nın nedenleri arasında Arnavutlar arasında "Büyük Arnavutluk" oluşturma planına atıfta bulunan milliyetçi düşünceler de yer almaktadır.⁵ Bu durumda Arnavutların böyle bir planının olmadığını ispatlamak için Kosova sorunu ve gelişmeleri yakinen incelenmelidir. "*Büyük Arnavutluk*" düşüncesinin Arnavutluk'un komşuları tarafından toprak taleplerini ve idari uygulamalarını gerçekleştirmek için nasıl manipüle edildiğini daha iyi anlamak için Çameriya meselesi üzerine de yoğunlaşmak gerekir.

Arnavutluk ve Sırbistan ilişkilerinde Kosova sorunları merkezli, Arnavutluk ve Yunanistan ilişkilerinde ise Çameriya sorunları kaynaklı hala şüphe ve gerginlikler söz konusudur. Arnavutluk ve Sırbistan arasında, Kosova sorunu çözülmüş olsa dahi, Sırbistan Kosova'yı resmen tanımadığı için Arnavutluk ve Sırbistan arasında bu konu üzerindeki tartışmalar devam edecektir. Sırbistan ve Arnavutluk arasında 14 Ekim 2014 tarihli resmi futbol maçı esnasında yaşanan centilmenlik dışı olaylar bölgede hala bir çatışma riski olduğunu gözler önüne sermiştir.⁶

Arnavutluk-Yunanistan ilişkilerinde Çameriya bölgesi sorunlarından dolayı güvensizlikler ve gerginlikler hala mevcuttur. Hatırlanacağı üzere, Arnavutluk ile Yunanistan arasında savaş hukuku 1940'lerden beri yürürlüktedir.⁷ II. Dünya Savaşından sonra Çameriya bölgesinde yaşayan Arnavutların mülkiyetleri Yunanlar tarafından ele geçirilmiştir. Bu zor durum karşısında Çam halkı Arnavutluğa sığınıp topraklarını bırakmak zorunda kalmıştır. Sınır dışında yaşayan Arnavutların sorunları Arnavutluk'un komşu ülkeleriyle ilişkilerini etkilemektedir. Çünkü sınır dışında yaşayan Arnavutlar için Arnavutluk onların vatani olarak

³ Progonati, 2013: 160.

⁴ International Crisis Group, 2000: 6.

⁵ Ardolic, 2009:23.

⁶ <http://futbolgrad.com/albania-vs-serbia-recapping-180-minutes-of-odd-history/> (erişim tarihi: 22.03.2017).

⁷ Roudometof, 2002: 157.

görülmüştür.⁸ Komşu ülkelere göre ise Arnavutluk, “*Büyük Arnavutluk*” fikrini gerçekleştirmek için sınır dışı yaşayan Arnavutları aleni desteklemektedir.

“*Büyük Arnavutluk*” düşüncesi, Balkanlar’da ve Batı’da, siyasi çerçevelerde üzerinde fazlaca konuşulmayan bir tabu konu olarak düşünülmektedir. Belki de bundan dolayı makalelerin ve tezlerin sayısı da bu konu hakkında yetersizdir. Fakat bu çalışmada bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar tasniflenip incelenerek “*Büyük Arnavutluk*” fikrinin komşuları için bir tehdit oluşturup oluşturmadığının sonucuna varılması amaçlanmaktadır. Yine tarihsel süreç içerisinde “*Büyük Arnavutluk*” düşüncesinin Arnavutluk’un siyasi gündeminde hangi boyut ve etkilerde yer alıp almadığı meselesi de irdelenmiştir. Öte yandan, Arnavutluk tarihinde büyük güçlerin rolü belirleyici düzeyde olduğu için konunun karşı pencereden de ele alınması elzemdir.

---

⁸ Progonati, 2013: 161.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARNAVUTLARIN BALKAN YARIMADASINDA ORTAYA ÇIKIŞI VE BAĞIMSIZLIKLARINI YİTİRİŞLERİ

1.1 Arnavutların Ortaya Çıkışı

Arnavutlar, yıllar boyunca, kitlesel gösteriler ve silahlı direniş yoluyla hep yabancı hakimiyetine karşı durmaya çalışmıştır. Bugünkü Arnavut devleti 1912 yılında bağımsızlığını ilan etmiş ve bir yıl sonra büyük güçler tarafından 1913 yılında Londra Antlaşması'nda tanınmıştır. Arnavutluk'un devlet sınırları 1919 yılında Paris Barış Konferansı'nda doğrulanmış, fakat tüm Arnavutları içine alacak bir Arnavut devleti kurma istekleri dikkate alınmamıştır.⁹

Arnavutluk, Balkan Yarımadasında egemen olmak isteyen farklı dış güçlerin hedefi olmuştur. Arnavutluk, İtalya'ya bağlanan ve Arnavutluk'u Adriyatik Denizi'nde stratejik olarak önemli bir ülke haline getiren Otranto Boğazı'ndan 45 kilometre uzaklıkta bulunmaktadır.¹⁰

Harita 1.1 Arnavutluk: Siyasi Haritası¹¹

⁹ Perritt, 2008: 5.

¹⁰ Blitz, 2006: 226.

Arnavutlar güneydoğu Avrupa'da ve güneybatı Balkanlar'ın bir bölümünde yaşayan bir nüfustur. Arnavutluk Cumhuriyeti'nde yaklaşık 3 milyon, Kosova'da 2 milyon, Makedonya'da yarım milyon ve Karadağ'da yüz bin kişi yaşamaktadır. Arnavutlar, İliryalıların ataları olduğu düşünülmektedir.¹²

Balkan bölgesinin milat öncesinden beri var olduğunu kanıtlayan birçok arkeolojik araştırma ve dil çalışmaları bulunmaktadır. Fakat, Arnavutlar 1912 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra hayatta kalma mücadelesi verdikleri için arkeolojik araştırmalara öncelik verilmemiştir. Bu yüzden, genellikle yabancı araştırmacılara öncelik verilmiştir. III. Napolyon'un, Arnavutluk'taki Sezar'ın tarih eserlerini araştırmak ve keşfetmek için bir ekip göndermiştir ve Arnavut kentlerinde keşfedilen bir takım eserler Louvre'ye gönderilmiştir.¹³

"Pelasgiler"¹⁴ (Pellazgët) adında eski bir kavim Balkanlar'da ve Akdeniz'de yaşamıştır. Bu kavmin, bölgede onlardan sonra yerleşen diğer tüm kavimler için bir temel ve örnek olduğuna inanılmaktadır. Pelasgiler Ege ve Akdeniz'in çevresindeki topraklarda, Orta Yunanistan'da ve Küçük Asya'nın batı kıyısında yaşamaktaydı. Onların toprakları Tuna sınırında, Adriyatik ve İyon denizlerinde uzanarak Epir bölgesini oluşturmaktadır. Arnavut ataları olan Pelasgiler, Dragoj'e göre Yunanlılardan önce büyük bir medeniyet yaratmışlardır.¹⁵

Pelasgiler nüfusundan sonra Balkanlara İliryalı kabileler yerleşmişlerdir. Birçok uzmana göre İliryalıların Pelasgilerden sonra kuruldukları düşünülmektedir. Bu şekilde İliryalıların yaşadığı bölgeye, İlirya adı verilmiş ve bugünkü Avusturya ve Macaristan topraklarına kadar yayılmıştır.¹⁶

---

¹¹ <https://www.studenthandouts.com/geography/europe/southern-europe/albania/albania-political-map.htm> (erişim tarihi: 18. 06.2017)

¹² Perritt, 2008: 5.

¹³ Jacques, 1995: 3.

¹⁴ Pahumi, 2007: 8.

¹⁵ Dragoj, 2009: 27-28.

¹⁶ Dragoj, 2009: 28.

Harita 1.2 İliıya Bölgesi¹⁷

Arnavutluk'taki insan hayatının ilk izleri, Güney Arnavutluk'taki Saranda şehrinin yakınında bulunmaktadır. Buna ek olarak, bilim adamlarına göre, bulunan insan izleri Neanderthal türüdür. Diğer arkeolojik bulgular arasında sadece Paleolitik dönemde ait değil, Neolitik Çağ'da ait kalıntılar da tespit edilmiştir. Bu bulgular, Arnavutların atalarının İliıyali istilasından çok önce yerleşmiş olduğunu kanıtlanmaktadır.¹⁸

Arnavutlar, kendilerini İliıyali ve dolayısıyla Pelasgiler halkının mirası olarak görmektedir. Arnavutça'da "i lirë" (İliı) ifadesi "özgür" anlamına gelmektedir.¹⁹ İliıyalılarla ilgili birçok teoriye rağmen, 7. yüzyılda aynı dili paylaşan ve İliıyali olduğunu düşünülen farklı kavimler bugün Arnavutluk, Kosova bölgesi ve güney Arnavutluk topraklarında bulunmaktadır. Arnavutlar, Güney Arnavutluk dediği topraklarına Yunanların Kuzey Epir demesi bugün bile iki devlet arasında bir sorun teşkil etmektedir.²⁰

¹⁷ <http://illyria.proboards.com/thread/37424/albanians-illyrians> (erişim tarihi: 15.06.2017).

¹⁸ Jacques, 1995: 4-5.

¹⁹ Edwin E. Jacques, eşi Dorothy ile birlikte 1932-1940 yılları arasında Arnavutluk'ta görev yapan bir Baptist misyonerlik görevini üstlenmiştir. "Arnavutlar: Tarih Öncesi Dönemlerden Günümüze Tarih" adlı popüler bir kitap yazmıştır. Jacques, 1995: 36.

²⁰ Vickers, 1995: 1.

Arnavut ve Sırp tarihçiler, Kosova'daki nüfus meselesi hakkında farklı teorileri desteklemektedir. Sırlara göre Kosova'ya Sırlar ayak bastıklarında sahipsiz olduğunu iddia etmekteydiler. Sırlara göre, Arnavutlar iki aşamada Kosova topraklarına yerleşmiştir. Öncelikle, 15. yüzyılda Türklerle birlikte geldikleri ve sonradan 17. yüzyılda Sırp göçlerinden sonra Sırlar tarafından bırakılan topraklara Arnavutların yerleştiği iddiası edilmiştir.

Bu teoriler Arnavutlar tarafından desteklenmemektedir. Arnavutlara göre, Kosova tarih boyunca İliryalıların yaşadığı bir bölge olmuştur.²¹ "Dardan" olarak adlandırılan İliryalı kabileler bugünkü Kosova topraklarında yaşamıştır. Bu nedenle bu bölge "Dardania" olarak adlandırmaktaydı.²² Eski Dardania, günümüzde Kosova topraklarında bulunmakta ve Kuzeybatı Makedonya ve Güney Sırbistan'ın topraklarını da içermekteydi. Dardania'nın merkez şehri Üsküp idi.²³

Ibrahim Rugova, eski Dardanlar'ın yaşadığı bölge için Kosova adını tasvip etmiyordu.²⁴ Kosova'nın tarihi lideri Rugova'nın Kosova'nın adını Dardania'ya olması yönündeydi. Bu şekilde İliya geçmişiyle olan tarihsel bağlantısı daha belli olacaktı.²⁵ Kosova bölgesinde Dardanlar hariç, Taulants (Taulantlar), Ardians (Ardianlar) ve Enkelejds (Enkeleyler) gibi diğer İliryan kabileleri yerleşmişlerdi.²⁶

Günümüzde Güney Arnavutluk ya da Kuzey Yunanistan'da yaşayan Epir nüfusu, İliryalılar tarafından da oluşturulmuştur. Epir bölgesi Ardistan²⁷ Krallığı'nın güneyinde, Ambrakia Körfezi'ndeki Vjosa Nehri'nde uzanıp Yunanistan'da Pindi Dağları'nda ve İyon Denizi'nde kadar devam etmekteydi.²⁸

Fakat İliryalılar tarafından herhangi bir yazılı belge bulunmamaktadır. Onların tek yazılı kalıntıları, Yunan ve Latin Alfabesi'nin kullanıldığı mezarlardaki bazı yazılardır. Bu durum Hellenleşme ve Romanlaştırmanın bir işareti olarak görülmemesi gerekmektedir. Çünkü bu alfabe aslında İliryalılar tarafından sadece bir "ticaret dili" olarak kullanılmıştır.²⁹

---

²¹ Vickers, 1998: xiii.

²² Judah, 2008: 31.

²³ Akademia Shqiptare e Shkencave, 2002: 124.

²⁴ Sırp dilinde "kara kuş" anlamına geliyor ve "Kos" kelimesinden kaynaklanıyor olmasından dolayı Rugova tarafından istenmedi.

²⁵ Judah, 2008: 31.

²⁶ Pahumi, 2007:8.

²⁷ Eski bir İliryalı kabilesi.

²⁸ Dragoj, 2009: 29.

²⁹ Jacques, 1995: 36.

İliryalı kabilelerden kaleme alınan resmi yazılı belgeler olmasa da bugünkü Arnavutlarla olan bağlantıları kolaylıkla ispatlanabilir. *Birincisi*, arkeolojik keşifler, antik İliryalı yerleşim yerlerini Arnavutların yaşadığı topraklarla ilişkilendirmektedir.³⁰ *İkincisi*, Arnavutça, Arnavutlar arasında birliğin korunmasını sağlamıştır ve Arnavutlarla İliryalıların bağlantısının bir ispatı olarak gösterilmektedir. Arnavut ulusunun kökeninin İliryadan kaynaklandığına dair diğer bilgiler, Arnavutluk'taki en önemli dilbilimci Eqerem Çabej'den gelmektedir. Çabej'e göre Arnavutça eski İlirya dilinden kaynaklanmıştır.³¹

Daha önce de belirtildiği üzere, az sayıda İliryalıların yazıları sadece Arnavutça'ya dayanarak açıklanmaktadır. Dahası, dilbilimciler İliryalıların dilli ve Arnavutça arasında bir çok benzerlik bulmuşlardır. Yunanca, Latince, Slavca ve Türkçe'den çok sayıda kelime ödünç alınmış olsa da, Arnavutça'nın yapısı dokunulmadan bırakılmıştır.³² Arnavutluk adı bile, "Alban" adı verilen İliryalı kabilelerinden birinden türetilmiştir.³³

Eski İliryalılarla olan bağları kanıtlamak Arnavutlar için büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu gerçek Arnavutların Balkanlar'daki yerli (autochthonous) meselesiyle ilgilidir.³⁴

Birçok yazara göre, İlirya devletinin sınırları; güneyde Ambrakia Körfezine kadar, kuzeyde Alpler ve Sava'ya kadar, doğuda Morava ve Vardar nehirleri yakınında ve batıda Adriyatik ve İyon denizlerine kadar uzanmaktadır.³⁵

Neredeyse aynı bölgeler, İlirya/Arnavutluk toprakları olarak diğer bir araştırmacıya Sotiroviç'e göre de tarif edilmektedir. Bu sınırlar, Büyük Arnavutluk devletinin sınırları olarak görülebilir. Sotiroviç sadece kuzey ve doğu sınırlarını değiştirmektedir. Doğu sınırı, Makedonya'daki Treska Nehri ve Preshevo Vadisi'nden geçmektedir. Sonra da Sırbistan'daki Medvegja ve Bujanoc bölgelerine uzanmaktadır. Böylece, Arnavutluk topraklarını İşkodra Gölü'ne kadar sınırlamaktadır.³⁶ Güney ve Batı sınırları Arnavut yazarların iddia ettiği gibi bırakılmıştır.

Öte yandan İlirya kabileleri, 4. yüzyılda, bir siyasi örgüt türü oluşturmak için çalışmıştır. Birçok yazara göre Illyria'nın ilk idarecilerini Kral olarak adlandırıyor olsa da, İliryalıların siyasi yönetim şekli bir Krallığa benzemiyordu. İlirya devletinin başka devletler gibi sahip olduğu bazı

³⁰ Dragoj, 2009: 29.

³¹ Kola, 2003: 2.

³² Jacques, 1995: 37.

³³ Senechal ve Sherer, 1997: 11.

³⁴ Kola, 2003: 3.

³⁵ Dragoj, 2009: 29-30.

³⁶ Sotirović, 2013: 9.

unusurları vardı. Bunlar ise toprak, nüfusun bölgesel bölünmesi ve egemen sınıf tarafından yönetilen bir kamusal güçtür.³⁷

1.2 Yabancı Hakimiyetine Giriş Süreci

229'dan 168'e kadar Roma ve İlyria arasında üç ayrı savaş meydana gelmiştir. Üçüncüsünde, İliiryalılar Roma tarafınca mağlup edilmiş ve Roma istilasından önce kurulan her mevcut devlet yapısı yok edilmiştir. Romalılar öncelikle İliiry'a'nın eyaletini ve daha sonra da bütün İliiryalıların topraklarını içermeyen bir İliiry Krallığı kurmuşlardır.³⁸

İliiry 11 idari bölgeye ayrılmıştır. Bunların en önemlileri Dardania, Yeni Epir ve Eski Epir'dir.³⁹

Harita 1.3 Eski Epir, Yeni Epir ve Dardania⁴⁰

³⁷ Akademia Shqiptare e Shkencave, 2002: 51-52.

³⁸ Sotirović, 2013: 10.

³⁹ Vickers, 1995: 2.

⁴⁰ http://www.wikiwand.com/sk/Severn%C3%BD_Epirus (erişim tarihi: 22.06.2017).

Yeni Epir'in merkezi Draç şehriydi ve bu ilin toprakları Arnavutluk'un güneyinde Vjosa Nehri'ne kadar uzanmaktaydı. Eski Epir, Vjosa Nehri'nden başlayıp Preveza Körfezi'ne kadar uzanırdı. Dardania bölgesi 6. ve 7. sayfada sözü edilen topraklara sahipti.⁴¹

Roma İmparatorluğu MS 395'de ikiye bölündüğünde İliya'nın güney kısmı Doğu İmparatorluğu'na kuzey kısmı ise Batı İmparatorluğu'na dahil olmuştur.⁴² İliya kökenli en iyi ve en yetenekli askerlerin bazıları Büyük Roma İmparatorluğu'nun başına geçmiştir. Onlardan bazıları Diokletian, Büyük Konstantin, Justinian idi.⁴³

İliya'nın en önemli devletlerinden biri Epir devletiydi. Epir sorunu hala Arnavutluk ve Yunanistan arasında tartışmalı bir konudur. Orta Çağ boyunca Epir devleti Himara Dağlarından (bugün Güney Arnavutluk) Arta Koyu'na (günümüzde Yunanistan eyaleti) kadar uzanmıştır. İliyalılar Epirinin ilk sakinleriydi ve tarih boyunca bu bölgede çoğunlukla Arnavutlar yaşamıştır.⁴⁴ Epir bölgesinde Thesprot, Kaon ve Molos gibi birçok İliyan kabilesi yaşamıştır.⁴⁵

Azınlık sorunu, daha sonra Yunanistan ve Arnavutluk arasında çatışmalara neden olmuştur. 1912 yılında Yunanistan, Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilgisinden sonra Balkanlar'daki topraklarının bölünmesi sırasında Güney Arnavutluk'taki toprakları yerine Ege Adaları'nı seçmiştir. Dolayısıyla, Yunanistan tarafından talep edilen Arnavutluk'un güneyindeki bölge, Arnavutluk devletinin bir parçası olmuştur. Arnavutluk'taki Gjirokastër (Ergiri) ve Korçë (Görice) şehirlerini içeren bu bölge Yunanlılar tarafından Kuzey Epir olarak adlandırılmaktadır. Bu arada Yunanistan'da bulunan bölge Arnavutlar tarafından Çameriya ve Yunanca'da Thesprotia olarak bilinmektedir.⁴⁶

Slavların Balkanlar'a 6. ve 7. yüzyıl arasında geldikleri sanılmaktadır.⁴⁷ 19. ve 20. yüzyılın resmi tarihsel gerçeklerine göre, Slavlar İliyalılardan 1500 yıl sonra Balkanlar'a gelmiştir.⁴⁸ Uluslararası arena'da kullanılan Albania (Arnavutluk) adı İliyalı Alban⁴⁹ kabilesiden türetildiğini düşünülmektedir.⁵⁰

⁴¹ Akademia Shqiptare e Shkencave, 2002: 153.

⁴² Vickers, 1995: 2.

⁴³ Pahumi, 2007: 8.

⁴⁴ Dragoj, 2009: 36.

⁴⁵ Akademia Shqiptare e Shkencave , 2002: 66.

⁴⁶ Roudometof, 2002: 155.

⁴⁷ Akademia Shqiptare e Shkencave, 2002: 173.

⁴⁸ Sotirović, 2013: 11; Akademia Shqiptare e Shkencave, 2002: 173

⁴⁹ Arnavutlar, ülkesini 'Shqipëria' ve kendilerini ' Shqiptarë' olarak nitelendiriyorlar.

⁵⁰ Akademia Shqiptare e Shkencave, 2002: 177.

Bizans İmparatorluğu'nun güçsüzlüğünden sonra Arnavut toprakları Sırbistan Krallığının bir parçası haline gelmiştir. Stefan Duşan, 1331 yılında Sırlar, Rumlar, Bulgarlar ve Arnavut İmparatorluğu'nun kurulduğunu beyan etmiştir. Duşan'ın ölümünden sonra 1355 yılında Sırlar, Rumlar, Bulgarlar ve Arnavut İmparatorluğu çökmüş ve Osmanlılar Balkanlar'da ilerlemeye başlamışlardır.⁵¹

Sırp yönetimin altındaki topraklar Osmanlılar tarafından ele geçirilmiştir. 29 Haziran 1389 yılında Kosova Ovasında (Fushë Kosovë/ Kosovo Polje), Balkanların kaderini belirleyen savaş başlamıştır. Bu savaş sırasında Sultan I. Murat ve Prenk Lazar hayatlarını kaybetmişlerdir. Bu savaş Sırlar tarafından kaybedildiği için Kosova dahil tüm toprakları, 1455 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası haline gelmiştir.⁵²

Bu savaş Sırp milliyetçiliği ve devlet kurma fikri için bir dönüm noktası haline gelmiştir.⁵³ Prenk Lazar Kosova topraklarında öldüğü için Kosova Sırlar için kutsal bir yer olmuştur ve o zamandan beri Sırp milliyetçiliği hararetlenmeye başlamıştır. Bu milliyetçiliğin kalbi Kosova ve Sırların tek amacı Kosova'nın topraklarının geri alınması olarak belirlenmiştir.⁵⁴

1388 yılında Osmanlılar Arnavut topraklarına yönelmişler, fakat bölgeyi tamamen 1430 yılında yönetmeye başlamışlardır.⁵⁵ Arnavutların Osmanlılara karşı direnişi yükselişe geçmiştir. Fakat bu mücadelede Arnavutların Osmanlılara karşı birleşmesini sağlayan tek kişi, İskenderbey idi (Gjergj Kastrioti).⁵⁶

İskenderbey, Arnavutluk tarihinde büyük bir öneme sahiptir. Çünkü tüm Arnavutları, topraklarının kurtuluşu için bir araya getirmeyi başarmıştır. Onun adı birlik ve güç simgesi haline gelmiştir.⁵⁷

İskenderbey, Arnavutluk topraklarının kurtuluşu için hayatının sonuna kadar savaşmıştır. Papalık ve Napoli Krallığı'nın da desteğini almıştır. Fakat onun ölümünden 11 yıl sonra Arnavutluk bir Osmanlı eyaleti haline getirilmiştir.⁵⁸

---

⁵¹ Kola, 2003: 3-4.

⁵² Vickers, 1998: 12-13-14.

⁵³ Kola, 2003: 4.

⁵⁴ Vickers, 1998: 16.

⁵⁵ Tase, 2010: 74.

⁵⁶ Akademia Shqiptare e Shkencave, 2002: 339-340.

⁵⁷ Akademia Shqiptare e Shkencave, 2002: 341; Vickers, 1995: 8.

⁵⁸ Sarı, 2016: 131.

Arnavutluk'taki ulusal uyanışta büyük bir rol oynayan en önemli Arnavut topluluklarından biri, Arbireş topluluğuydu. Günümüzde İtalya'da yaşamaktadırlar ve sayıları neredeyse 200 bin olduğu düşünülmektedir. İskenderbey'in ölümünden sonra oğlu Napoli Krallığı'na sığınmıştı ve birçok Arnavut Osmanlılardan kaçarak onu takip etmişlerdir. Arbireş çok güçlü bir Arnavut topluluğudur ve bugün hala Arnavutçayı ve Arnavutların geleneklerini hayatta tutmaktadır.⁵⁹ İtalya'da Piemonte, Abruzzo, Molise, Campania, Puglia, Basilicata, Calabria ve Siçilia gibi 50 şehirde bulunmaktadır.⁶⁰

Arnavutlar Balkanlar'da stratejik bir konuma sahip oldukları için Osmanlılar onlarla iyi ilişkiler sürdürmek istemişlerdir. Osmanlılar, Arnavut toprakları 4 vilayete ayrılmıştır. Manastır, Yanya ve İşkodra gibi ilk üç vilayet 1866 yılında bölünmüştür. Kosova eyaleti ise 1878'de eklenmiştir.⁶¹

Arnavutluk yaklaşık 500 yıl Osmanlı yönetiminde kalmıştır. Arnavutlar 1912 yılında bağımsızlığını ilan ettikleri için Osmanlı İmparatorluğundan bağımsızlığını kazanan son Balkan milleti olmuştur.⁶²

Arnavutluk 1912 yılında bağımsızlığını ilan etmesine rağmen sadece bir yıl sonra büyük güçler tarafından uluslararası arenada tanınmıştır. Nitekim 1913 yılında Londra'daki Büyükelçiler Konferansı'nda Arnavutluk'un sınırları tanımlanmıştır. Konferanstan çıkan sonuca göre; Arnavut topraklarının neredeyse yüzde 55'i Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan'a verilmiştir. Bu durumda Arnavutların yaklaşık yüzde 60'ı yeni oluşturulan Arnavut devletinin dışında kalmıştır.⁶³

1.3 Günümüz Arnavutlarının Genel Durumu

Londra'daki Büyükelçiler Konferansı'na göre, Arnavutluk devletinin komşuları Kuzeybatı Karadağ, Kuzeydoğu Kosova, Güney Yunanistan ve Doğu Makedonya Cumhuriyeti'di.⁶⁴ Arnavutluk Cumhuriyeti İstatistik Enstitüsüne göre, Arnavutluk'ta 2 milyon 806 bin 26 kişi

---

⁵⁹ Vickers, 1995: 9.

⁶⁰ De Padova, 2014: 1.

⁶¹ Vickers, 1998: 38.

⁶² Kılıç, 2006: 257.

⁶³ Qosja, 1994: 5.

⁶⁴ Sarno, 2010: 123.

yaşamaktadır.⁶⁵ Arnavutluk'ta yaklaşık 3 milyon Arnavut yaşamaktadır. Diğer Arnavutlar ise Kosova, Karadağ, Makedonya, Sırbistan ve Yunanistan gibi farklı yerlerde ikamet etmektedirler.

Arnavutluk'tan sonra çok sayıda Arnavutun bulunduğu ikinci ülke Kosovadır. Kosova'da hala ciddi bir nüfus sayımı yapılmamış olsa da, uluslararası belgelerin çoğunda Kosova'nın nüfusu 2 milyon olarak tahmin edilmektedir. Nüfusun yüzde 90'ını Arnavutlar ve yüzde 10'u Sırlar ve Boşnaklar oluşturmaktadır.⁶⁶

Makedonya, Arnavutların yaşadığı başka bir ülkedir. Arnavutlar Kosova sınırına yakın Batı Makedonya'da bulunmaktadır. Çoğunlukla Üsküp ve Kumanovo şehirlerinde yaşamaktadırlar.⁶⁷ Makedonya Cumhuriyeti'nde Arnavut etnisinin yaşadığı diğer şehirler Struga, Debar, Kalkandere ve Gostivar'dır. Makedonların korkusu Makedonya'da yaşayan Arnavutların diğer Arnavutlarlabir olup olası bir "Büyük Arnavutluk" devletini kurmalarıdır. Halen bugün Makedonya'da yaşayan Arnavutlar, kendilerini Makedonya Devletiyle tanımlamazlar.⁶⁸

2002 Makedon nüfus sayımına göre, Makedonya Cumhuriyeti'nin nüfusu 2 022 547 'dir. Bunlardan sadece 1 milyon 297 bin 981 Makedonlar ve ikinci en büyük etnik grubu ise Arnavutlar tarafından oluşturulmaktadır. Resmi verilere göre 509 bin 83 Arnavut Makedonya'da yaşamaktadır.⁶⁹ Makedonya nüfusunun yüzde 25'inin Arnavutlar tarafından oluşturulduğu anlamına gelmektedir.

Arnavutların yaşadığı bir diğer bölge ise Güney Sırbistan'da bulunan Preşevo Vadisidir. Bu bölgeye Arnavutlar tarafından "Doğu Kosova" denmektedir. Sırlar, Belgrad'ı Üsküp ve Selanik'e bağlayan tüm yolların daima Sırbistan'da bulunmasını istediği için Preşevo Vadisi, Sırbistan Cumhuriyeti'nin bir parçası haline gelmiştir. Arnavutlar Sırbistan'da üç şehirde yaşamaktadır: Presevo/Presheva, Bujanovc/Bujanoc ve Mevedya/Medveja'da. 2002 nüfus sayımına göre, Sırbistan'da 61 bin 647 Arnavut yaşamaktadır. Preşovo'nun nüfusunun yüzde 89'u, Bujanoc'un nüfusunun yüzde 54,6'sı ve Medvegja'nın nüfusunun yüzde 36'sı Arnavutlardan oluşmaktadır.⁷⁰

Sırlar tarafından gerçekleştirilen 2011 yılının son nüfus sayımına göre Sırbistan'da yaşayan Arnavutlar nüfus sayımına katılmadığı için kafa karıştırıcı bir durum yaratılmıştır. Son

⁶⁵ <http://www.instat.gov.al/al/publications/njoftim-p%C3%ABr-media/popullsia-e-shqip%C3%ABris%C3%AB.-1-janar-2016.aspx> (erişim tarihi: 18.11.2016).

⁶⁶ Judah, 2008: 3.

⁶⁷ Hamza, 2006: 29.

⁶⁸ Judah, 2008: 3-4.

⁶⁹ 2002 Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of Macedonia, 2005: 34.

⁷⁰ Judah, 2008: 5.

nüfus sayımında 5 bin 809 Arnavut kayıtlı olduğu için sayım sonucuna göre Arnavutların, Sırbistan nüfusunun sadece yüzde 0,08'lik küçük bir orana sahip olduğunu söyleyebiliriz.⁷¹

Karadağ, Arnavut etniğinin bulunduğu başka bir ülkedir. 2011 yılı nüfus sayımına göre, Karadağ Cumhuriyeti'nde yaşayan Arnavutların sayısı 30 bin 439'dur. Anlaşılacağı üzere toplam 622.132 nüfusu olan Karadağ'ın nüfusunun yüzde 5'ini Arnavutlar oluşturmaktadır.⁷² Karadağ'daki Arnavutları çoğunlukla Ulcinj/Ulqin, Arnavutluk sınırında ve Tuzi şehrinde bulunmaktadır. Tuzi'nin Arnavutları, Arnavutlar tarafından yönetilen kendi belediyesini istemektedir. Bu girişim, nüfuslarının bölünmesinden korkan Karadağlılar tarafından reddedilmekte ve gelecekteki olası bir "Büyük Arnavutluk" devletine katılmalarından endişe duymaktadırlar.⁷³

1913 yılında Büyük Güçlerin kararı sonrasında bu Arnavutlar Arnavutluk devletinden sınırdışı edilmiştir. Vatanlarını terk etmek zorunda kalan Arnavutlar Kosova, Makedonya, Karadağ ve Sırbistan'da yaşamak zorunda kalmışlardır.

Arnavutluk'ta mülteci olarak sınıflandırılan yaklaşık 200 bin Arnavut, Çam adıyla tanınan başka bir Arnavut grubudur. Çam Arnavutlar Kuzey Yunanistan'da yaşamıştır. Coğrafi olarak bu bölge, Kuzey'de Butrint'ten Prespa Gölü'ne, Güney'de ise Preveza'dan Arta Körfezi'ne kadar devam etmektedir.⁷⁴

Çam Arnavutları da 1913 yılında Arnavutluk devletinden sınırdışı edilmiştir. 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşmasına göre, Türkiye ile Yunanistan arasındaki nüfus değişimi sırasında, Çam nüfusunun bir kısmı Türkler olarak kabul edilip Türkiye'ye gönderilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra Çam nüfusu Yunanlar tarafından, Nazi Almanyası ile işbirliği içinde oldukları bahanesiyle, kendi topraklarından sürülmüştür.⁷⁵

Günümüzde yaklaşık 250 bin Çam Arnavutu Arnavutluk'ta, 400 bin Çam Arnavutu ise Türkiye ve ABD'de yaşamaktadır.⁷⁶ En büyük Çam topluluğu Orta ve Güney Arnavutluk'ta bulunmaktadır. Evlerinden sürülmeden önce bugünkü Kuzey Yunanistan'da bulunan,

⁷¹ 2011 Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of Serbia, Statistical Office of the Republic of Serbia, 2012: 14-15.

⁷² Population by age and Ethnicity, Table CG1 <http://www.monstat.org/eng/page.php?id=393&pageid=57> (erişim tarihi: 19.11.2016).

⁷³ Judah, 2008: 5.

⁷⁴ Vickers, 2002: 1.

⁷⁵ Judah, 2008: 7.

⁷⁶ Vickers, 2007: 1.

Gumenica/Igoumenitsa, Filat/Filories, Paramithia/Paramythia, Parga, Margëlliç/Margariti ve Preveza şehirlerinde yaşamaktaydı.⁷⁷

1.4 Arnavutlar Arasında Dinsel ve Dilsel Farklılıklar

Arnavut milletini oluşturan etnik topluluk iki gruba ayrılmıştır. Arnavutluk'un orta kesiminde bulunan Şkumbini Nehri Arnavutçayı iki lehçeye ayırmaktadır.⁷⁸

Şkumbini Nehrinin kuzey kesiminde yaşayan Arnavutlar Geg lehçesini kullanmaktadırlar. Geg lehçeyi kullanan Arnavutlar'dan ilkinin Kosovovalı Arnavutları oluşturmaktadır. Ayrıca Preşevo Vadisi'nin Arnavutları ve çoğu Makedonya'nın Arnavutlarıdır. Öte yandan Şkumbini Nehrinin güney tarafında yaşayan Arnavutlar Tosk lehçesini kullanmaktadırlar. Tosk lehçeyi kullanan Arnavutlar: Güney Arnavutları, Çam Arnavutları ve güneybatı Makedonya Arnavutlarıdır. Günümüzdeki standard Arnavut dili, Tosk lehçesine dayanmaktadır.⁷⁹

Harita 1.4 Arnavutçanın Geg ve Tosk Lehçeleri⁸⁰

⁷⁷ Elsie vd., 2013: Intro. part of the book

⁷⁸ Elsie vd., 2013: Intro. part of the book.

⁷⁹ Joseph vd., 2003: 266.

⁸⁰ <http://learningalbanian.blogspot.com.tr/2008/10/phonetics-of-albanian.html> (erişim tarihi: 05.06.2017).

Arnavutları farklı kılan diğer bir unsur din inancı olmuştur. Kuzeyde yaşayan Arnavutlar'ın çoğu, İşkodra Arnavutları ve Karadağ Arnavutları gibi Hristiyandır. Öte yandan Makedonya'daki Arnavutlar ile Kosovalı Arnavutların çoğunluğu ise Müslümandır.⁸¹

1967 yılında Arnavutluk'ta Enver Hoca tarafından ateizmin uygulamaya konulması Arnavutluğun dini yapısına etki eden en önemli gelişme olarak değerlendirilebilir. Ateizmin uygulamasına ait yasa 1990 yıllarında kaldırılmıştır.⁸² 2011 yılı nüfus sayımına göre Arnavut nüfusun yüzde 58,79'i Müslüman, yüzde 10,03'ü Katolik Hristiyan yüzde 6,75'i ise Ortodoks Hristiyandır.⁸³

Tablo 1.1 Arnavutluk'ta Din Üyelğine Göre Yerleşik Nüfus⁸⁴

Përkatësia fetare Religious affiliation	Popullsia banuese Resident population	Përqindja e popullsisë banuese Percentage of resident population
Gjithsej Total	2 800 138	100
Myslimanë Muslims	1 587 608	56,70
Bektashinj Bektashi	58 628	2,09
Katolikë Catholics	280 921	10,03
Ortodoks Orthodox	188 992	6,75
Ungjillorë Evangelists	3 797	0,14
Të tjerë të krishterë Other Christians	1 919	0,07
Besimtarë të pacilësuar* Believers without denomination*	153 630	5,49
Ateist Atheists	69 995	2,50
Tjetër Others	602	0,02
Preferojnë të mos përgjigjem Prefer not to answer	386 024	13,79
E pavlefshme /e papërcaktuar Not relevant/not stated	68 022	2,43

Arnavut toplumunda dinin günlük yaşam ve siyasette önemli bir rolü bulunmamaktadır. 2002 yılında Dünya Değerler Araştırması'nda görüşmeye katılanlara göre Arnavutların yüzde

⁸¹ Judah, 2008: 7-8.

⁸² Elsie, 2010: 27.

⁸³ Instituti i Statistikes Republika e Shqipërisë, 2012: 71.

⁸⁴ Instituti i Statistikes Republika e Shqipërisë, 2012: 71.

24'ü haftada bir kez ibadet etmekte olduğunu ve yüzde 23'ü ise dini faaliyetlere katılmadıklarını açıklamıştır.⁸⁵

Arnavutluk Cumhuriyeti Anayasası'nın 10. maddesine göre: "*Arnavutluk Cumhuriyeti'nde resmi bir din yoktur. Devlet inanç ve vicdan konularında tarafsızdır ve kamu hayatında ifade özgürlüğünü garanti eder. Devlet, dini cemaatlerin eşit olduğunu kabul eder. Devlet dini toplulukların eşit olduğunu kabul ediyor ...*"⁸⁶

Arnavutların dinle ilişkisi şu ünlü sloganla anlatılmaktadır: "Arnavutların dini Arnavutluktur". Bu söz, ulusal dava açısından Arnavutları birleştirmeye çalışan ünlü yazar Paşko Vasa tarafından ilk olarak söylenmiştir. Arnavutlar arasında din ile ilgili sorulan soruların cevabı olarak günümüzde de hala bu slogan kullanılmaktadır.⁸⁷

İngiliz akademisyen Vickers'e göre Arnavutlar hakkında din ile soru sorulduğunda cevabı şudur: Arnavutların inancı din dogmalarına değil de ahlaka dayanmaktadır. Ona göre, Arnavutlar dinlerin hiçbirinde iyi bir mümin değillerdir.⁸⁸

1.5 Arnavutlar Arasında Milliyetçi Fikirlerin Tezahürü

1.5.1 Milliyetçilik Kavramının Tanımları

Son iki asır içinde, milliyetçilik, siyasi yönetimin en önemli unsuru olarak kabul edilmiştir. Yıllar boyunca milliyetçilik farklı savaş ve devrimlerin sebebi olmuştur.⁸⁹

Milliyetçilik millet kavramıyla bağlantılıdır. Millet, ekonomik, bölgesel, politik, dini, kültürel ve dilsel gibi çeşitli ilişkilerin birleşimi ile karakterize edilen bir toplumsal gruptur.⁹⁰ Bu bağların çoğu karşılıklı olarak ikame edilirken, üçü eşsiz olarak değerlendirilebilir: grubun "kaderi" olarak görülen bir ortak geçmiş, grup içindeki sosyal iletişimi yüksek derecede sağlayan dilsel veya kültürel bağların yoğunluğu, bir sivil toplum olarak örgütlenen grubun tüm üyelerinin eşitlik anlayışı niteliğindedir.⁹¹

⁸⁵ Sarkissian, 2015: 163.

⁸⁶ Arnavutluk Anayasa, 1998: 10. Maddesi.

⁸⁷ Sulstarova, 2006: 153.

⁸⁸ Vickers, 1998: 25.

⁸⁹ Heywood, 2003: 108.

⁹⁰ Hroch, 1985: 4-5.

⁹¹ Hroch, 1996: 79.

Millet terimi objektif ve öznel özellikleri ve aynı zamanda kültürel ve politik özelliklerin bir karışımını içermektedir. Nesnel olarak, millet aynı dili konuşan, aynı dine ve tarihi geçmişe sahip olan bir insan grubudur.⁹²

Arnavutlar aynı Arnavut dilini konuşur ve Arnavutça aralarında hep güçlü bir bağ olmuştur. Ayrıca Arnavut Ulusal Hareketi döneminden itibaren Arnavutları bir araya getirebilecek unsurun Arnavutça olduğu yaygın bir biçimde kabul edilmiştir. Diğer taraftan, Arnavutlar Hıristiyanlık (Ortodoks ve Roma Katoliliği) ve Müslümanlık gibi farklı inançlara sahiptir. Bundan dolayı, din Arnavut milletini tanımlamamaktadır.⁹³

Bazen tüm milletlerin kültürel farklılıklara sahip olduğu için yalnızca objektif faktörlere dayanan milletlerin tanımlanması mümkün değildir. Subjektif tanıma göre, millet farklıdır. Çünkü milletin üyeleri kendilerini toplu siyasi özelemlerle gerçek bir millet olarak algılamaktadırlar.⁹⁴

Alman bir bilim adamı olan Johan Gottfried Herder kültürel milliyetçiliğin 'babası' olarak bilinmektedir. Herder'e göre bir insanın temel ihtiyacı bir topluluğa ait olmaktır. Herder, milleti sosyal analizin en önemli parçası olarak gördü ve insanların sadece kendi milli kültürlerinde değerli olacağını söylemiştir. Herder'e göre, aidiyet, çok sayıda açıklamaya gerek duyulmaksızın anlaşılması demektir. Herder, dilin, jestlerin, alışkanlıkların, bakış açısının ve ortak kültürün insanların arasında birlik oluşturan unsurlar olduğuna inanmıştır.⁹⁵

Ernest Gellner'e göre milliyetçilik siyasal birim ile milli birimin çakışmalarını öngören siyasal bir ilke ve bu ilkenin gerçekleşmesinden duyulan tatminden kaynaklanan bir duygudur.⁹⁶ Milliyetçiliğin politik karakteri üzerinde farklı tartışmalar yapılmıştır. Bazı akademisyenlere göre milliyetçilik, milli birlik ve bağımsızlık fırsatı yaratan ilerici ve özgürleştirici bir güçtür. Öte yandan milliyetçilik mantıksız olabilir ve politik liderler tarafından savaş ve askeri açılımların bahanesi olarak kullanılabilir. Yine de, milliyetçiliğin karakteri, başladığı koşullara bağlıdır. Milliyetçilik bazen yabancı egemenliğe karşı bir tepki olarak doğabilir. Bu durumda bir kurtuluş kuvveti olarak hizmet eder ve özgürlük, adalet ve demokrasiye bağlıdır. Diğer durumlarda,

---

⁹² Heywood, 2003: 109.

⁹³ Schwandner-Sievers ve Fischer, 2002: 60-61.

⁹⁴ Heywood, 2003: 109.

⁹⁵ Berlin ve Jahanbegloo, 2012: 129-130; Barnard, 2003: 17.

⁹⁶ Gellner, 1988: 13.

ülkenin demografik özelliklerini değiştirme niyetiyle yabancılara karşı bir araç olarak kullanıldığında, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı aracı olarak da görülebilir.⁹⁷

Heywood tarafından Balkanlar'daki milliyetçilik, “iki yüze sahip” olarak nitelendirilmiştir. Öncelikle, yabancı nüfuz ve baskıdan kurtulma ihtimali olarak görülmekteydi. Başlangıçta Osmanlılardan sonra da Habsburglardan, İtalyanlardan ve Almanlardaki işgallerden kurtuluşun tek umudu milliyetçilik olmuştur. Aksi halde, 1870'lerden sonra devletlerin kurulması ve milletin savunması yurtsever bir görev olarak görülmüştür.⁹⁸ Milliyetçilik, Balkanlar'da etnik temizlik eşliğinde bir katliam yaratmıştır. 1999 yılında Kosova ve Sırbistan arasındaki çatışma, binlerce kişinin ölümüne neden olan olaylardan biri olmuştur.⁹⁹

Devlet ve millet uyumlu olmalıydı, fakat biri olmadan diğeri de var olabilir. Devlet, millet kavramı olmaksızın bile var olabilir. Ayrıca millet devletin yardımı olmadan da var olabilir. Dolayısıyla, devletin bulunmaması milliyetçilik kavramını varolmaz hale getirmektedir. Eğer devlet yoksa, devletin sınırlarının millet ile uyuşup uyuşmadığını kimse sorgulayamaz. Bu gerçek, tüm devletlerin milliyetçilik olgusunu doğurduğu anlamına gelmemektedir.¹⁰⁰

Görüldüğü gibi, milliyetçilik tanımlanması zor bir kavramdır. Fakat bütün özellikleri bir araya getirmek istersek bilimadamı Anthony Smith'in tanımı yardımcı olmaktadır. Ona göre milliyetçilik yukarıda listelenen nitelikleri kullanarak tanımlanabilir:

- *Milletlerin oluşumu veya büyümesi sürecidir.*
- *Millete ait olma düşüncesi veya bilincidir.*
- *Milletin bir dili ve sembolizmidir.*
- *Millet adına bir sosyal ve politik harekettir.*
- *Milletin hem genel hem de özel bir doktrini ve / veya ideolojisidir.¹⁰¹*

Smith'e göre 'milli kimlik', bazı siyasi anlamları, toplulukları, tarihi, toprağı, vatandaşlığı, ortak değerleri ve gelenekleri kapsamaktadır.¹⁰² Smith, milli kimliği çok boyutlu olarak değerlendirmekte ve milli kimliğin beş temel özelliğini aşağıdaki gibi sıralamaktadır:

- Tarihi toprak veya vatan.
- Ortak mitler ve tarihi bellek.

⁹⁷ Heywood, 2003: 115.

⁹⁸ Carmichael, 2002: 14.

⁹⁹ Carmichael, 2002: 12.

¹⁰⁰ Gellner, 1988: 17-18.

¹⁰¹ Smith, 2010: 5-6.

¹⁰² Smith, 1991: 9.

- Kitlesele kamu kùltürü.
- Ortak yasal hak ve ödevler.
- Ortak ekonomi.¹⁰³

Güneydoğu Avrupa'da milliyetçilik çağı, Osmanlı İmparatorluğunun zayıflığı ve çöküşüyle bağlantılıdır. Avrupa'nın bu bölümündeki milliyetçilik fikirleri dini yöntem güçlü olan toplulukların millet kavramına geçiş olarak tanımlanmaktadır. Milliyetçilik, Balkanlar arasında yeni bir tanımlama şekli haline gelmiştir.¹⁰⁴

19. yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğu ekonomik ve teknolojik geriliklerin etkisiyle istikrarsızlaşmaya başladı ve onun yönetimi altında milletlerin isyanlarıyla baş edememiştir. Bu durum Doğu Sorunu olarak adlandırılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra insanların ve Balkan topraklarının geleceği belirsiz olmuştur. Balkanlar'ın jeostratejik topraklarında Rusya ve Avusturya-Macaristan gibi güçlerin çıkarları bulunmaktaydı.

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın ilk yılları, Büyük Güçlerin çıkar çatışması ve Balkan nüfuslarının özgür olma çabaları ile karakterize edilmiştir. Bu çıkar çatışmaları, Büyük Devletlerin katılımıyla “Balkanlar Savaşı” olarak kabul edilen Birinci Dünya Savaşı'nın temelleri haline gelmiştir.

1.5.2 Arnavutlar Arasında İlk Milliyetçi Fikirler

Yunanistan ve Sırbistan'dan sonra yeni oluşturulan Balkanlar devletleri, Karadağ ve Bulgaristan olmuştur. Bu ülkelerin temel amacı kompakt devletlerin kurulmasıydı. Bu milletlere göre yalnızca onların millet halkı kendi siyasi sınırlarının bir parçası olmalıydı. Bu milletlerin ulusüstü Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olmaları sebebiyle ve farklı dil, kùltür ve geleneğe sahip insanlarla birlikte yaşadıkları için bu hareket büyük bir değişimin işareti olmuştur.¹⁰⁵

Diğer Balkan devletleri milli topraklarında meşgul olmaya çalışırken, Arnavutlar hala Osmanlı yönetimin altında kalmıştır. Osmanlı İmparatorluğu çökmeye başladığında Arnavutların komşuları Balkanlar'da Arnavutların varlığını inkâr ederek toprak taleplerini meşrulaştırmaya çalışmışlardır.¹⁰⁶

¹⁰³ Smith, 1991: 14.

¹⁰⁴ Clayer vd., 2011: 89.

¹⁰⁵ Clayer vd., 2011: 12

¹⁰⁶ Schwandner-Sievers ve Fischer, 2002: 34.

Diğer Balkan devletleriyle karşılaştırıldığında, Arnavut milliyetçiliği on yıl sonra başlamıştır. Arnavutların milliyetçiliği 1878 yılında Türk-Rus Savaşı'ndan sonra fark edilmeye başlamıştır.¹⁰⁷ 1877-1878 Türk-Rus savaşı çoğunlukla Arnavutlar için keskin bir uyanışa neden olmuştur. Ayastefanos Antlaşması'na göre Rusya savaştan galip çıkmıştır ve Osmanlı İmparatorluğu Rumeli ve Anadolu'da farklı bölgelerden vazgeçmek zorunda kalmıştır. Güney ve Kuzey Arnavutluk'taki toprakların çoğu Arnavut komşularına verilmiştir.¹⁰⁸

Arnavutluk'un toprakları komşular arasında yayılmış olduğu için Arnavutluk bu Antlaşmanın asıl kaybedeni olmuştur. Nitekim Sırbistan Priştine sancağını almıştır; Karadağ ise Peja, Ulqini, Hoti, Plava, Gucia ve Podgorica gibi kuzeydeki Arnavut topraklarını ele geçirmiştir. Bulgaristan'a da Arnavutluk'un batısında, Görice (Korça), Dibra ve Kalkandele (Tetova) şehirleri dahil edilmiştir.

Bu acil durum nedeniyle, Arnavut vilayetlerinde yerel savunma komiteleri oluşturulmuştur. Çoğunlukla Kosova topraklarının bağlantılarının, Sırlar ve Karadağlar tarafından kesilmesi nedeniyle, Kosova Vilayeti, Arnavut direnişinin merkezi haline gelmiştir.¹⁰⁹ 1877-1878 Türk-Rus Savaşı'ndan yararlanan Sırlar Kosova'yı istila ederek Arnavutlarla ilk ciddi çatışmayı yaşamıştır.¹¹⁰

Arnavutluk'taki ilk milliyetçilik belirtilerinin zamanı ile ilgili farklı görüşler mevcuttur. Bunlardan ilki; Arnavutluk'taki birçok silahlı ayaklanmaların zorunlu askerlik hizmetine ve yeni vergilere karşı başladığı tarih olan 1847'dir. Bu tür isyanlar, Arnavut Milliyetçiliğinin ilk adımları olarak nitelendirilmektedir.¹¹¹

Diğer yandan Arnavut komşuları Arnavutların birleşik bir millet olmadığını ve özel bir kültürel yaşama sahip olmadıklarını kanıtlamaya çalışan fikirlerdir. Bu sebeple Arnavut entelektüelleri Arnavut edebiyatının belgelerini toplamaya ve yeni metinler yazmaya başlamışlardır.¹¹²

İkinci görünüme göre ise Arnavut milliyetçileri, kültürün ve eğitimin yaygınlaştırılmasıyla Arnavutlar arasında milliyetçi duyguyu uyandıracağına inanmaktaydı.¹¹³ Arnavutluk'ta "Rilindja" olarak bilinen milli uyanış, 1830'lu ve 1840'lı yıllarda başlamıştır. Yurt dışında yaşayan ve

¹⁰⁷ King ve Mai, 2008: 209.

¹⁰⁸ Gawrych, 2006: 38.

¹⁰⁹ Vickers, 1995: 29-30.

¹¹⁰ Vickers, 1998: 42.

¹¹¹ Frashëri, 1962: 7-8.

¹¹² Frashëri, 1962: 11.

¹¹³ Frashëri, 1964: 120-121.

oradaki üniversitelerden mezun olan Jeronim de Rada ve Dhimitër Kamara gibi entellektüeller tarafından geliştirilmiştir. Bu süreçte birlikte Arnavutların, geçmişlerini yeniden yaratma çabaları başlamıştır.¹¹⁴ En önemli son hedefleri, Arnavutların tam bağımsızlığı olmuştur. Ancak, daha da önemlisi, Arnavut milliyetçilik ruhunun uyandırılması olmuştur.¹¹⁵

Arnavut Milliyetçiliğinin başlama zamanı ile ilgili bir diğer teorinin de, İtalya'daki Arnavut topluluğu Arbireşler ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir. 1860'da Arbireşler uluslarına katkıda bulunmaya başlamışlardır. Arbireşler, "Risorgimento" adlı İtalyan milliyetçiliğinden etkilenmişlerdir.¹¹⁶ Arbireşler, Osmanlı hâkimiyeti sırasında ülkeyi terk etmişlerdir. Fakat Arbireşler, İtalyan uyruklu olmalarına rağmen Arnavutluk'un özgür olmasını istemişlerdir.¹¹⁷

Arnavut milliyetçiliğinin güçlenmesinde katkı sağlayan en tanınmış Arnavut kökenli İtalyanlardan ikisi Jeronim de Rada (Girolamo De Rada) ve Dhimitër Kamarda (Demetrio Kamarda) idi. İskenderbey figürünü yüceltmek amacıyla kullanan ilk kişi De Rada'ydı. 1872'de "İskender bey" adlı bir kitap bile kaleme almıştır.¹¹⁸ De Rada, Arnavutların hepsini birleştirebilecek ortak bir kahraman hakkında hatırlanması gerektiğini anlatmaya çalışmıştır. Böylece İskenderbey efsanesi kullanılmaya başlamıştır. Tüm Arnavutlar onu bir ulusal kahraman olarak görmüştür.¹¹⁹ İskenderbey özgürlük yolunda bir rehber olmuştu ve o zamandan beri bir çift siyah başlı kartal, Arnavutların bayrağı haline gelmiştir.¹²⁰

Diğer Arnavut kökenli entelektüel Dhimitër Kamarda ise, çoğunlukla Arnavu dili üzerine odaklanmıştır. "Saggio di grammaticologia comparata della lingua Albanese" (Arnavutça dilin karşılaştırmalı grameri) adlı çalışmasında Arnavutçayı eski bir dil olarak belirtmiştir. Milliyetçiler, Arnavut dili ve manevi kahraman lideri ile Arnavut milliyetçi ruhunu uyandırmaya çalışmışlardır.¹²¹

İtalya'daki Arnavutların yanı sıra Arnavutluktaki milliyetçi ruhunun uyanışı için de üst düzey birçok çaba sarf edilmiştir. Birincisi, Arnavutça eğitiminin Osmanlılar ve Yunan Kilisesi tarafından yasaklanması nedeniyle Arnavutluk ulusal rönesansı okullarda başlamıştır.

¹¹⁴ Schwandner-Sievers ve Fischer, 2002: 33.

¹¹⁵ Vllasi ve Avdic, 2013: 14.

¹¹⁶ Biondich, 2011: 36.

¹¹⁷ Skendi, 1967: 466.

¹¹⁸ Pahumi, 2007: 4.

¹¹⁹ Skendi, 1967: 471.

¹²⁰ Frashëri, 1962: 5.

¹²¹ Pahumi, 2007: 4.

Naum Veqilharxhi, Arnavutça eğitiminin ulusal Arnavut ruhunu yaratacağını düşünen ilk milliyetçilerdendi. Okul kitaplarını Arnavutça yazmaya başladı ve kendi Arnavutça alfabe ilkelerini oluşturdu. Bu tür mücadeleler Arnavut ulusal hareketinin öncüsü olarak bilinmektedir.¹²²

Veqilharxhi'den sonra ise, Kostandin Kristoforidhi, okullarda Arnavutça dil öğrenimi konusundaki gelişmeleri yeniden başlatmıştır. İstanbul'da bir Arnavut kültür toplumu oluşturmayı düşünmüştür. Toplumun amacı, Arnavutça dilinde ders verecek okulların açılması olmuştur. Fakat Arnavutları bir ulus olarak tanımayı reddeden Osmanlılar, bu mücadeleyi engellemiştir.¹²³

1840 yılında Yanya Vilayetinde açılan Yunan Okulu "Zoosimea", milliyetçilik akımı haline dönüştürülmüştür. Zoosimea, tüm Arnavut topraklarındaki ilk laik okul olarak bilinmektedir. Daha sonra Arnavutluk tarihinde ilk olacak olan Arnavut milliyetçiliğinin en tanınmış önemli kişileri bu okuldan mezun olmuştur. Bunlardan bazıları: Jani Vreto, Naim Frasheri, Sami Frasheri, Ali Asllani ve İsmail Qemali'dir. İsmail Qemali, yüksek bir Osmanlı yetkilisi ve Arnavutluk Devleti'nin kurucusu olmuştur.¹²⁴

Milli uyanış için gerçekleştirilen Arnavut vatanseverlerin ve onların yaptıkları gelişmelerin sayısı her zaman daha da artmış olmasına rağmen, bu toplum bir kültürel veya siyasi organizasyona hiç bir zaman dâhil edilmemiştir. Ancak, 1878 yılında durumlar değişmeye başlamıştır.¹²⁵

1878 yılında Arnavutların yaşadığı topraklarda Ayastefanos Antlaşması'na karşı isyan başlamıştır. İstanbul'da gizli bir komite kurulmuştu. Bu komitenin başkanı Abdül Fraşiri ve diğer vatanseverler ise Paško Vasa, Sami Fraşiri ve Jani Vreto komitenin üyeleri olmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğu, komitenin kurulmasına izin vermiştir. Aynı zamanda Arnavutlar, bu komite aracılığıyla Arnavutça sorunu büyük güçler önüne çıkararak, Arnavutluk toprakları hakkında Berlin Kongresinde adil bir şekilde karar vermeleri için çalışmışlardır.¹²⁶

---

¹²² Frashëri, 1964: 120-121.

¹²³ Frashëri, 1964: 126.

¹²⁴ Rrapaj ve Kolasi, 2013: 205.

¹²⁵ Frashëri, 1964: 127.

¹²⁶ Frashëri, 1964: 129-130.

Arnavutlar, bölünme korkusu ve milli kimliklerinin kaybolacağı endişesiyle, 1878 yılında Prizren Ligi'ni oluşturmuşlardır. Lig'in kurulması, milli hareketi siyasi bir harekete dönüştürmüştü. O güne kadar Arnavutlar sadece kültürel açıdan farklı bir millet olduklarını ispatlamaya çalışıyorlardı. Prizren Ligi'nin kurulmasından sonra, milliyetçilik ideolojisi ön plana çıkmıştır.¹²⁷

Prizren Ligi, 10 Haziran 1878 yılında Kosova'daki Prizren şehrinde kurulmuştur. Kosova ve Batı Makedonya'dan gelen üç yüz delege katılmıştır. Güney bölgesi herhangi bir tehdit altına girmemiş olsa da, kuzeyi desteklemek için, kuzey temsilcileri de katılmıştır. Prizren Ligi, İşkodra, Yanya, Kosova ve Manastır'ın dört vilayetini içeren, birleşik bir bölge olmasını istemişlerdir.¹²⁸

Prizren Ligi, Abdül Fraşeri'nin¹²⁹ önemli konuşmasıyla birlikte resmi olarak açılmıştır. Bu önemli konuşması: *"Ligin amacı, düşmanlarımızın ivmesini engellemek, burada birlikte Arnavut sadakatini (Besa)'yı bağlamak dedelerimizin ve büyük dedelerimizin bize bıraktığı toprakları kanımızla korumaktır"*.¹³⁰

Arnavutların bağımsızlık amacıyla Osmanlı Devleti'ne karşı başkaldırmalarının tarihini Fransız İhtilali'nin öncesine götürmek mümkündür. Örneğin 1779 yılında Gega ve Toska Arnavutlarının ayaklanması Gazi Hasan Paşa tarafından bastırılmıştır.¹³¹ Arnavutlar, Osmanlılar'a karşı çok isyancı olmasına rağmen Balkanlar'da Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsız hale gelen son topluluk olmuştur.¹³²

1.5.3 Arnavutlar Arasında Milliyetçi Fikirlerin Tezahüründeki Gecikmenin Nedenleri

Arnavut milliyetçiliğine engel olan faktörler dinsel, bölgesel, dilsel ve ekonomik niteliktedir. Bu nitelikler Arnavutları ulusal kimliklerini inşa etme sürecinde diğer Balkan uluslarından farklı bir noktaya taşımaktadır.¹³³

İlk olarak Arnavutlar arasında dinsel farklılıklar bulunmaktadır. Osmanlıların, Arnavutlara getirdiği yeniliklerden biri İslam dini olmuştur. Slav, Venedik ve Bizans gibi daha

¹²⁷ Schwandner-Sievers ve Fischer, 2002: 40.

¹²⁸ Vickers, 1995: 30.

¹²⁹ Arnavut halkının özgürlük faaliyetlerinde en önemli entelektüeldir. Abdül dışında, onun iki kardeşi, Naim ve Sami Fraşeri Arnavutların ulusal davaya büyük katkı sağlamıştır.

¹³⁰ Frashëri, 1962: 5.

¹³¹ Kemalettin, 2012: 311.

¹³² Schwandner-Sievers ve Fischer, 2002: 35.

¹³³ Lampe ve Mazower, 2004: 237.

önceki yabancı egemenliğinden dolayı Arnavutların nüfusu Katolikler ve Ortodokslardan oluşturmuştu.¹³⁴ Osmanlılık olarak bilinen eşit vatandaşlık fikri, hükümetin çeşitli azınlık gruplarının etnik ve dini sadakatlerini değiştirmesini istediği basit bir yasal araçtı.¹³⁵

Osmanlı hakimiyeti boyunca yüzde 70'i Müslümanlar oluşturmaya başlamıştı. Yüzde 10'u ise, Arnavutluk'un çoğunlukla kuzeyinde bulunan Katoliklerden oluşmaktaydı. Diğer yüzde 20'si, Arnavutluk'un güneyinde, Korça ve Gjirokastra kentlerinde bulunan Ortodokslardı.¹³⁶

Arnavut milliyetçiliğinin analizi sırasında Austin'e¹³⁷ göre Osmanlı İmparatorluğu geleneksel olarak İslam'a bağlılığı korumaya çalışmıştı. Bu yüzden Müslüman Arnavutlar, Osmanlı yönetiminin tepelerine yükselirken, Katolik ve Ortodoks Arnavutlar pek fazla menfaate sahip olmadığını düşünülmektedir.¹³⁸ Osmanlı bakış açısını yansıtan eserlere göre ise İslam dininin hoşgörüsü gereği Osmanlı Devleti herkese adil davranıp tüm dinlerin mensuplarına eşit haklar tanımıştır.¹³⁹ Farklı düşüncelere rağmen Arnavutlar arasında dinsel farklılıklar Arnavut Milliyetçiliğinin ilk engeli olarak kabul edilmektedir.¹⁴⁰

Şair Pashko Vasa tarafından bu durum kaleme alınmıştı. Pashko Vasa "O Moj Shqypni"¹⁴¹ (Ah Arnavutluk) şiirinde şöyle yazmıştır: "*Arnavutlar, kardeşlerinizi öldürüyorsunuz, yüz partiye bölündünüz, bazıları Hıristiyan, bazıları Türk, Latin, Rum ya da Slav. Hepiniz kardeşiniz, rahipler ve hocalar sizi bir inançla birleştirip birbirinize karıştırıyorlar, Arnavutların dini Arnavutluk'tur*"¹⁴²

İkinci olarak, Arnavut milliyetçiliğinin din dışındaki diğer sorunu da, tek bir idari, ekonomik, sosyo kültürel bir merkez eksikliği olmasıdır. Farklı bölgesel merkezlerin varlığı bölünme yaratmıştır ve çoğu kez Arnavutlar arasında uyumsuzluklar yaşanmıştır.¹⁴³

Üçüncü olarak, Arnavut milliyetçiliğine karşı bir başka engel ise bölgesel farklılıklardır. Balkanlar'da bölgesel farklılıklar gösteren sadece Arnavutluk değildir, fakat bu farklılıklar Arnavutluk'ta diğer bölgelerden daha derindir. Ülkenin kuzey kısmı dağlıktır ve geri kalmış bir

¹³⁴ Orlando, 2004-2005: 14.

¹³⁵ Karpat, 1972: 261.

¹³⁶ Lampe ve Mazower, 2004: 237.

¹³⁷ Robert Austin, Proje Koordinatörü ve Öğretim Görevlisi, Avrupa, Rusya ve Avrasya Araştırmaları Merkezi, Global Affairs of School, Toronto Üniversitesi

¹³⁸ Lampe ve Mazower, 2004: 237.

¹³⁹ Rruqa, 2011: 1.

¹⁴⁰ Skendi, 1967: 464.

¹⁴¹ Siir 1880 yılında Pashko Vasa tarafından yazılmıştı ve Arnavutlar arasında 19. yüzyılın en önemli şiirlerinden biri olmuştur. Osmanlı döneminde bröşür olarak yayılmıştır.

¹⁴² Vickers, 1998: 57.

¹⁴³ Schwandner-Sievers ve Fischer, 2002: 37.

kabile toplumunun birparçasıdır. Öte yandan, güneydeki ovalar, kuzeydekiler ile karşılaştırıldığında daha gelişmiştir.¹⁴⁴

Böyle farklılıklar Prizren Ligi'nde daha belli olmuştur ve Arnavutlar bu tür farklılıklardan dolayı birleşik bir eylem merkezi oluşturamamışlardır. Güneydeki Arnavutlar, eğitilmiş bir sınıfa sahip oldukları için, Arnavutların yaşadığı toprakların özerkliği önemli olduğunu anlamışlardır. Kuzeydeki Arnavutlar ise izole bir hayat yaşadıkları için bu konuya önem vermemişlerdir.¹⁴⁵

Kuzeydeki Arnavutlar (Geg) arasında hala hâkim olan Lekë Dukagjini Kanunu görülmekteydi. Tarih boyunca, kuzey Arnavutları, Tiran'ın hükümetin kontrolü altına koymak için sayısız çabalar gösterilmiştir. Güneydeki Arnavutlar ise (Tosk) Yunanistan'ın yakınında ve İtalya yakınlarında buldukları ve daha eğitilmiş oldukları için dış dünyaya daha açıktılar.¹⁴⁶

Arnavutların Balkanlar'daki coğrafi konumu Osmanlılar tarafından stratejik olarak kabul edilmiştir. Arnavut toprakları, İmparatorluğun savunma kemeri olarak kullanılmıştır. Bu nedenle bölgeyi daha iyi kontrol edebilmek için bölgeyi izole etmek zorunlu haline gelmiştir.

Arnavutlar hakkındaki bilginin eksikliği nedeniyle ve Arnavutların çoğunluğunun Müslüman olmaları hasabıyla Avrupalılar tarafından genellikle Türkler olarak tanımlanmıştır. Diğer Balkanlar ulusları Avrupalıların yardımıyla Osmanlılardan bağımsız hale gelmiştir. Fakat Büyük Güçler Arnavutlara karşı kayıtsız oldukları nedeniyle Arnavutlar bağımsızlık mücadelelerinde yalnız kalmışlardır.¹⁴⁷

Dördüncü olarak, Arnavutlar arasında tek ortak nokta Arnavut dili olmuştur. Arnavutça, Arnavutluk ulusal rönesansının tek umduydü. Arnavutlara, Arnavut ulusuna ait olma hissini veren tek faktör Arnavutçaydı. Arnavutlar, Arnavutçayı analiz ederken, Türkler, Rumlar veya diğer yabancı insanlardan farklı olduklarını anlıyorlardı.¹⁴⁸

Fakat bu birlik faktörünün de sorunları vardı. Arnavut dili, daha önce de açıklandığı gibi iki farklı lehçeye sahiptir: Geg ve Tosk. Geg lehçesi kuzey Arnavutluk'ta konuşulur ve Slav etkileri içermekte. Tosk lehçesi ise güney Arnavutluk'ta konuşulmakla birlikte Helenistik ve Latin etkileri bulunmaktadır.¹⁴⁹

---

¹⁴⁴ Skendi, 1967: 464.

¹⁴⁵ Skendi, 1967: 464.

¹⁴⁶ Lampe ve Mazower, 2004: 238.

¹⁴⁷ Skendi, 1967: 466.

¹⁴⁸ Schwandner-Sievers ve Fischer, 2002: 38; Skendi, 1967: 470.

¹⁴⁹ Orlando, 2004-2005: 20.

Osmanlı Millet sistemine göre, Müslümanlar Türkçe ve Arapça, Ortodokslar Yunanca, Katolikler Latince ve İtalyanca eğitim görmekteydi. Fakat, Arnavut kültürünün veya dilinin hiç bir tanımı bulunmamaktaydı.¹⁵⁰ Arnavutlar'ın sadece II. Meşrutiyet boyunca II. Abdülhamid döneminde 1908¹⁵¹ yılında resmi bir alfabesi olmuştur. Yine de, az sayıda kişi Abdülhamid'in reformcu politikasını kabul etmiştir.¹⁵²

Özetle, Arnavutlar din ve bölgesel farklılıklara bölünmüşlerdir. Arnavutların ortak bir coğrafi merkezleri bulunmamakta ve hatta onların tarihi de Arnavutların yaşadığı farklı birçok eyalet gibi, 4 farklı realiteyle bölünmüştür.¹⁵³

---

¹⁵⁰ Biondich, 2011: 36.

¹⁵¹ Schwandner-Sievers ve Fischer, 2002: 38

¹⁵² Karpas, 2001: 8.

¹⁵³ Jelavich, 2006: 89.

İKİNCİ BÖLÜM

ARNAVUT ULUSAL SORUNU

VE BÜYÜK ARNAVUTLUK DEVLETİ KURMA GİRİŞİMLERİ

Aşırı milliyetçilik Balkan Yarımadasının yabancı olmadığı bir olgudur. Balkan devletlerinin birbirlerinin kimliklerini yok etme eğilimleri Balkan tarihinin kötü bir parçasıdır. Arnavutluk'un komşularından ikisi (Yunanistan ve Sırbistan gibi) aşırı milliyetçi fikirleri benimseyerek Arnavutluk'un tarihinde etkili olmuştur. Aşırı milliyetçi programlarına rağmen, Arnavut ulusunun dışında neredeyse tüm Balkan ulusları, kendi sınırlarını korumayı başarmışlardır. Arnavutluk'un sınırları, Büyük Güçler tarafından farklı doğrultularda bir kaç kez kararlaştırılmıştır.¹⁵⁴

1878 yılında Ayastefanos Antlaşması'nın Arnavut toprakları hakkında verdiği kararlara göre, Arnavutlar Balkanlar'da farklı devletlere bölünmüştür. Daha sonra, Berlin Kongresi'nde Arnavutluk'un toprakları Slav yönetiminden Osmanlı Yönetimine geçmiştir. Son olarak 1913 yılında Londra'da yapılan Büyükelçiler Konferansı'nda Arnavutluk Devleti bağımsız bir devlet olarak tanınmıştır. Ancak Kosova ve Çameriya gibi Arnavutların yaşadığı topraklardan yarısı Karadağ, Sırbistan ve Yunanistan'a verilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Arnavutluk'un sınırları tekrar gözden geçirilmiştir. Ancak bu durum Arnavutluk'un yararına olmamıştır.¹⁵⁵

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra Arnavutluk bağımsız bir ülke olmuştur. Ancak Arnavutların ulusal topraklarının üçte ikisi ve etnik nüfusunun yarısı, sınırların dışında bırakılmıştır. “Büyük Arnavutluk” düşüncesi: bu gibi adaletsiz kararların büyük bir tepkisi olarak ortaya çıkmıştır. Daha sonra ise, Arnavutların amacı onların yaşadığı toprakları tekrar kazanmak olmuştur. “Büyük Arnavutluk'un” ana konusu, tüm Arnavutları kapsayan bir ülke olması idi. Bu devletin sınırları içerisinde Arnavutluk, Kosova, Güney Sırbistan, Karadağ, Batı Makedonya ve Yunanistan'ın, bugünkü kuzey kesimindeki Çameriya bölgesi gibi bölgeleri içermektedir.¹⁵⁶

---

¹⁵⁴ Dragoj, 2009: 13.

¹⁵⁵ Bogdani ve Loughlin, 2007: 229.

¹⁵⁶ Bogdani ve Loughlin, 2007: 230.

Harita 2.1 Arnavutların Yaşadığı Topraklar ¹⁵⁷

"Büyük Arnavutluk", bir kavram olarak, birçok yabancı kaynakta sıklıkla kullanılır. Ancak bu kavram Arnavutlar arasında pek popüler değildir. "Büyük Arnavutluk" yerine "Etnik Arnavutluk" veya "Arnavut Ulusal Sorunu" gibi kavramları kullanılır. "Etnik Arnavutluk" terimi, Arnavutların topraklarının yarısından fazlasının, Arnavutluk Devleti sınırlarından çıkarılması nedeniyle daha çok kullanılmaktadır. "Büyük Arnavutluk" kavramı daha çok, Sırp ve Yunan propagandasının bir parçası olarak kullanılmıştır. "Büyük Arnavutluk" fikri genellikle düşmanca bir duygu olarak görülmüştür. "Büyük Arnavutluk" fikrine en çok düşman olan ülkeler;

¹⁵⁷ Sotirović, 2013: 78.

Yunanistan ve Sırbistan olmuştur. Bu ülkeler bölgede güçlü ve birleşik bir Arnavutluk'u her zaman tehdit olarak algılamışlardır. Büyük Güçler tarafından da Birleşik Arnavutluk Devleti'nin kurulması bir istikrarsızlık unsuru olarak görüldüğü için desteklenmemektedir.¹⁵⁸

Arnavut Sorunu, bu ulusun kaderinden sorumlu olan Büyük Güçler tarafından anlaşılammıştır. Bu nedenle, Arnavutlar Büyük Güçlerin taraflı kararlarıyla her zaman cezalandırılmıştır. Arnavut toprakları, komşuları tarafından, onların isteklerini yerine getirmek amacıyla talep edilmiştir. Arnavutluk'un güney kısmı her zaman Yunanistan'ın, Arnavutluk'un doğu tarafı Bulgaristan'ın, Arnavutluk'un sahilleri İtalya'nın ve kuzey Arnavutluk Sırbistan'ın hedefinde bulunmaktaydı. Arnavutluk'un devlet sınırlarını belirleme sürecinde jeopolitik faktörler ön plana çıktığı için, etnik faktörler hiçbir zaman öncelik olmamıştır.¹⁵⁹

Bu gerçek, 1913 yılında Londra'daki Büyükelçiler Konferansı sırasında, Lord Grey tarafından beyan edilmiştir. Ona göre: *"If a good settlement of Albania would mean war between two or more powers, and an inferior settlement would secure peace between them, the latter one has to be preferred."* (Arnavutluk'un Balkanlarda iyi bir yerleşim olması iki veya daha fazla güç arasında savaş anlamını taşımaktadır. Kötü bir yerleşimi olması ise aralarında barışı sağlayacaktır. Bu yüzden ikincisi tercih edilmektedir).¹⁶⁰

Üstelik, Arnavutluk Devleti'nin sınırları dışında bırakılan Arnavutlar, normal sınırların bir parçası olarak görülmüştür. 1913 tarihli Londra Büyükelçiler Konferansından beri Arnavut Sorunu 1999 yılında Kosova savaşıyla ve 2001 yılında Makedonya'daki itilaf ile yeniden ortaya çıkmıştır. Bu iki çatışma, Arnavutların çözülmemiş bir sorununu uluslararası gündeme getirerek Uluslararası Topluluğun dikkatini çekmiştir.¹⁶¹

"Büyük Arnavutluk" fikri, sınırların dışında yaşayan Arnavutlar tarafından her zaman gerçek olmasını diledikleri bir hayal olarak görülmüştür. Şiddetli ve ezici politikaların altında yaşadıkları için, Arnavutluk ile birlik olma arzusu güçlenmiştir.¹⁶² Anavatan sınırlarının dışında yaşamak, insanlar arasında daha güçlü bir milliyetçi duygu yaratmaktadır.¹⁶³ Bu nedenle, Arnavutluk dışında yaşayan Arnavutların milliyetçi duyguları daha güçlü olmuştur.

¹⁵⁸ Bogdani ve Loughlin, 2007: 230.

¹⁵⁹ Hilaj, 2013: 394.

¹⁶⁰ Hilaj, 2013: 395.

¹⁶¹ Hilaj, 2013: 395.

¹⁶² Bogdani ve Loughlin, 2007: 230-231.

¹⁶³ Progonati, 2013: 161.

Öte yandan, milli meselesi Arnavutluk sınırları içerisinde yaşayan Arnavutlar için pek cazip değildi. Arnavutluktaki insanların tarihi, sınırların dışında yaşayan diğer Arnavutlara kıyasla farklıdır. Arnavutluk devleti önemli bir komünist yönetimce tecrit altında kalmıştır ve her zaman kendi ulusal sınırlarında kalmayı hedeflemiştir. Yıllar boyunca Arnavutların bölünmesi, ekonomik, dinsel ve sosyal farklılıklara yol açmıştır.¹⁶⁴

Arnavutluk devletinin, sınırlarının dışında yaşayan, özellikle de eski Yugoslavya'da yaşayan Arnavutların ihtiyaçlarına cevap verememesinin nedenleri şunlardır:

- İkinci Dünya Savaşı sonrasında Belgrad'ın etnik Arnavutların üzerindeki etkisi ve özellikle de Tiran Hükümeti'nin üzerindeki etkisi büyük olmuştur.
- Tiran ve Belgrad arasındaki 1945 yılından beri 1990'lara kadar ittifaklar ve düşmanlıklar çok fazlaydı. Komünizm Dönemi'nde Tiran'ın hükümeti, Belgrad hükümeti ile olan ilişkilerini bozulmuştur. 1990'da Berisha, ulusal davayı desteklemişti fakat Sırbistan ile iyi ilişkileri olduğu için 1994 yılında Arnavutluk'un Başkanlığına seçilmesinden sonra geri adım atmıştır.
- Tiran'ın hükümeti ekonomi, siyaset ve askeri bakımdan Yugoslavya ya da Sırbistan'a kıyasla daha güçsüz bir ülke olmuştur.
- Konsolide bir siyasi ve diplomatik gündemin olmaması Tiran'ı, Belgrad'a karşı etkisiz yapmıştı.¹⁶⁵

Arnavut Milliyetçiliği yıllar geçtikçe farklı özelliklere sahip olmuştur. Farklı tarihsel olaylar Arnavut Milliyetçiliği'nin oluşmasına kaynaklık etmiştir. Bu tarihsel olaylara göre, Arnavut Milliyetçiliği farklı dönemlere ayrılmıştır. Arnavut Milliyetçiliğinin ilk aşaması 1878 yılında başlamıştı; ikinci aşaması ise 1912-1913 yıllarında sonuçlandırılmıştır. Komünizm Dönemi 1990'lara kadar sürmüştü ve daha sonra Komünizm Sonrası aşama başlamıştı. Bu aşamalar boyunca "Büyük Arnavutluk" fikrinin öncelikleri değiştirilmişti.¹⁶⁶

"Büyük Arnavutluk", fikrinin daha iyi anlaşılabilmesi ve analiz edilebilmesi için, 4 önemli evreye bölünmesi gerekmektedir.¹⁶⁷ Arnavut Milliyetçiliğinin birinci aşaması, Prizren Ligi ile 1878 yılında başlamaktadır. Prizren Ligi, Arnavut Milliyetçiliği'nin beşiği olarak bilinen Prizren şehrinde düzenlenmiştir. İkinci aşaması 1908 yılında başlar ve eksik kalmış bir Arnavut

¹⁶⁴ Bogdani ve Loughlin, 2007: 231.

¹⁶⁵ Kalemaj, 2014: 13-14.

¹⁶⁶ Sulstarova, 2002: 2.

¹⁶⁷ Becherelli, 2013: 279.

devletinin kurulmasını içermektedir. Üçüncü aşaması, Arnavutların İtalyan işgali altındayken, İkinci Dünya Savaşı sırasında başlamaktadır. Üçüncü aşaması boyunca "Büyük Arnavutluk" devleti kısmen kurulmuştur. Son aşama ise, Komünizm döneminde (1945-1990) Arnavut Milliyetçiliği'nin dönüşümünü içermektedir.¹⁶⁸

2.1 Arnavut Milliyetçiliğinin İlk Aşaması

Arnavut milliyetçiliğinin ilk aşaması Arnavut ulusunun reddine bir tepki olarak 3 Mart 1878 yılında Ayastefanos Antlaşması'nın Moskova ile İstanbul arasında imzalanmasından sonra başlamıştı.¹⁶⁹ Ayastefanos Antlaşmasına göre, Arnavut toprakları Balkan devletleri arasında bölünmüştür.¹⁷⁰ Osmanlılar, Rusya'nın koşullarını kabullenmek zorunda kalmışlardı. Ayastefanos Antlaşması'na göre, Sırbistan, Karadağ ve Romanya bağımsız ülkeler olacaktı. Ruslar, Balkanlar'da büyük bir müttefiki edinmek için "Büyük Bulgaristan" ülkesini yaratmak istemişlerdi.¹⁷¹

2.1.1 Osmanlı Hakimiyetinde Arnavutlar Vilayetlerinde Yaşam

Ayastefanos Antlaşması'ndan önce, Arnavut yerleşim bölgelerinin bölündüğünü bilmeden, Arnavutların yaşadıkları yerlerini bilmek yararlı olacaktır. 1864-1868 yılların Osmanlı idari reformuna göre Osmanlıların egemenlik altındaki bölgeler 4 vilâyete bölünmüştü. Bu vilayetler sancak olarak adlandırılan daha küçük bölümlere ayrılmıştı. Sancaklar, 'kaza' olarak adlandırılan daha küçük birimlere bölünmüştü. Arnavutlar ise, İşkodra, Manastır, Kosova ve Yanya vilayetlerinde yaşamaktaydı.¹⁷²

Yanya Valisi Ahmed Rasim Paşa, 23 Kasım 1878 tarihli yazısında, Arnavutların 2 milyon nüfusa sahip olduklarını ve İşkodra, Yenipazar, Priştine, Prizren, Üsküp, Manastır, Debre, Berat, Ergiri, Preveze ve Yanya'da yaşadıklarını belirtmiştir. Halkın 2/3'si Müslüman, 1/3'i Hıristiyan'dır.¹⁷³

Cevdet Paşa ise İşkodra'nın nüfusunu 200 bin olarak kaydetmiştir. Bunun 3/4'ü Arnavut, 1/4'i ise Gusinye ve Podgoriçe taraflarında yaşayan Boşnak, Hırvat ve diğer gruplardır.¹⁷⁴

¹⁶⁸ Becherelli, 2013: 280-284.

¹⁶⁹ Becherelli ve Carteny, 2013: 280.

¹⁷⁰ Becherelli ve Carteny, 2013: 280.

¹⁷¹ Peaple, 2002: 19.

¹⁷² Bartl, 1998: 64.

¹⁷³ Kemalettin, 2012: 312.

¹⁷⁴ Bartl, 1998: 64.

İşkodra Vilayetinde iki ana sancak vardı; İşkodra ve Draç (Durrës).¹⁷⁵

- İşkodra'nın Sancağı İşkodra, Tuzi, Puka, Mirdita, Kruja (Akçahisar) ve Leş'in (Lezha) kazalardan oluşturuyordu.

Tablo 2.1 İşkodra Sancağı¹⁷⁶

İLİ / Sancak	İlçeleri/Kazaları
İŞKODRA	İşkodra
	Lezha
	Kruja
	Mirdita
	Puka
	Tuzi

- Draç'ın Sancağı, Draç, Tiran, Kavaye ve Şiyak¹⁷⁷ olmak üzere 4 temel kazaya ilişkindi. Draç Sancağı'nın toprakları neredeyse yüzde 90'ı Arnavutlar tarafından oluşturuyordu.

¹⁷⁵ Bartl, 1998: 65.

¹⁷⁶ Rruqa, 2011: 61.

¹⁷⁷ Bartl, 1998: 87.

Tablo 2.2 Draç Sancağı¹⁷⁸

İLİ / Sancak	İlçeleri/Kazaları
DURRES	Durres Shijak Tirana Kavaja

Kosova Vilayeti'nin sancakları Priştine, İpek, Prizren, Üsküp, Yeni Pazar ve Taşlıca idi.¹⁷⁹

- Priştine Sancağında 5 kaza vardı: Mitroviçe, Priştine, Geylan, Preşevo ve Vulçitrin. Vulçitrin ve Priştine Kazasında, nüfusun yüzde 75'i Müslüman Arnavutlardan oluşuyordu. Mitrovice ve Geylan'da Müslüman Arnavutlar nüfusun yüzde 50'sini oluşuyordu. Sadece Presheva Kazasında nüfusun yüzde 70'i Hıristiyan Slavları.
- İpek (Peja) Sancağında 3 Kaza vardı: Yakova, İpek ve Gusinje.¹⁸⁰ Peja nüfusunun yarısı Arnavutlardı. Gusinje ve Yakova'da nüfusun sadece üçte ikisi Arnavutlardan oluşturuyordu.
- Prizren Sancağında 4 Kaza vardı: Prizren, Loma, Kalkandele ve Gostivar.¹⁸¹ Bu sancak'taki nüfusun üçte ikisi Müslüman Arnavutlardı.
- Üsküp Sancağı Kačanik, Kumanova, Üsküp, Kratova, Kocani, İştıp, Rodovişte ve Maleş kazalardan oluşturuyordu.¹⁸² Bu sancağın nüfusu yüzde 30 Müslüman Arnavutlardı. Bütün

¹⁷⁸ Rruga, 2011: 80.

¹⁷⁹ Bartl, 1998: 91-92.

¹⁸⁰ Bartl, 1998: 97.

¹⁸¹ Bartl, 1998: 102.

¹⁸² Bartl, 1998: 106.

Kaçanik nüfusu Arnavutlardan oluşturuyordu. Kumanovo nüfusunun dörtte biri Arnavuttu. Diğer illerde Arnavutlar da nüfusun çoğunluğuydu.

- Yeni Pazar sancakında 5 Kaza vardı: Yeni Pazar, Akova, Sjenica, Kolaşin ve Yeni Varoş. Akova ve Kolaşin'in tüm nüfusu Arnavutlar tarafından oluşturuyordu. Yeni Pazar'ın nüfusunun yüzde 60'ı Müslüman Arnavutlardan oluşturuyordu.¹⁸³
- Taşlıca'nın 2 Kazası vardı: Taşlıca ve Prepol. Bu sancak nüfusunun yüzde 55'i Arnavut, diğer kısmı ise Ortodoks idi.

Harita 2.2 Kosova Vilayeti¹⁸⁴

Manastır Vilayeti'nin sancakları Debre (Dibra), Elbasan, Görice (Korça), Manastır ve Serfiçe'ydi.

- Debre nüfusunun yaklaşık yüzde 90'ı Arnavut idi. Bu sancak'ın 5 kazası vardı: Mati, Malezya, Üst Dibra, Aşağı Dibra ve Reka.¹⁸⁵Çoğunlukla Mati, Malezya ve Aşağı Dibra'nın halkı Müslüman idi. Üst Dibra ve Reka'daki nüfusun üçte biri Yunan Ortodokslar ve Slavlardı.

¹⁸³ Bartl, 1998: 109-110-111.

¹⁸⁴ <http://www.serbianna.com/columns/savich/092.shtml> (erişim tarihi: 26. 06. 2017).

¹⁸⁵ Bartl: 1998: 112-113.

- Elbasan Sancağı'nın 3 Kazası vardı: Elbasan, Peklin (Peqin) ve Gramş. Nüfusun 1990 yılında kaydedilmesine göre, nüfusun yüzde 84'ü Müslümandı.¹⁸⁶
- Görice'nin Sancağında 4 Kazalar vardı: Görice, Kolonja, Kastoria (Kesriye) ve İstarova (Starova). İstarova'nın nüfusu Müslümanlardan oluşturuyordu. Görice ve Kolonja nüfusunun yarısından fazlası da Müslümanlardı.
- Manastır Sancağında şu Kaza'lar vardı: (Kıraçova) Kërçova, Ohri, Manastır, Pirlepe ve Florina. Arnavutlar bu sancak'ın kazalarından hiçbirinde çoğunluk değillerdi. Burada Arnavutların yüzdesi yüzde 20 olduğunu düşünmektedir.
- Serfiçe'nin sancakları Kazani, Serfiçe, Grevena, Anaselitsa, Kailar ve Elessora idi. Bulgar istatistiklerine göre, bu sancakta Arnavutların sayısı azdı.

Tablo 2.3 Manastır Vilayeti¹⁸⁷

MANASTIR VİLAYETİ	
Kazaları	Nahiyeleri
Manastır Sancağı	
Manastır	Manastır merkez, Resne, Pirsepe,
Pirlepe	Pirlepe merkez, Morihova, Debreşte,
Florina	Florina merkez, Rudnik, Nevaska,
Kıraçova	Kıraçova merkez, Poreça
Ohri	Ohri merkez, Ustruga
Serfiçe Sancağı	
Serfiçe	Serfiçe merkez, Vlondos
Kozana	Kozana merkez, Sanhanlar
Alasonya	Alasonya merkez, Livadi, Domnik, Dışkat
Cuma, merkez: Serfiçe Cuması	Cuma merkez, Katranica, Blac
Nasliç	Nasliç merkez, Seçişte, Joban
Grebne	Grebne merkez, Veniçe
Debre Sancağı	
Debre-i bälâ	Debre-i bälâ merkez, Kocaçık, Kalipne
Mat	Kaza merkezi
Debre-i Zîr, merkez: Piskopoya	Kaza merkezi
Rakalar, merkez: Zibrniçe	Kaza merkezi
İlbasan Sancağı	
İlbasan	Liva merkezi
Grameç	Kaza merkezi
Peklin	Kaza merkezi
Görice Sancağı	
Görice	Görice merkez, Bihleşte, Opar, Vesikok
İstarova	İstarova merkez, Kökes
Kolonya, merkez: Ersek	Kaza merkezi
Kesriye	Kesriye merkez, Horpeşte, Klisora,

¹⁸⁶ Bartl, 1998: 118.

¹⁸⁷ <http://tarihvedenediyet.org/2009/10/manastir-vilayeti.html> (erişim tarihi: 26.06. 2017).

Yanya Vilayetinin 4 sancağı vardı: Berat, Ergiri, Yanya ve Preveza.¹⁸⁸

Tablo 2.4 Yanya Vilayeti¹⁸⁹

YANYA VİLAYETİ	
Kazaları	Nahiyeleri
Yanya Sancağı	
Yanya	Yanya merkez, Zagor, Korindos
Aydonat	Kaza merkezi
Filât	Kaza merkezi
Maçova	Kaza merkezi
Leskovik	Kaza merkezi
Koniçe	Kaza merkezi
Ergiri Sancağı	
Ergiri	Liva merkezi
Delvine	Sarandoz
Premedi	Premedi merkez, Fraşer
Pogun, merkez: Voştine	Kaza merkezi
Tepedelen	Kaza merkezi
Korvaleş, merkez: Koç	Himara merkez, Korvaleş
Preveze Sancağı	
Preveze	Merkezi liva
Loros	Loros merkez, Cimrinik
Margliç	Margliç merkez, Parga, Fenar
Berat Sancağı	
Berat	Berat merkez, Malkasra
Avlonya	Kaza merkezi
Loşine, merkez; Fhri	Loşine merkezi, Fir
Iskrapar, merkez;	Kaza merkezi

- Berat'ın Sancağında 5 kaza vardı: Berat, Lushnja, Avlonya (Vlora), Tomorica ve Skrapari. Berat sancağının nüfusu Müslüman'dı. Nüfusun çoğunluğu Müslümandı.
- Ergiri'nin (Gjirokastra) Sancağı, Tepelene, Kurveleshi, Permet, Pogoni, Ergiri ve Delvine gibi 6 kazalardan oluşturmuştu. Tepelen, Kovaleş (Kurvelesh) ve Permet'teki nüfusun çoğu Müslümandı.¹⁹⁰
- Yanya Sancağında şu kazalar vardı: Leskovik, Koniçe, Filat, Aydonat (Paramithia), Yanya ve Maçova (Metsovon). Leskovik, Filat ve Paramithia'da nüfusun çoğunluğu Müslüman'dı. Konica, Yanya ve Metsovon'da nüfusun çoğunluğu Yunandı. Yanya kazasında Arnavutların güçlü temsilcilikleri bulunmamaktaydı.

¹⁸⁸ Bartl, 1998: 126-127-128.

¹⁸⁹ <http://tarihvedenedeniyet.org/2009/10/yanya-vilayeti.html> (erişim tarihi: 26.06.2016).

¹⁹⁰ Bartl, 1998: 135-139.

- Preveza'nın Sancağında 3 kaza vardı: Margliç (Margariti), Loros ve Preveze. Bu kazalardan sadece Loros'un Yunan halkı vardı. Margariti ve Preveze halkı, Yunan geleneklerini alan Arnavutlar tarafından oluşturmuştur.¹⁹¹

Ayastefanos Antlaşması'na göre dört vilayetten, sadece üçü Osmanlı yönetiminde kalmıştır. Manastır'ın bütün vilâyeti Bulgaristan'ın bir parçası olmuştu. Yanya vilayeti idaresinde değişiklikler yapılmıştı. Artık Yanya vilâyeti, Girit Adası ile aynı yönetim kurallarına sahip olacaktı. Kosova'nın kuzey kesimini ve Mitroviçe şehrini Sırp'lara vererek Kosova vilayeti de bölünmüş hale gelecekmişti. Arnavut etniğinin yaşadıkları şehirler Ulqin, Tuzi, Hoti, Gruda, Plava, Gucia, Kelmendi ve Rugova gibi Karadağ'a verilmişti. Arnavutlar farklı düzenlemeler ve politikalarla bölünmüştü.¹⁹²

Ayastefanos Antlaşması'nın maddeleri Arnavutlar için endişe vericiydi. O zamana kadar Arnavut hareketleri esasen vergilere ve Osmanlı politikalarına karşı düzenlenmişti. Ayastefanos'tan sonra Arnavutların hareketi milliyetçi olmuştu. Tüm Arnavut topraklarında örgütsüz protestolar başlamıştı. Bu protestolar Manastır vilayetinde ve özellikle Dibra kazasında yoğunlaşmıştır. Dibra'nın nüfusu İstanbul'daki İngiliz büyükelçisine Goschen'e bir telgraf göndermişti ve Dibra'nın nüfusu Arnavutlardan oluşturduğunu ve Bulgaristan ile bağlantısı olmadığını ilan etmişlerdir. Onlar Bulgaristan'ın bir parçası olmaktan daha çok Osmanlı yönetimin altında kalmayı tercih etmişlerdir.¹⁹³ İşkodra, Yakova ve İpek'teki Arnavutlar da Ayastefanos kararlarına karşı protesto gösterileri düzenlemişlerdir.¹⁹⁴

Arnavutlar haricinde Osmanlılar da, onların egemenlik altında bulunan Arnavut topraklarının kaybına karşıydı. Bu sebeple İstanbul tarafından, Arnavut savunma kuruluşlarının kurulmasına izin verilmiştir. İstanbul'da birleşik bir Arnavut hareketi yaratmanın asıl görevi olan gizli bir komisyon kurulmuştu.¹⁹⁵ İstanbul'un komisyonu Nisan 1878'de kurulmuştu. Komitenin başkanı Abdyl Frashëri idi (Abdül Fraşiri) ve üyeleri Sami Frashiri, Pashko Vasa, Jani Vreto, Kostandin Kristoforidhi ve diğerleri idi. Bu komitenin, Prizren Ligi'nin temelini oluşturduğu düşünülmektedir.¹⁹⁶

---

¹⁹¹ Bartl, 1998: 143-144-145.

¹⁹² Frashëri, 1997: 59.

¹⁹³ Arnavutlar, Osmanlı yönetimi altındaki özerkliğin o an için milli güvenliğinin garantisi olduğunu anlamıştır.

¹⁹⁴ Skendi, 1967: 33-34.

¹⁹⁵ Frashëri, 1964: 129.

¹⁹⁶ Mazurkiewicz, 2013: 10.

Ayastefanos'un maddeleri, İngiltere ve Avusturya-Macaristan'da güçlü muhalefet yaratmıştı. Bu ülkeler, Balkanlar'da bir Rus uydusu olacak olan Büyük Bulgaristan devletine hiç bir zaman izin vermeyeceklerdi. Bu nedenle 13 Haziran 1878 yılında, Ayastefanos'un maddelerinde değişiklik yapmak amacıyla Berlin'de yeni bir Kongre düzenlenme kararı alınmıştı.¹⁹⁷

Bu karar Arnavutlara umut vermişti. Berlin Kongresinin açılmasından önce Arnavutluk Sorunu Büyük Güçler'e sunmak için çok uğraş vermişlerdi. İstanbul Komitesi, tüm Arnavut delegelerinin katılımı ile genel bir toplantı hazırlamaya karar vermişti. Tüm Arnavutlar davet edilmişti ve Berlin Kongresi'nden sadece üç gün önce 10 Haziran 1878 yılında Prizren şehrinde toplanmış olacaktı.¹⁹⁸ Arnavut delegeleri 10 Haziran 1878 yılında bir araya geldikten sonra Prizren Ligi Prizren şehrinde kurulmuştu. Abdül Frashëri, Arnavutların en önemli görevi ulusu savunması olacağını vurgulamıştı. Arnavutlar "Müslüman iddiasından" "Arnavut iddialarına" geçmişlerdi. Artık Arnavut topraklarının korunması Arnavutların ana hedefi olmuştu.¹⁹⁹

Prizren Ligi, milli hareketin bir parçası olarak, Arnavutlar arasında ilk ciddi siyasi örgüt olmuştu. Ligi'nin hedeflerinden biri de Ayastefanos'un kararının muhalefeti idi ve diğeri ise Arnavutların yaşadığı toprakları Berlin'de temsil etmektir.²⁰⁰ Seyahat zorluklarından dolayı güney delegeleri Prizren Ligi'ne katılamamışlardı. Bu nedenle Prizren Ligi'ne katılan delegeler çoğunlukla Arnavutluk kuzey kesiminden yaşadığı topraklardan geliyorlardı. Bu yüzden, Abdyl Frashëri, birliğinin ilk toplantısından sonra Frashır'daki Arnavutluk topraklarının güney kesimine gitmişti. Bu yolculuğun amacı, Ligi'nin ilk toplantısına Prizren'de katılamayacak bölgelere, Ligi'nin faaliyetini genişletmektir.²⁰¹

Ligin talepleri şu şekildedir:

- San Stefano Antlaşmanın tarafından Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan'a verilen Arnavutların topraklarını geri alınması
- Arnavutlar için askerlik hizmetinin barış zamanında sınırlandırılması
- Arnavutça'nın eğitim dili olacağı akademik kurumların açılması
- Kamu dairelerinde Arnavutçanın kullanımı
- Seçilmiş bir temsilci Meclisi sahip olma ihtimali

¹⁹⁷ Bartl, 1998: 194.

¹⁹⁸ Frashëri, 1964: 129-130.

¹⁹⁹ Mazurkiewicz, 2013: 10.

²⁰⁰ Hamza, 2006: 64.

²⁰¹ Frashëri, 1964: 130-131.

- Yerel çevrede vergi gelirleri kullanma hakkı
- Arnavutluk anayasasının oluşturulması
- İşkodra, Yanya, Kosova ve Manastır vilayetlerini içerecek olan özerk bir Arnavutluk vilayetinin kurulması.²⁰²

Prizren Ligi'nin en son talebi "Büyük Arnavutluk" davasının ana çekirdeği haline gelmişti. Bu zaman diliminde Arnavutlar, tüm Arnavutlara ait bir devlet değil, tüm Arnavut toprakları için özerklik talebinde bulunmuştu.²⁰³

Harita 2.3 Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Dört Arnavut Vilayeti ²⁰⁴

Prizren Ligi, Arnavutluk meselesini Berlin Kongresinde bilinen bir durum haline getirmeye çalışmıştır. Berlin Kongresi'ne Ligin bütün şubelerinden farklı muhtıralar

²⁰² Becherelli ve Carteny, 2013: 280-281; Maden, 2011: 159.

²⁰³ Becherelli ve Carteny, 2013: 280-281.

²⁰⁴ <http://frosina.org/the-four-albanian-vilayets-during-the-ottoman-empire/> (erişim tarihi: 04.04.2017).

gönderilmiştir. İşkodra muhtıra, Arnavutların isteklerini açıkça belirtmişti. İşkodra muhtıra sayesinde Arnavutların kendi hükümetine sahip olmadıklarını ve Berlin Kongresi'nde Osmanlıların Arnavutları temsil edemeyeceğini vurgulanmıştı. Üstelik onlar Arnavutlar oldukları için Slav, Avusturyalı ya da Yunan olmak istemediklerini açıkça belirtmişti.²⁰⁵

Ayastefanos'ta Osmanlılar ve Ruslar arasında alınan kararlardan memnun olmayan Almanya, İngiltere, Rusya, İtalya ve Avusturya-Macaristan gibi büyük güçler, Berlin Kongresi'nde toplanmıştı. Avrupa'nın yeni siyasi haritasını yeniden tasarlamaya başlamıştı.²⁰⁶ Arnavutluk, Berlin Kongresinin kararlarından en çok zarar gören ülke olmuştu. Arnavutlar Kongrede davet edilmemiştir ve dahası toprakları komşunun taleplerini karşılamak için kullanılmıştır.²⁰⁷ Berlin Kongresi Arnavutların isteklerini ve protestolarını dikkate almamıştı. Almanya Başbakanı Bismarck, Arnavut bir millet var olmadığını dile getirmişti. Müslüman Arnavutlar, Türkler olarak ve Ortodoks Arnavutlar Yunanlar olarak kabul edilmiştir.²⁰⁸

Ayastefanos'ta yaratılan "Büyük Bulgaristan" azaltılmıştı ve Bulgaristan'a verilen Arnavut toprakları Arnavutlara geri verilmiştir. Sırlara Priştine sancağı verilmediği için Sırbistan, Arnavutluk toprakları için bir tehdit oluşturmamıştı.²⁰⁹ Karadağ'a Tivari, Podgorica, Plava ve Gucia toprakları verilmişti. Yunanistan'a Epir toprakları verilmişti, ancak sınırların ortak bir Yunan-Türk Komisyonu tarafından atanmasına karar verilmişti.²¹⁰

Bu kararlar Arnavutların bölgedeki durumu ağırlaştırmıştı. Arnavut topraklarının Karadağ ve Yunanistan'a verildiğini kabul etmemişlerdi. Prizren Ligi bu kararlara karşı direnmeye başlamıştı.²¹¹ Arnavutlar kendi şehirlerini korumak için Karadağ güçleriyle, Berlin Kongresi'nde alınan kararlardan sonra, savaşmaya başlamıştı. Karadağ güçlerinin yenilgisi Berlin Kongresi'nin pozisyonu zorlaştırıldı.²¹²

Karadağlıların ardından yenilgisinden sonra Arnavutlar uluslararası bir sorun haline geldi. Bismarck'ın Arnavut bir ulusunun var olmadığını ilan etmesine rağmen, bundan sonra Büyük Güçler Arnavut meselesini kabul etmek zorunda kalmışlardır.²¹³ Bu nedenle Büyük

---

²⁰⁵ Frashëri, 1962: 21.

²⁰⁶ Gashi, 2014: 57.

²⁰⁷ Gashi, 2014: 59.

²⁰⁸ Frashëri, 1964: 132.

²⁰⁹ Skendi, 1967: 105.

²¹⁰ Frashëri, 1964: 132.

²¹¹ Akademia Shqiptare e Shkencave, 2002: 164.

²¹² Maden, 2011: 160.

²¹³ Vickers, 1995: 34.

Güçler tarafından Karadağ'a verilmiş arazileri yeniden gözden geçirmeye çalışılmıştı. Öncelikle, Büyük Güçler Osmanlıları Karadağ'a Plava, Gucia, Podgorica ve Ulqin (Ulcinj) şehirlerini vermelerini emretmişler. Osmanlılar Büyük Güçlülerin karşısında yeni bir öneri ile gelmişti. Arnavut Müslüman nüfusunun yaşadığı Plava ve Gucia yerine Karadağ'a Arnavut Katolik nüfusunun yaşadığı Hoti ve Gruda bölgelerini verme konusunda ısrar etmişlerdi.

Arnavutlar böyle bir toprak ticaret duyunca Osmanlılara öfkelenmişler ve bu plan gerçek olursa, artık kendilerini Osmanlı konuları olarak görmeyeceklerine dair söz vermişlerdi. Arnavutların direnişinden dolayı Büyük Güçler, Podgorica ve Ulqin'i Karadağ'a vermeye karar vermişlerlerdi. Arnavutların muhalefeti yine sert olmuştu. Bir kez daha Büyük Güçlerin sabrı sınırlara itilmişti. Bu kez Büyük Güçler Osmanlıları, Arnavutları Karadağ'a vaat edilen topraklara vermeye zorlayamazlarsa, Türk limanı Smyrna'nın olası bir işgaliyle tehdit etmişti.

Osmanlılar tarafından Arnavut direnişi kırılmıştı ve 1880 yılında Podgorica ve Ulqin şehirleri Karadağ'a verilmişti.²¹⁴ Uluslararası bir deniz gücü, kenti denize kapatarak Osmanlılara yardımcı olmuş, Ulqin'in düşüşüne katkıda bulunmuştur.²¹⁵ Ulqin ve Podgorica halkı bu karara itiraz etmişlerdi. Çünkü Podgorica Karadağ'a verildiğinde orada sadece 30 Karadağlı yaşamaktaydı.

Aynı anda Prizren Ligi'nin güney şubesi Yunanistan'a verilen Arnavut topraklarını korumaya çalışmaktaydı.²¹⁶ Yunanistan, Rus-Osmanlı savaşının bir parçası olmamasına rağmen, Epir bölgesini işgal etmek istiyordu.²¹⁷ Yanya Vilayet'inde 4 sancak vardı: Berat, Ergiri, Yanya ve Preveza. Bu bölge, Yunanlılar için Kuzey Epir, Arnavutlar için ise Arnavutluk'un güneyinde bulunan toprakları artı Yunanistan'da bulunan Çameriya bölgesidir.²¹⁸

Epir hakkında yapılan görüşmeler neredeyse iki yıl sürmüştü. Yunanlılar, müzakerelerin ertelenmesi için Osmanlıları sorumlu tutuyorlardı. Öbür taraftan Arnavutlar, Yunanistan'a Epir bölgesini vermek istememişlerdi.²¹⁹ Yunanistan ile Osmanlılar arasındaki anlaşma sadece 1881 yılında ulaşılmıştı. Yunanistan sadece Arta Körfezi'ni almıştı ve geri kalan Yanya vilayeti Arnavutluk'ta kalmıştı.²²⁰

---

²¹⁴ Vickers, 1995: 35.

²¹⁵ Frashëri, 1962: 27.

²¹⁶ Vickers, 1995: 36-37.

²¹⁷ Gashi, 2014: 64.

²¹⁸ Vickers, 1995: 37.

²¹⁹ Skendi, 1967: 71.

²²⁰ Vickers, 1995: 39.

Prizren Ligi tüm Arnavut toprakları birleştirmek için mücadele etmeye başlamıştı. Arnavutlar tarafından Üsküp işgal edilmişti ve daha sonra Mitrovica ve Novi Pazar taraflara geçilmişti. Priştineyi kontrol ettikten sonra, Arnavut vatandaşları bir bölge hükümeti ilan etmişti. Bu Arnavutların kurtuluş hareketi Osmanlıları ve Büyük Güçleri endişelendirmişti.²²¹

Sultan II. Abdülhamid Arnavutların özerklik taleplerini reddetmişti. Ona göre, az sayıda insan dışında neredeyse tüm Arnavutların Osmanlı yönetiminden memnun olduklarını belirtmişti. Sultan II. Abdülhamid, özerk bir Arnavutluk Osmanlı İmparatorluğu için tehlikeli olacağını düşünmüştü. Sultan II. Abdülhamid'e göre, özerk bir Arnavutluk Osmanlı İmparatorluğu zayıflayacağını ve Arnavut topraklarının komşularının lehine daha fazla bölünmesine yardımcı olacağını iddia etmişti.²²²

1881 yılında Prizren Ligi'nin kaldırılması, Arnavut milliyetçiliğinin ilk aşamasının sonunu getirmişti.²²³ Fakat, Prizren Ligi yıkılmış olmasına rağmen, Arnavutların isyan ruhu ve Arnavutlar arasında ulusal uyanış güçlenmişti.²²⁴

2.2 Arnavut Milliyetçiliğinin İkinci Aşaması

"Büyük Arnavutluk" fikri 1908 yılında yeniden ortaya çıkmıştı. Genç Türklerin milliyetçi hareketi Arnavut halkının milliyetçi duygularını yeniden başlatmıştı. Diğer yandan ise Arnavutların çoğunun modern hale getirilmiş Türk devlet kurumlarının bir parçası olmuştur.²²⁵

Genç Türklerin devrimi, Türkiye ve Arnavutluk tarihinde önemli bir yere sahiptir. Bu devrim Arnavutların katkısı nedeniyle başarılı olmuştur. Başlangıçta, Arnavutlar Genç Türk hareketinin bir parçası haline gelmişti. Ayrıca Arnavut İ. Temo "İttihat ve Terakki" nin kurucularından biriydi.²²⁶

Genç Türkler 1908 yılında hükümet darbesinden sonra iktidara gelmiştir. Genç Türklerin Arnavutlara ettiği çok sayıda vaat nedeniyle Arnavutlar devrimin taraftarı haline gelmiştir. Genç Türklerin verdiği sözlere göre, Arnavutlar kendi kurumsal haklarına sahip olacaktı, kendilerini

---

²²¹ Vickers, 1995: 41.

²²² Gawrych, 2006: 65.

²²³ Becherelli ve Carteny, 2013: 281.

²²⁴ Vickers, 1995: 42.

²²⁵ Becherelli ve Carteny, 2013: 281.

²²⁶ Bartl, 1998: 260.

korumak için silah bulundurmalarına izin verilecekti, okulların özerkliği tanınacaktı ve dersler Arnavutçada olacaktı.²²⁷

Arnavutlar yeni anayasaya karşı hevesliydi ve onu tarihi bir zafer olarak görmüşlerdi. Arnavut vatansever kulüpleri açılmıştı, okullarda Arnavutça öğretildi ve Arnavutça gazeteler yayınlanmaya başlamıştı.²²⁸

Kosovalı Arnavutlar Genç Türklere karşıydı ve onların verdiği sözlere itimat göstermemişlerdi. Arnavut alfabesi hakkında karar veren Manastır kongresi sırasında bile Arnavutlar ikiye bölünmüştü. Güney Arnavutlar Latin alfabesini tercih ediyordu, fakat en fanatik dini grup olan Kosovalı Arnavutlar Arapça alfabesinin kullanılmasının görüşündeydi. Latin alfabesinin Arnavut alfabesinin temellerini oluşturmasına karar verilmişti.²²⁹

Genç Türklerin, iktidara geldikten sonra Arnavut ulusal hareketi sınırlamaya çalışmışlardı.²³⁰ Genç Türklerle ilk çatışma 1909 yılında Arnavutça dili okullardan çıkarmayı amaçlayan bir kampanya hazırlanıldığında başlamıştır. İsa Boletini'nin yönettiği Kosovalı Arnavutlar, Genç Türklere karşı protesto yapan ilk kişilerdi.

Vergi sistemi yeniden kurulmuştu ve Arnavutça öğretilmesi yasaklanmıştı. Bu nedenlerle Arnavutlar Genç Türklere karşı bir isyan başlatmıştı.²³¹ Kosova'da büyük bir isyan oluşturulmuştu. Kosovalı Arnavutlar, devrimden önce Sultan'ın onlara verdiği ayrıcalıkları geri istemişlerdi. Genç Türkler, İsa Boletini'yi Kosovalı Arnavutların lider olarak hapse atmaya çalışmışlardır.²³²

Genç Türkler, İmparatorluğun tüm konularının "Türkleştirilmesi"nin İmparatorluğu yıkımdan kurtaracağına inanmışlardı. Bu sebeplerden dolayı Genç Türkler ve Arnavutlar arasında 'balayı' sona ermişti.²³³ O andan itibaren Arnavutluk'un tarihi, Arnavutların Genç Türklere karşı farklı isyanları ile karakterize edilmektedir. Bu ayaklanmalar, İlk Balkan Savaşı'nın başladığı zamana kadar sürdürmüştü.²³⁴

Arnavut isyanları sayesinde Arnavut topraklarının çoğu Arnavutların ellerindeydi. Bütün Kosova, Arnavutluk'un orta ve güney kesimi isyancıların elindeydi. Üsküp'ün işgali Genç

---

²²⁷ Vickers, 1998: 62-63.

²²⁸ Frashëri, 1964: 163.

²²⁹ Vickers, 1998: 63-64.

²³⁰ Frashëri, 1964: 163.

²³¹ Despot, 2012: 25-26.

²³² Vickers, 1998: 70-71.

²³³ Vickers, 1998: 66.

²³⁴ Vickers, 1995: 63.

Türkleri endişeye kapılmıştı. Genç Türkler, Arnavut sorununu çözme beceriksizlikleri nedeniyle Arnavut isyanını provoke etmişlerdi.²³⁵

Arnavut asiler Osmanlılara bütün isteklerini içeren bir memorandum göndermişti. Osmanlılar onları kabul etmişti ve böylece Arnavutların Osmanlılara karşı ilk başarısı olmuştu.²³⁶

Arnavut taleplerin kabulü, Osmanlıların zayıfladığını göstermişti. Bu koşullardan yararlanan ilk kişiler Sırlardı. Kosova bölgesini de topraklarında içeren "Büyük Sırbistan" planını hayata geçirmek istemişlerdi. Denize erişimi için kuzey Arnavutluk'u da planlarına dahil etmişlerdi. Bulgaristan, Karadağ ve daha sonraki Yunanistan ülkeleri Sırlara katılmıştı ve Osmanlı aleyhinde ittifak kurulmuştu.²³⁷

Bu ülkeler arasında Balkan Birliği'nin kuruluşunda pek çok neden vardı. Öncelikli hedef, Osmanlıları Avrupa'dan uzaklaştırmak. İkincisi, Avusturya Bosna'yı istila etmesinden sonra Sırlara ve Ruslara bir cevap vermek olmuştur. Üçüncüsü ise, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra bağımsız bir Arnavutluk devletin kurulmasını önlemek içindi. Arnavutluk bu çatışmada tarafsız kalmaya karar vermişti, ancak Balkan müttefiklerinin tarafından Osmanlılar yenilmesini ve Arnavutların topraklarında girmeye başladıklarını görünce onlara karşı savaşmaya karar vermişti.²³⁸

Sırbistan birliklerini Kosova'ya, Karadağ kuvvetleri Arnavutluk'un kuzeyine, Bulgaristan birliklerini ise Makedonya'ya ve doğu-merkez Arnavutluk'a göndermişti. Yunanistan Arnavutluk'u Sırlarla paylaşmak istemişti. Kosova Sırbistan tarafından işgal edilmişti. Sırlar Kosova'ya ulaştığında, Kosova topraklarında neredeyse hiçbir Sırp'ın kalmadığını heyecandan fark edememişlerdi. Onlara göre Kosova'nın fethi, en büyük zaferleri olmuştu.²³⁹

Savaş ilerledikçe Arnavut siyasi liderleri, İsmail Qemali (Avlonyalı İsmail Kemal Bey) gibi, yabancı destek arıyorlardı. Sırlar Arnavutluk'un kuzeyinde, Yunanlar ise güneyinde savaşıyorlardı. Arnavutların Avusturya-Macaristan ve İtalya tarafından desteklenmesinin nedeni bu iki Büyük Güçlerin Yunanistan ve Sırbistan'ın Adriyatik'te yer almasını istememektir.²⁴⁰

---

²³⁵ Vickers, 1998: 73.

²³⁶ Kola, 2003: 10-11.

²³⁷ Kola, 2003: 11.

²³⁸ Vickers, 1998: 76.

²³⁹ Kola, 2003: 11-12.

²⁴⁰ Çelik, 2004: 487.

Bu Büyük Güçlere göre bölgede bir Arnavut devletinin kurulması faydalı olacaktı. Özerk bir Arnavutluk bölgede Viyana'ya bir köprü görevi görecekti. Öte yandan İtalya, Avlonya bölgesi çevresindeki Yunan etkisini dışlamak için bağımsız bir Arnavutluk istedi.²⁴¹ Dahası, İtalyanlar Sazan adasını "Adriyatik'in Cebelitarık"ı olarak gördükleri için onların diplomasi Sazan adasında ve Avlonya limanında yoğunlaşmıştı.²⁴²

Kasım 1912'nin ilk günlerinde, İsmail Qemali, Avlonya şehrinde yapılacak olan Arnavut Ulusal Kongresi'yle ilgili Arnavutların desteği almak için Romanya'ya gitmişti. İsmail Qemali, ve diğer Arnavut vatanseverler, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde özerk bir Arnavutluk oluşturmaya kararlıydılar. İsmail Qemali Avlonya'ya gitmeden önce, Avusturya-Macaristan'ın ve İtalya'nın Arnavut davaya verdiği desteği onaylamak için Viyana ve Trieste'ye gitmişti.²⁴³

28 Kasım 1912 yılında, Viyana'nın diplomatik desteğiyle 83 Arnavut delegesi Avlonya Kongresinde bir araya gelmişti. Aynı günde Arnavutluk bağımsız bir devlet ilan edilmişti ve siyah çift başlı kartal bayrağı kaldırılmıştı. O gün Arnavutluk devletinin kuruluşu imzalandı ve Arnavutlar arasında milli gün olarak kutlamaya başlandı. İlk geçici hükümeti kurulmuştu ve İsmail Qemali Başbakan olmuştur.²⁴⁴

Arnavutların durumu çok tehlikeliydi. Arnavutluk'un geçici hükümeti Arnavutların yaşadığı tüm toprakları kapsamamıştı. Arnavutların topraklarının çoğu Balkan orduları tarafından işgal edilmişti. Arnavut liderler ülkenin Yunanistan ve Sırbistan tarafından Shkumbini Nehri yakınlarında iki bölüme ayrılmasından korkuyorlardı.²⁴⁵ 3 Aralık'ta Yunanlar Vlorë (Avlonya) şehrini saldırmıştı. Avusturya-Macaristan ve İtalya, Yunanları kenti alamayacakları konusunda uyarılmıştı. Diğer yandan Sırlar Arnavutluk sahillerine girmişti. Arnavut topraklarında durum kötüleştikçe, Büyük Güçlerin müdahalesi ve Arnavutluk bağımsızlığının tanınması gerekliydi.²⁴⁶

Balkanlar'ın statüsünü belirlemek için Londra'da iki konferans düzenlendi. Birincisinde, Büyük Güçlerin Büyükelçileri İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya, İtalya ve Avusturya-Macaristan gibi katılıyordu. İkincisinde, savaşta olan Balkan ülkeleri katılıyordu. Kararlar Büyük

---

²⁴¹ Paçukaj, 2013: 767.

²⁴² Vickers, 1995: 69.

²⁴³ Çelik, 2004: 487.

²⁴⁴ Paçukaj, 2013: 767.

²⁴⁵ Jelavich, 2006: 105-106.

²⁴⁶ Vickers, 1995: 69.

Güçler tarafından alınacaktı.²⁴⁷ 17 Aralık 1912 yılında Londra'da yapılan konferansın başkanı Sir Edward Gray'ti. Konferans'ta üç ana soru tartışılmıştı: Birincisi, Arnavutluk'un uluslararası statüsü; ikincisi, yeni devletin organizasyonu ve üçüncüsü, ülkenin sınırlarının kurulması idi.²⁴⁸

Arnavutların en büyük destekçileri Avusturya-Macaristan ve İtalya idi. Onlar Arnavutların etnik sınırları ile çakışacak bir Arnavut devletinin kurulmasından yana idi. Rusya ise, Sırbistan ve Karadağ'ın topraklarının genişlemesini istemekteydi. İngiltere ve Fransa tarafsızdı.²⁴⁹ İkinci Balkan Savaşı'nın bitiminde Sırbistan Adriyatik'ten çıkarılmıştı. 30 Mayıs 1913 yılında bağımsız Arnavutluk devleti Büyük Güçler tarafından resmen tanınmıştı. Fakat nihai sınırların kurulması ertelenmişti.²⁵⁰

29 Temmuz 1913 yılında, Büyükelçiler Konferansında Arnavutluk'la ilgili şu kararları alınmıştı:

- Arnavutluk 6 Büyük Güç tarafından kontrol edilen bağımsız ve tarafsız bir ülke olacaktı
- Ülke 7 kişiden oluşan uluslararası bir komisyon tarafından idare edilecekti. Bu tür bir yönetim 10 yıl sürecekti
- Arnavutluk'un prensi Büyük Güçler tarafından seçilecekti
- Kamu düzeni uluslararası bir jandarma tarafından garanti altına alınacaktı.²⁵¹

İsmail Qemali, Arnavutların Prensi olma isteğini dile getirmişti. Fakat Büyük Güçler eski bir Osmanlı Müslümanını Arnavutluk'un hükümetinde görmek istememişlerdi. Sonunda, Alman Wilhelm Wied Büyük Güçler tarafından Arnavutluk'un Prensi olarak seçilmişti.²⁵²

Konferansın en karışık konusu Arnavutluk sınırlarının belirlemesi olmuştu. Sırbistan, Karadağ, Yunanistan ve Avlonya hükümeti isteklerini Büyükelçiler Konferansı'na göndermişlerdi. Sırbistan Kosova ve Makedonya'da olan bazı etnik Arnavut topraklarına sahip olmak istemişti. Karadağ Arnavutluk'un kuzeyindeki İşkodra şehrini istiyordu. Yunanistan Avlonya, Görice ve Ergiri şehirlerini talep etmişti. Avlonya hükümeti, Arnavut devletinin sınırları içinde Arnavut asıllı bölgelerinin dahil edilmesi gerektiğini iddia etmişti. Bu bölgelerin içerisinde Kosova, Karadağ'ın bir bölümü, Makedonya ve Çameriya bölgesi yer almaktaydı.²⁵³

²⁴⁷ Birecikli, 2016: 123-146

²⁴⁸ Vickers, 1998: 80.

²⁴⁹ Jelavich, 2006: 107.

²⁵⁰ Vickers, 1998: 82-83.

²⁵¹ Birecikli, 2016: 127.

²⁵² Jelavich, 2006: 108.

²⁵³ Kola, 2003: 14-15.

Arnavut-Sırbistan-Karadağ sınırlarını belirlemek amacıyla Büyük Devletler tarafından bir Kuzey Arnavutluk Sınır Komisyonu atanmıştı. Komisyon bölgeyi inceleyecekti ve sınırlar onların önerilerine göre kurulacaktı. Arnavutlar Avusturya-Macaristan ve İtalya'nın desteğini almıştı, ancak Büyük Güçler Sırp ve Yunan iddialarını destekleyen Rusya ile ilgili sorunlar yaşamak istememişlerdi. Bu nedenle Büyük Güçler Sırbistan'a Peja, Yakova, Prizren ve Debar şehirlerini vermeye karar vermişlerdi.²⁵⁴

Kosova'nın Arnavutluk'tan bölünmesi Kosovalı Arnavutlar arasında endişe yaratmıştı. Kosova, Sırbistan'ın bir parçası olduktan sonra, Sırbistan tarafından Arnavutlar arasındaki hareketliliği yasaklamıştır.²⁵⁵ Büyük Güçlerin bu kararı sadece etnik Arnavut devlet fikrini değil Arnavut ekonomisini de zedelemiştir. Çünkü Sırbistan'a verilen şehirler Arnavutluk'un kuzeyindeki tek pazar kasabalarıydı. Prizren ve Yakova gibi şehirlerin Sırbistan'a verildikten sonra Arnavutlara bir pazar kasabası olarak kalan tek şehir İşkodra olmuştu.²⁵⁶

Kuzey Arnavutluk sınırları hakkında Büyük Güçler, Kosova Sırbistan'ın bir parçası olacağına karar vermişlerdi. Karadağ'a, Berlin Kongresinde kararlaştırıldığı şekilde İşkodra şehri dışında tüm Arnavut toprakları verilmişti.²⁵⁷ Güneyde Arnavutluk sınırını kurmak için Büyük Güçler tarafından bir Güney Arnavutluk sınır komisyonu oluşturulmuştu.²⁵⁸ Güney Komisyonun misyonu, bölgede Yunan birliklerin olması ve Arnavutların isteklerini etkilemek için her şeyi yaptıkları gerçeği nedeniyle imkansız bir görev haline gelmişti.

Aralık 1913'te Floransa Protokol'e göre Çameriya bölgesi Yunanistan'a verilmişti. Sazan Adası, Görice ve Ergiri kentleri Arnavutluk'un sınırları içinde kalmıştı.²⁵⁹ Büyük Güçler tarafından tanınan siyasi Arnavut devleti, etnik Arnavutların yaşadığı tüm Arnavut toprakları içermemekteydi. Kosova ve Preşevo Vadisi Sırbistan'a verilmişti. Yanya şehri (Janina) ve Çamerya bölgesi Yunanistan'ın bir parçası olmuştu. Manastır Sırbistan ve Bulgaristan arasında bölünmüştü. İşkodra vilayetinin bir kısmı Karadağ'a verilmişti.²⁶⁰

1878 yılında başlayan Arnavut bağımsızlık hareketi 35 yıl sonra 1913 yılında sonuçlandırılmıştı.²⁶¹ Arnavut ulusal hareketi sona erdiğinde Arnavutluk devletinin sınırları

²⁵⁴ Vickers, 1995: 78.

²⁵⁵ Vickers, 1998: 86.

²⁵⁶ Vickers, 1995: 78.

²⁵⁷ Kola, 2003: 15.

²⁵⁸ Vickers, 1995: 80.

²⁵⁹ Kola, 2003: 15.

²⁶⁰ Çelik, 2004: 490; Becherelli ve Carteny, 2013: 282.

²⁶¹ Maden, 2011:192.

içinde Arnavut topraklarının sadece küçük bir kısmı vardı. 1913 yılında yarım milyon Arnavut Arnavutluk'tan çıkarılmıştı. Arnavut devletinin sınırları içinde yaşayan Arnavutların sayısı yaklaşık 740.000 olarak gerçekleşmişti.²⁶²

Ne Arnavutlar, ne de komşuları bu kararlardan memnun olamamıştı. Sınırları gözden geçirmek için uluslararası bir komisyon kurulmuştu, fakat I. Dünya Savaşı nedeniyle görevini yerine getirememişti. Sonuç olarak Arnavutluk ulusu parçalanmıştı ve bu gerçeğin sonuçları önümüzdeki yüzyıllarda Avrupa üzerinde ağırlaştığını söyleyebiliriz.²⁶³

Arnavut milliyetçiliğinin ikinci aşaması eksik olarak kabul edilmişti.²⁶⁴ Sami Frasheri (Şemseddin Sami) Arnavutluk'un 4 vilayetten oluşturduğunu ve yaklaşık 80.000 km'ye kadar uzandığını yazılmıştır. 1912'den sonra sadece İşkodra vilâyeti Arnavutluk devletinin bir parçası olmuştur. Diğer üçü ise Sırbistan ile Yunanistan arasında bölünmüştü. Sami Frasheri'ye göre, sınır dışında çıkarılan Arnavutların kaderi üçeylem ile oluşan bir trajediye.²⁶⁵

1919-1939 arası Arnavutluk tarihi Fan Noli ve Ahmet Zog arasında gerginlikler ile karakterize edilmiştir. 1919 yılında Arnavutluk'un sınırları Paris Barış Konferansında tanınmıştır. 1920 yılında Luşna Milli Kongresinde alınan kararlara göre Tiran Arnavutluk'un başkenti olmuştur ve bağımsız bir Tiran hükümeti faaliyet göstermiştir.²⁶⁶

Luşna Kongresi'nden çıkan Tiran hükümeti, tüm Arnavutlar tarafından tanınmıştır. Fakat Arnavutların milli sorunu bir kez daha ikinci plana atılmıştır. Luşna Kongresi Arnavutluk'un iç sorunlarıyla daha yakından ilgilenmiştir. 16 Haziran 1924 Fan Noli Arnavutluk'un Başbakanı olmuştur. Fakat 24 Aralık'ta Zog hükümet darbesi yoluyla iktidara gelmiştir. 1924 yılından 1939 yılına kadar Arnavutluk Ahmet Zog'un yönetiminde kalmıştır.²⁶⁷

2.3 Arnavut Milliyetçiliğinin Üçüncü Aşaması

"Büyük Arnavutluk" düşüncesinin üçüncü evresi, İtalya'nın Arnavutluk'taki işgalinden sonra başlamaktadır. 7 Nisan 1939 yılında Arnavutluk idari olarak İtalyan topraklarında eklenmişti. Bu nedenle, Arnavutluk'un tacı Victor Emmanuele III'e verilmişti.²⁶⁸ 7 Nisan'da Arnavutluk'un İtalyan istilası Arnavutluk'un II. Dünya Savaşı'nı başlatmıştı. Arnavutluk'un

²⁶² Becherelli ve Carteny, 2013: 283.

²⁶³ Kola, 2003: 15-16.

²⁶⁴ Becherelli ve Carteny, 2013: 283.

²⁶⁵ Vinça, 2013: 20-21.

²⁶⁶ Elsie, 2010: 34.

²⁶⁷ Elsie, 2010: 35.

²⁶⁸ Becherelli ve Carteny, 2013: 283.

işgalinden önce İtalyanlar Arnavutluk'ta ekonomik ve siyasi yollarla müdahale etmeye çalışmışlardı. Arnavutluk'u işgal ettikten sonra bölgedeki tüm nüfuz etme çabaları ödüllendirilmişti.²⁶⁹

Ahmet Zogu 1925 yılında Arnavutluk'un Cumhurbaşkanı seçilmişti. Zogu'nun dış politikası Yugoslav etkisinden mesafeyi korumak amacıyla İtalya'ya odaklanmıştı. 1926 yılında Arnavutluk ve İtalya arasında Tiran'da imzalanan Antlaşmaya göre, İtalyanlar tarafından Arnavutluk'a ekonomik destek verilmişti. Üstelik, Arnavutluk toprakları İtalyanlar tarafından tanınmıştı.²⁷⁰ Bu antlaşmadan sonra, Arnavutluk'ta İtalyan etkisi daha fazla hissedilmeye başlamıştı. İtalyan şirketler tarafından gönderilen çok sayıda İtalyan işçi Arnavutluk'a gelmiştir.²⁷¹

Zog'un Belgrad'dan duyduğu korku, İtalya ile olan ilişkisini güçlendirmişti. Bu nedenle, 1927 yılında İtalya ile ikinci bir pakt imzalanmıştı. Bu Paktı imzalandıktan sonra Arnavutluk'a bir İtalyan askeri misyonu kalıcı olarak yerleştirilmişti.²⁷² Mussolini'nin damadı Galeazzo Ciano, 1936 yılında İtalyan'ın dışişleri bakanı olduktan sonra İtalyanların Arnavutluk ilgisi artılmıştı. Ciano, Arnavutluk'un geleceği hakkında çok şey planlamıştı. Planlarından birisi Arnavutluk topraklarını Yugoslavya ile bölmektir. Bu plan Yugoslavlar tarafından reddedilmişti. Çünkü Yugoslavlılara göre bölgelerinde bir sürü Arnavut bulunduğunu ve yeterince sıkıntıya neden olmuştu.

1938-1939 döneminde İtalyanlar Arnavutluk sisteminin her sektörünü kontrol etmişlerdi. Birçok İtalyan, ağaç dikme, sulama ve yol sisteminde çalışıyorlardı. 1939 yılında Arnavutluk ekonomisi neredeyse tamamen İtalya'ya bağımlıydı.²⁷³ Arnavutluk ekonomisini etkiledikten sonra, İtalyanlar siyasi nüfuz sahibi olmak istemişlerdi. Arnavutluk'u ekonomik açıdan İtalyan bir kolonisine dönüştürdükten sonra siyasi haklara yönelik çabalarını başlattılar. Zog bu talebi reddetmişti. Mussolini, Zog'u tehditler ve rüşvet gibi farklı araçlar vasıtasıyla ikna etmeye çalışmıştı fakat Zog sıkı karşıydı. Zog'un bu redlerin sonrasında, İtalyanlar Arnavutluk'u istila etmeye karar vermişlerdi.²⁷⁴

---

²⁶⁹ Fischer, 1999: 5.

²⁷⁰ Biondich, 2011: 119-120.

²⁷¹ Vickers, 1995: 121.

²⁷² Vickers, 1995: 123.

²⁷³ Vickers, 1995: 136-137.

²⁷⁴ Fischer, 1999: 7.

Arnavutların muhalefeti İtalyan istilasına karşı zayıftı. Zog, silahlı direniş yaratmaya bile çalışmadan ülkeyi ailesiyle birlikte terk ederek Arnavutluk'u lidersiz bırakılmıştı. Diğer taraftan, kuzey kabileleri Zog'un bir önceki politikasına göre silahsızlandırılmıştı. Bu nedenlerden dolayı, İtalyanlar Tiran'a girmişler ve ondan sonra İtalyan bayrağı şehri süslemişti.²⁷⁵

Arnavutluk'un işgali, Mihver İttifakının²⁷⁶ stratejik planlarının bir parçasıydı. Amaç, Balkanlar'da faşist rejimlerin kurulmasıydı. Etki bölgeleri bölümüne göre, İtalya, Batı Balkanlar bölgesini istila etme hakkına sahipti. Bunun dışında, İtalya'nın Arnavutluk'ta kendi stratejik çıkarları vardı.

- Arnavutluk petrol, bitüm, ferro ve krom bakımından zengin bir ülkedir. Bu stratejik ürünler askeri sanayide esastı.
- İtalyanlar, Arnavut tarım ekonomisi bazı yatırımlarından sonra İtalyanlar yerleşimcileri beslemek için yeterli olacağını düşünüyorlardı. Bu şekilde İtalya'da aşırı nüfus ve işsizlik sorunları çözülmüş olacaktı.
- Arnavutluk'un elverişli coğrafi konumu, Roma için çok önemliydi. Faşistlere göre Arnavutluk, Balkanlar'da daha fazla genişletmek için bir köprü olarak kullanılacaktı.²⁷⁷
- Arnavutluk İtalya için hücum ve savunma konularında önem arz ediyordu. Avlonya şehrinin kontrolü ya da bir tek Sazan adasının kontrolü, İtalya'yı Adriyatik'lerde baskın hale getirecekti. İtalya'nın Adriyatik Denizi'ndeki deniz operasyonları için uygun bir üssü var olmadığı için Avlonya'ya olan ilgi artmıştı.²⁷⁸
- Arnavutluk'un fethi ile Mussolini, Balkanlar'da önemli bir karakol olan Otranto Körfezi'ni kontrol edecekti. Otranto Körfezi'nin kontrolü İtalya'nın Akdeniz'i kontrol etmesini sağlayacaktı.²⁷⁹

İtalyan istilasını 1943 yılına kadar sürmüştü. Bu 4 yıl boyunca, İtalyanlar, İtalyan Kralı'nın teğmene bağımlı olan bir Arnavut hükümeti aracılığıyla Arnavutluk'ta hegemonyasını kurmuşlardı. İlk yıllarda İtalyanlar uyumlu bir politikası benimsemişlerdi. Arnavutluk askerliği İtalyan askerliğine dahil edilmiş, faşist bir parti kurulmuştu, okullarda İtalyan dili zorunlu haline gelmişti ve Arnavutluk'un dış politikası Roma tarafından yönlendirilmişti.²⁸⁰ 28 Kasım 1939

²⁷⁵ Vickers, 1995: 139.

²⁷⁶ Mihver ittifakının üç büyük ortağı Almanya, İtalya ve Japonya'ydı.

²⁷⁷ Akademia e Shkencave e Shqiperise, 2009: 23-24.

²⁷⁸ Fischer, 1999: 5.

²⁷⁹ Orlando, 2004-2005: 24.

²⁸⁰ Morozzo della Rocca, 1997: 94-95.

yılında Arnavutluk'un bağımsızlık ilanının yıldönümü sırasında faşistlere karşı bir protesto düzenlenmişti. Protesto, İtalya'nın askeri tesisatlarını sabote yoluyla aktif hale gelmişti.²⁸¹

1940 yılında Yunanistan'ın İtalyan saldırısı sırasında, Arnavutlar faşistlere karşı çıkmıştı. Faşist propaganda, Yunanistan'a yönelik saldırganlığın amacı Çameriya bölgesinin edinilmesi ve Büyük Arnavutluk'un yaratılması olduğunu ilan etmişti. İtalyanlar, Arnavut topraklarından Yunanistan işgali başladı, ancak Yunan birlikleri tarafından yenilmişti. Arnavutlar başlangıçta Yunanlara destek verdiler ve İtalyan faşistlerine karşı çıkmışlardı.²⁸²

Yunan savaşı sırasında Arnavutlar tarafından Yunanlara verilen destek, Rumlar Korça ve Gjirokastra kentlerini işgal edinceye dek sürmüştü. Bu yenilgiden sonra, İtalyanlar'ın askeri moralleri düşmüştü. Yunanların teslim olmalarını sağlamak ve Arnavutluk şehirlerini tekrar ele geçirmek için Almanların müdahalesine ihtiyaç duyuluyordu.²⁸³

Yunanistan yenilgisinden sonra Arnavutluk'taki düzeni sağlamak için, İtalyanlar Arnavutlar arasında destek aramaya başlamışlardı. İtalyanlar, Zogu rejimine karşı olanların ve İtalya'nın Balkanlarda yaygınlanan tüm Arnavutları birleşmesini sağlayacağına inanan milliyetçilere arasında taraftar bulmuşlardı. Aslında, "Büyük Arnavutluk" devleti sadece faşist dönem boyunca var olmuştu.²⁸⁴

Mihver İttifakı tarafından Yugoslavya ve Yunanistan'ı işgal edildikten sonra Arnavutların Balkanlarda yaşadığı topraklar, Mihver İttifakı denetimi altında kalmıştı. Mihver İttifakı onları işgal altındaki diğer Arnavutluk topraklarıyla birleştirmeye karar vermişti.²⁸⁵ Başlangıçta, İtalyanlar Arnavut sorunu ile ilgilenmiyorlardı. Fakat sonradan, İtalyan politikası bu konuyla ilgili, Arnavutların kendi toprakları tek bir devlette birleştirmeyi planı onların Balkanlar'daki hakimiyet planlarına uyumlu olduğunu fark edince değişmişti.²⁸⁶

İtalya, etnik nefret, azınlıklara zulüm ve kontrolsüz yayılcı milliyetçilik gibi sorunlarla dolu bir ülkeyi işgal ettiğini biliyordu. Kosova, Makedonya ve Karadağ'daki Arnavutların durumu daha da kötüydü. Arnavutlar Slav siyasetinin bir parçası haline gelmişti. Onlara okullarda Arnavutça'yı öğrenmek veya kendi kültürünü korumak yasaklanmıştı.

---

²⁸¹ Frashëri, 1964: 271.

²⁸² Akademia e Shkencave e Shqiperise, 2009: 43-44.

²⁸³ Vickers, 1995: 143.

²⁸⁴ Zarrilli, 1999: 49-50.

²⁸⁵ Akademia e Shkencave e Shqiperise, 2009: 45.

²⁸⁶ Malcolm, 1999: 328.

İtalyanlar, Arnavutların milli gerginliğini lehine kullanmaya karar vermişlerdi. Mussolini Arnavutların memnuniyetsizliğini kullanarak Arnavutlara Balkan bölgesinde mutlak üstünlük sağlayacak bir "Büyük Arnavutluk" devleti kurmaya karar vermişti.²⁸⁷ Mussolini, Almanların Çekoslovakya'yı işgali sırasında Kosovalı Arnavutların Sudetenlerle aynı rolü oynayacaklarını düşünmüştü. Bu nedenlerden dolayı, Mussolini Arnavutlara milli birlik vaadinde bulunmuştu.²⁸⁸

Nisan 1941'de Galeazzo Ciano ve Almanya'nın dışişleri bakanı, Joachim von Ribbentrop arasında Viyana'da bir Anlaşma imzalanmıştı. Bu anlaşma etnik iddialarla dayalı bir Arnavut devletinin kurulmasını meşrulaştırılmış. Böylece Büyük Arnavutluk devleti kurulmuş ve Kosova, Çameriya bölgesi, kuzey Yunanistan ve ayrıca Arnavutlar'ın Yugoslavya'daki bazı yerleşim bölgelerini içermişti.²⁸⁹

Büyük Arnavutluk'un kuruluşundan sonra bile Arnavutlar tamamen tatmin olmamıştı. Sebeplerden biri, Kosova bölgesinin Arnavutluk'a tamamen eklenmemesi oldu. Mitrovica şehri Sırp yönetiminde kaldı. Arnavutlar bu şehri Büyük Arnavutluk'a eklemek istemişlerdi ama Almanlar 1941 Viyana Antlaşmasını kararları değiştirmemeye karar verdikleri için karşıya çıkmışlardı. Bu nedenle Arnavutlar, kararın Arnavutların kaderinde bir dikte olduğunu hissetmişlerdi. Büyük Arnavutluk hakkında Arnavutların hayal gücü, Prizren Birliği'nden farklı değildi. Onlara göre, Büyük Arnavutluk, dört eski Osmanlı vilayetinin birliğiydi.²⁹⁰

İtalyan işgalciler kendilerini, Arnavutların kurtarıcı²⁹¹ olarak düşünüyorlardı. Büyük Arnavutluk'taki Arnavut nüfusun çoğuna saygı duymak için, İtalyanlar tarafından Arnavut üyelerle bir yönetim kurulmuştu.²⁹² 1912 yılının Arnavut toprakları, Kosova ve Yugoslavya'da yaşayan Arnavutların toprakları Mustafa Kruja hükümeti tarafından kontrol edilmişti. Çameriya bölgesi ise Arnavut komiseri Cemil Dino²⁹³ tarafından kontrol edilmişti. Bütün Arnavutlar ise İtalyan askeri komutasının altındaydı.²⁹⁴

İtalyan propagandası, Mihver İttifakın olası bir zaferinin Arnavutları tek bir devlette birleşmesi sağlayacağını vurgulamıştı. İtalyanların en büyük destekçileri Kosovalı Arnavutlardı.

²⁸⁷ Orlando, 2004-2005: 24-25.

²⁸⁸ Vickers, 1995: 144.

²⁸⁹ Kola, 2003: 22-23.

²⁹⁰ Micheletta, 2013: 532-533-534.

²⁹¹ İtalyanların sayesinde Slav etkisinden kurtulmuşlar

²⁹² Kola, 2003: 23.

²⁹³ (Xhemil) Cemil Dino bir Çam Arnavut siyasetçi ve diplomattı. Osmanlı İmparatorluğu'nun Yanya Vilayetinde doğan Dino Çam meselesiyle ilgilenmiştir.

²⁹⁴ Becherelli ve Carteny, 2013: 283.

İtalyanlar sayesinde Kosovalı Arnavutlar anavatanlarıyla birleşmişlerdir. İtalyan işgali sırasında Arnavut bir polis gücü oluşturulmuştu ve Arnavutlara silah bulundurma hakkı verilmiştir.²⁹⁵

Kosovalı Arnavutlara ilk defa okullarda ve yerel yönetimde Arnavutçayı kullanmaları sağlanmıştı. Kosovalı Arnavutlara Arnavutluk bayrağını da kullanma izni verilmişti. Sırpolar ise düşman olarak görülüyordu ve ağır iş yapması için zorlanmıştı.²⁹⁶

Kosovalı Arnavutlar bu fırsatı Slavlardan intikam almak için kullanmışlardı. Sırpolar ve Karadağlılar Arnavutlar tarafından öldürüldü ve bu süre boyunca binlerce Slavlar onlardan kaçmak için yaşadığı yerlerden ayrılmıştı. Arnavutluk'ta yaşayan Arnavutlar İtalyanlara karşıydı ve İtalyan istilacılara karşı silahlı direnişler düzenlemiştir. Protestolar ve sivil itaat Arnavutluk'ta İtalyanlara karşı çok yaygın olmuştur.²⁹⁷

1943 yılında İtalyanlardan sonra, Arnavutluk Alman ordusu tarafından işgal edilmiştir. Almanlar, İtalyanlar tarafından yaratılan Büyük Arnavutluk devletini tanımıştır. Üstelik Büyük Arnavutluk'un sınırları içine girmeyen Kosova'da bulunan Mitrovica şehrini ve diğer Arnavut yerleşimlerini deekleyeceklerine dair söz vermişlerdi.²⁹⁸

Almanlar da, İtalyanlar gibi Arnavutların desteğini almak için etnik faktörünü kullanmışlardı. "İskenderbey" adıyla bir SS bölümü oluşturmuşlardı. Bu bölümün Arnavut üyelerinden, çoğunlukla Kosovalı Arnavutlarından, oluşturuyordu. Bölümün amacı Slavlara karşı savaştı.²⁹⁹

İtalyanlar, Arnavut etnik gerginliğinden kullanarak kendi planlarını gerçekleştirilmeye çalışmışlardı. Sonuç olarak, bir Büyük Arnavutluk devleti sadece bu dönem boyunca var olmuştur. Fakat, İtalyanların Büyük Arnavutluk devleti, Arnavutluk'un politikasının bir planı olarak dikkate alınmaması gerekmektedir. Çünkü bu devletin kurulduğu andan itibaren Arnavutluk İtalyan işgalın altındaydı. Bunun dışında, Kosovalı Arnavutlar hariç, Büyük Arnavutluk devleti, İtalyan işgalcılarının planı olarak görüldüğü için Arnavutlar arasında herhangi bir destek bulmamıştı.³⁰⁰ Arnavut Milliyetçiliği bu dönemde degeri plana atılmıştır. Arnavutların sempatisini kazanmak amacıyla Arnavutların milli sorunu Faşistler tarafından kullanılmıştır.

---

²⁹⁵ Vickers, 1995: 144.

²⁹⁶ Vickers, 1998: 122.

²⁹⁷ Vickers, 1995: 144-145.

²⁹⁸ Akademia e Shkencave e Shqiperise, 2009: 81.

²⁹⁹ Becherelli ve Carteny, 2013: 284.

³⁰⁰ Lampe ve Mazower, 2004: 243.

2.4 Arnavut Milliyetçiliğinin Dördüncü Aşaması

İtalyanlara ve Almanlara karşı olan muhalefet Arnavutluk'ta hâlâ aktif haldeydi. Arnavutluk'un bağımsızlığı için mücadele eden gruplar arasında Milliyetçiler ve Komünistler bulunmuştur.³⁰¹

Komünistlerin üç grubu İtalyanlara karşıydı. Bu grupların arasında (Korça) Görice, İşkodra ve Gençlik Grubu vardı. Korça grubu komünistlerden en fazla etkilenen grup olmuştur. Fakat, bu gruplar Roma'nın Arnavutluk'taki yetkisini tehdit edecek kadar güçlü değillerdi. Arnavut komünistlerin birleşmesi, 1941 yılında Arnavutluk Komünist Partisinin kurulmasından sonra gerçekleşmiştir.³⁰²

Komünist Yugoslav Partisi genel başkanı Joseph Broz Tito'nun Arnavutluk Komünist Partisi'nin kurulmasında önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Tito, birleşik bir Arnavut Komünist Partisi kurma sürecinde Arnavutluk'ta yardım etmek üzere iki Yugoslav Delegeşi göndermişti. 8 Kasım 1941 yılında Arnavutluk Komünist Partisi kurulmuştu ve Enver Hoxha (Enver Hoca) Partinin Birinci Sekreteri olmuştur. Yugoslavlar Arnavutluk'taki komünistlerin birleşmesi ile ilgilenmişlerdi. Ayrıca Kosovalı Arnavutların Yugoslav Komünist Partisine katılmasını da istemişlerdi.

Arnavutlar, Kosovalı Arnavutları Yugoslav Komünist Partisinin bir parçası olmak için ikna etmeye çalışmıştı.³⁰³ Fakat, Kosovalı Arnavutlara göre, komünizm Sırp ve Karadağlar'ın pan Slavcı bir hareketti. Böyle bir hareket onların ulusal hedeflerine aykırı olacağından emin oldukları için bu hareketin bir parçası olmak istememişlerdi. Milliyetçi hareket 1942 yılında kurulmuştu ve Balli Kombëtar (Ulusal Cephe) olarak bilinmekte. Bu hareket, İtalyan-Alman işgalcilere ve Arnavut komünistlere karşı çıkmıştır.³⁰⁴

Ulusal Cephe hareketi, siyasi Arnavut yaşamında Zog'un dönüşüne karşı çıkmıştı. Milliyetçiler, İtalyanlar tarafından 1941 yılında atanan sınırlarla Arnavutluk Cumhuriyeti'nin kurulmasını istemişlerdi. Bu sınırların içinde Kosova ve diğer Arnavutların yaşadığı topraklar bulunmaktaydı. Komünistler ve Balli üyeleri Arnavutluk'un bağımsızlığını hedefliyordu, ancak

---

³⁰¹ Judah , 2008: 48.

³⁰² Kola, 2003: 23-24.

³⁰³ Vickers, 1998: 124-125.

³⁰⁴ Warrander ve Knaus, 2010: 17.

yaklaşımları farklıydı. Komünistler, Mihver üyelerine karşı silahlı direnişle hareket etmek istediler. Milliyetçiler, Mihver'in yenilmesi kaçınılmaz olduğunda tepki vermek istediler.³⁰⁵

Müttefikler Arnavutluk'taki durumdan endişe duyuyorlardı. Büyük Güçler'in Arnavutluk'taki olası bir iç savaş korkusundan Komünistleri ve Milliyetçileri Mukje'de aralarında bir anlaşmaya varmaya teşvik etmişlerdi.³⁰⁶

Mukje toplantısı 1-3 Ağustos 1943 tarihleri arasında düzenlenmişti. Komünistler ve Milliyetçiler toplantıya katılmıştır. Toplantının amacı, siyasal güçlerin yabancı işgalcilere karşı birleşerek Arnavut topraklarında bağımsızlığa kavuşmaktı. Mukje'de bir Kurtuluş Komisyonunun oluşturulmasına karar verilmiştir. Kurtuluş Komisyonu savaşı yönetecekti ve kurtuluşundan sonra ülkenin genel seçimleri organize edecekti. Hükümetin şekli seçimler sırasında insanların isteklerine göre kararlaştırılacaktı. En tartışmalı sorulardan biri, Arnavutluk devletinin sınırlarının belirlenmesi olmuştur. Mukje'deki toplantıda, "Büyük Arnavutluk" devletinin kurulmasına karar verilmiştir.³⁰⁷

Mukje anlaşması iki muhalefet kuvvetinin ilk kez bir araya gelmesinden dolayı önemliydi. Ayrıca, II. Dünya Savaşı'nın sonunda ortaya çıkacak bir etnik Arnavutluk hakkında konuşulmuştu.³⁰⁸ Yugoslavyalılar, savaştan sonra Kosovanın Arnavutluk devletinin bir parçası olmasını istememişti. Arnavut komünistleri, milliyetçilerden uzak kalmaya ikna etmesinin sebebi de buydu. Yugoslavyalılar, savaş sonrası Kosova sorununun kararlaştırılacağına dair komünist Arnavutlara güvence vermişti.³⁰⁹ Tito, Kosova'nın Arnavutluk ile birleşeceğini hiçbir zaman söylememiştir. Tito sadece bu sorunun 2 kızkardeş komünist parti ve Arnavutlar arasında görüşüleceğini açıklamıştı.³¹⁰

Mukje Anlaşması Komünistler tarafından reddedildi ve üç Arnavut bağımsızlık grubu arasındaki olası herhangi bir anlaşma imkansız haline gelmişti. Aslında, Mukje Anlaşmasının reddi, Kosova ve diğer Arnavut yerleşim bölgelerini içeren Büyük Arnavutluk'un reddi olmuştu.³¹¹

Kosova 1941 yılından beri, İtalyanlar ve Almanlar tarafından kurulan Büyük Arnavutluk'un bir parçasıydı. Hem Kosova'da hem de Arnavutluk'ta yaşayan milliyetçiler, savaş

³⁰⁵ Vickers, 1995: 149.

³⁰⁶ Vickers, 1995: 151.

³⁰⁷ Akademia e Shkencave e Shqiperise, 2009: 68-69.

³⁰⁸ Kola, 2003: 46.

³⁰⁹ Vickers, 1998: 131.

³¹⁰ Vickers, 1998: 137.

³¹¹ Kola, 2003: 44-45.

sonrasında bir Büyük Arnavutluk devletini olmasını istiyorlardı. En sorunlu konulardan biri de Kosova'ydı. Komünistler için bu soru çok sıkıntılıydı, çünkü Arnavutluk Komünist Partisi Tito'nun yardımıyla kurulmuştu. Arnavutlar Hoca'dan Büyük Arnavut devleti kurmasını istemişlerdi. Öbür taraftan Hoca'nın, öyle bir eylemi yapmak için Yugoslavlar tarafından cesareti kırılmıştı. Arnavutlar Hoca'yı Kosova ile ilgili bir anlaşmaya varamamakla suçladılar ve Tito, onu Kosova sorunundan yararlanarak Yugoslavya'da gerginlik yaratmakla suçlamıştı.³¹²

Hoca, iktidarı sırasında bir milliyetçi olarak davranmıştı. Arnavutlar'ın ulusal kahramanı İskenderbey'e büyük önem vermişti. İskenderbey'in onuruna Kruja kalesi kurulmuştu ve Stalin'in yanında Tiran'ın merkezinde İskenderbey'in heykeli de vardı. Hoca rejimi sırasında en önemli milli bayramlar; Prizren Birliği, Manastır Kongresi ve İtalyanlar'ın 1920 yılında Avlonya'dan çıkarılmasıydı. Ayrıca Arnavutluk Devleti'nin kurucusuna, İsmail Qemali'ye önem vermişti.³¹³

Kosova 1945 yılında Sırbistan'ın bir parçası olmuştur. Aynı yılda Kosova ve Metohija'ya özerk bölge statüsü verilmişti. Nedense, bu özerk bölgeler Sırbistan dışında, Arnavut nüfusunun da bulunduğu ülkelerde Makedonya ve Karadağ gibi kurulmamışlardı.³¹⁴

Diğer taraftan, Yunanistan'ın bir parçası olan Çam nüfusu Yunanların düşmanı olarak görülmüştü. Yunanlar etnik saflık planlarını uygulamaya başlamışlardı. General Zerva'nın gerilla kuvvetleri yardımıyla Yunanlar, Yunanistan'da yaşayan tüm Çam Arnavutları kovmuşlardı. Çam Arnavutları, evlerini terk etmekle yükümlü olduktan sonra Arnavutluk'a sığınmışlardı.³¹⁵

Arnavutluk'taki komünist rejim, milliyetçiliği vatansever bir hisse dönüştürmüştü. Bu şekilde, uluslararası Marksist modeli ulusal bir modele dönüştürülmüştür. Balkanlar'daki Marksizm'in bu milliyetçi reformu, Belgrad'ı bölgede hegemonik bir politika başlatmıştı. Tito, Arnavutluk'u içeren bir Balkan federasyonu kurmayı planlamıştır.³¹⁶ Tito'nun planı Yugoslavya'nın Sovyetler Birliği ile olan ilişkisini yok etti ve bu eylem sonrasında Yugoslav Komünist Partisi Cominform'den atılmıştı. Tito'ya karşı çıkan ilk devlet Arnavutluk olmuştu. Yugoslav-Arnavutluk ilişkilerinin bozulması, Kosova ve Arnavutluk arasında olası herhangi bir birliğin umudunu sarsmıştı.³¹⁷

---

³¹² Sugar, 1995: 41.

³¹³ Sugar, 1995: 46.

³¹⁴ Vickers, 1998: 144-145.

³¹⁵ Vickers, 2009: 6.

³¹⁶ Becherelli ve Carteny, 2013: 284.

³¹⁷ Vickers, 1998: 149.

Artık, Hoca'nın asıl amacı siyasi hayatta kalma olmuştu. Hoxha (Hoca), Kosovalı Arnavutları kendi kaderlerine terk etmişti. Bu gerçek Arnavutluk'un dünya siyasetindeki sınırlı etkisinden de etkilenmiştir.³¹⁸

Hoca'nın Tito'yla ilişkilerini kestikten sonra, Kosovalı Arnavutlar üzerindeki soykırımı her zaman kınadı ancak bu konunun Yugoslavya'daki Kosovalı Arnavutlar ve diğer ezilen insanlar tarafından çözülmesi gerektiğini söylemişti.

Hoca, Yugoslavya'dan hiçbir zaman toprak talebinde bulunmamıştır. Kosovalı Arnavutları desteklemek için Hoca ve onun hükümetinin çabaları onlar hakkında yapılan deklarasyonlarda sınırlıydı.³¹⁹ 1985 yılında Mehmet Shehu Yugoslavya'nın Kosovalı Arnavutlara azınlık hakları vermesi gerektiğini ilan etmişti. Fakat, bu tür bildirimler sınır dışında kalan Arnavutlara yardım etmek için yetersiz kalmıştı.³²⁰ Hoca, Çam konusunu Yunanistan'la hiç bir zaman tartışmamıştı. Onun rejimi süresince ulusal mesele bir Arnavut azınlık meselesine dönüştürülmüştür.³²¹

Kosovalı Arnavutlar arasındaki milliyetçilik duygu her zaman aktif olmuştu. Kosovalı Arnavutlar Tito rejiminin çelişkilerinden yararlanarak Sosyalist Yugoslavya döneminde Belgrad'dan siyasi ve kültürel özerklik istemişlerdi. Kosovalı Arnavutlar, onların özerk eyalet statüsünü özerk bir Cumhuriyet statüsüne değiştirmek istemişlerdi.³²²

1985 yılında Hoca'nın ölümünden sonra Ramiz Alia onun yerine geçmiştir.³²³ Alia Arnavutluk'un ekonomik sorunları nedeniyle komşuları ile iyi ilişkiler sürdürmeye çalışmıştı. Alia, II. Dünya Savaşı'ndan beri var olan Yunanistan ile Arnavutluk arasındaki savaşın teknik durumuna son vermeyi başarmıştı.³²⁴

Arnavutluk ile Yugoslav arasındaki ilişkiler Kosova'dan etkilenmiştir. Slobodan Miloseviç Sırbistan'ın cumhurbaşkanı olduktan sonra, Kosovalı Arnavutların durumu kötüleşmeye başlamıştır. Kosovalı Arnavutlar Arnavutluk ile olası bir birliği yeniden düşünmeye başlamıştı.

Alia'nın ikili politikası bu dönemde başlamıştır. Komşularıyla iyi ilişkiler kurmak için Arnavut Hükümeti Kosova'nın ve Yugoslavya'nın problemi olduğunu ve Arnavutluk'un Kosovalı

³¹⁸ Lampe ve Mazower, 2004: 244.

³¹⁹ Sulstarova, 2002: 46-47.

³²⁰ Vickers, 1995: 184.

³²¹ Sulstarova, 2002: 47.

³²² Becherelli ve Carteny, 2013: 285.

³²³ Sugar, 1995: 48.

³²⁴ Sugar, 1995: 50.

Arnavutları kullanarak bölgede sorun çıkartmak istemediğini dile getirmişti. Öte yandan Alia, Kosova kökenli Kosova'daki durumun daha da kötüleşmesini istememişti. Bu sebeble, Alia Kosovalı Arnavutların Cumhuriyet statüsüne ilişkin iddialarını desteklemişti. Ayrıca Alia, 1990 yılında Birleşmiş Milletlerin toplantısında Kosova sorunundan bahsetmişti. Arnavut komünist hükümeti Kosovalı Arnavutlar için ilk kez böyle büyük bir adım atmıştı.³²⁵

Arnavutluk'un, Yugoslavya, Sovyetler Birliği ve daha sonra Çin ile olan ilişkilerini kestiğinde en saf komünizm biçiminin son kalesi olmuştu. Arnavutluk, uluslararası anlamda, izole bir ülke haline gelmişti.³²⁶

Arnavutluk'taki komünizmin çökmesinden sonra Kosovalı Arnavutlar, Arnavutlukla birleşmek istemiştir. Yugoslavya'nın yıkılmasından sonra onların ulusal davaları çözüleceğini emin olmuştur. Bu yüzden, 1991 yılında bir Kosova heyeti Tiran'a gitmiştir.³²⁷

Kosovalı Arnavutların dikkati Arnavutluk'un son siyasi gelişmelerinde odaklanmıştı. Arnavutluk Demokrat Partisi genel başkanı Sali Berişa, partisinin odaklanmasının Arnavut ulusunun birleşmesinde olacağını söylemişti. Berisha, Kosova'nın yakında uluslararası olarak üçüncü eski Yugoslav Cumhuriyeti olarak tanınacağına inanmıştı.³²⁸

Berişa, Arnavutların bu bölünmesinin ebedi olmayacağını belirtmişti. Kosova Demokratik Birliği Lideri İbrahim Rugova ile ilişkileri iyi olduğunu söyleyebiliriz. Rugova ve onun partisi 1991 ve 1992 yılın seçimlerinde Berişa'yı desteklemişti.³²⁹ Sınırlarının dışında kalan Arnavutlar, Berişa'nın Zaferi Arnavut davasının zaferi anlamına geldiğine inanıyorlardı. Onlar, politik ve ekonomik açıdan güçlü bir Arnavutluk Kosova'ya da yardım edeceğini düşünüyorlardı. Fakat Berişa iktidara geldiğinde öncelikleri değiştirmişti.³³⁰

Arnavutluk Başbakanı Sali Berişa, Arnavutların milli sorunu için hiçbir şey yapmamıştı. Bu sorunun duraklaması üç temel nedenden kaynaklanmıştır. Birincisi, Washington ve Avrupa tarafından sınır değişikliklerine izin verilmeyeceği konusunda uyarıda bulunmuştur. İkincisi, Büyük Arnavutluk fikri Berisha'nın seçmenlerinin etkilememişti.³³¹ Arnavutlar arasındaki yıllarca süren ayrılık, ekonomik, sosyal, psikolojik ve dini farklılıklara neden olmuştur. Güney Toskların, Kuzey Arnavutlardan uzak olması nedeniyle Büyük Arnavutluk Güney'de daha az

³²⁵ Sugar, 1995: 51.

³²⁶ Becherelli ve Carteny, 2013: 285.

³²⁷ Vickers, 1998: 254.

³²⁸ Vickers, 1998: 256.

³²⁹ Lampe ve Mazower, 2004: 244.

³³⁰ Vickers, 1998: 258.

³³¹ Lampe ve Mazower, 2004: 244.

desteklenmişti.³³² Üçüncüsü ise, Berişa Sosyalist Partiyle muhalif mücadeleye başlamıştı. Bu gerçek Arnavutluk'taki siyasi durumu daha karışık yapan bir durum olduğunu düşünülmektedir.

1993 yılında Berişa, Arnavutluk sınır değişikliği istemediğini ve hiçbir zaman istemeyeceğini açıklamıştı. Ona göre Büyük Arnavutluk'a inananların çok saf olduklarını söylemişti. Bu bildirdiden sonra Kosovalı Arnavut liderler tek başlarına demokratikleşme sürecinde kalmıştır.³³³

1996 seçimleri Arnavutluk'ta gergin bir atmosferde gerçekleştirmişti. Demokrat Partisi, seçimleri belli bir maliyetle kazanmaya çalışmıştı. OSBE, seçim Arnavut yasasının 79 maddesinden 32'sinin ihlal edildiğini fark etmişti. Bu sonuçlara rağmen, Berisha seçimleri kazanmıştı ve parlamentoyu, medya, polis ve yargıyı kontrol etmeye başlamıştı. Arnavutluk'ta hala Hoxha'nın siyasi mirasının hâkim olduğu görülmekteydi.³³⁴

Arnavut piramit şemaları 1997 yılında başarısız olunca Arnavut devlet çökmüştü ve ülkede iç savaş başlatılmıştı. Priştine Arnavutların istikrarını sürdürmesi ve yeni seçimler organize etmesi konusunda önermişti. Uluslararası müdahaleden sonra Arnavutluk'ta yeni seçimler yapılmıştı.

Arnavut Sosyalistler iktidara gelmişti, ancak onlar Arnavutluk ulusal davasına odaklanamamışlardı. Büyük Arnavutluk projelerinin siyasi gündemin bir parçası olmadıklarını açıkça belirtmişlerdi. 2001 yılında Arnavutluk Başbakanı Ilir Meta, Arnavutların Büyük Güçler tarafından atanan sınırlar içinde kalmaları ve hepsinin bir gün Avrupa Birliği'nde olmasını ve böylece açık bir Balkan Bölgesi'nin yaratılmasını umduğunu belirtmişti.

Yaptıkları deklarasyonlarla parti programından çıkan hükümet üyeleri de bulunmakta. Bunlardan birisi eski Adalet Bakanı Arben Imami idi. İmami, Arnavutların barış içinde birleşmelerinin kaçınılmaz olduğunu ilan etmişti. Ona göre bölünmüş ülkelerin birleşmek zorunda olduklarını belirtmişti. Onun deklarasyonu hükümetin diğer üyeleri tarafından reddedilmişti.³³⁵

Arnavut Milliyetçiliğinin dördüncü aşamasındada Arnavutların milli sorunu ikinci plana atılmıştır. Hoca'nın Büyük Arnavutluk düşüncesi hakkındaki bildirimleri sınırlı kalmıştır. Tito ile Hoca arasında yaşanan tartışmalar sonrası bu düşünceler tekrar gündeme getirilmek istense de

³³² Bogdani ve Loughlin, 2007: 231.

³³³ Lampe ve Mazower, 2004: 245.

³³⁴ Vickers, 1995: 243.

³³⁵ Lampe ve Mazower, 2004: 245-246.

Kosova sorunu da dahil başarı elde edilememiştir. Arnavutluk'un dış politikasının hedefi hayatta kalmak olmuştur.

2.5 Büyük Arnavutluk Devletinin Kurulma İhtimali

"Büyük Arnavutluk" fikri Arnavut siyasi gündeminde olmamasına rağmen ve Arnavutlar arasında popüler bir fikir olmasa da, onun efsanesi hala komşular arasında bulunmaktadır.³³⁶ Fakat, "Büyük Arnavutluk" devletin kurulmasının olasılıklarından bahsedecek olursak durumu şu şekildedir. Arnavutluk sınırlarının dışında yaşayan Arnavutların Balkanlar'da baskı altında yaşadıkları için Arnavutluk'la birleşmeye daha çok istemekteydi. Bu faktör dışında, diğer tüm faktörler "Büyük Arnavutluk" devletinin oluşumuna karşı çıkmaktadır.

Arnavutluk'un sınırları dışında yaşayan Arnavutlara karşı ayrımcılık politikalar uyguladığı nedeniyle Arnavutların milliyetçi özlemi daha baskın hale gelmişti. Bu gerçek onların Arnavutluk devletiyle birleştirme isteğini daha da güçlendirmişti. Kosova savaşı benzer nedenlerle başlamıştı. Sırbistan hariç, Yunanistan, kendi sınırları içinde yaşayan etnik gruplara karşı ayrımcılık politikalar uygulamıştır. Makedonya, Karadağ ve Preşevo Vadisi'nde yaşayan Arnavutların durumu aynıdır.³³⁷

Arnavutluk hükümeti her zaman Tiran'ın dış politikasının Büyük Arnavutluk'ta değil Avrupa Birliği'ne odaklandığını ilan etmiştir. Arnavutların Tiran'ın dış politika odaklılığı hakkında ne düşündüklerini daha iyi anlamak için, Avrupa Araştırmaları Merkezi tarafından Arnavutluk'ta bir anket başlatılmıştı.

Ankette başlatılan sorular Arnavutluk'ta yaşayan 1180 kişi tarafından yanıtlanmıştı. Arnavutlar, Kosova ve Makedonya'nın bir bölümünün Arnavutluk'la birleşmesini istemelerine rağmen, bu tür eylem konusunda çok gerçekçilerdir. Halkın yüzde 73.13'ü Kosova'nın Arnavutluk'la birleşmesini istediklerini söylemiştir. Ancak Kosova'nın Arnavutluk'la birleşeceğini sorusuna, yüzde 40'ı böyle bir eylemin olacağına inanmakta.³³⁸

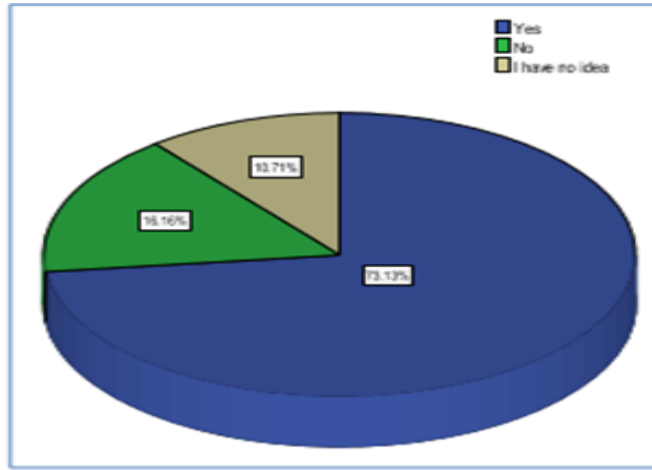
---

³³⁶ Hilaj, 2013: 403.

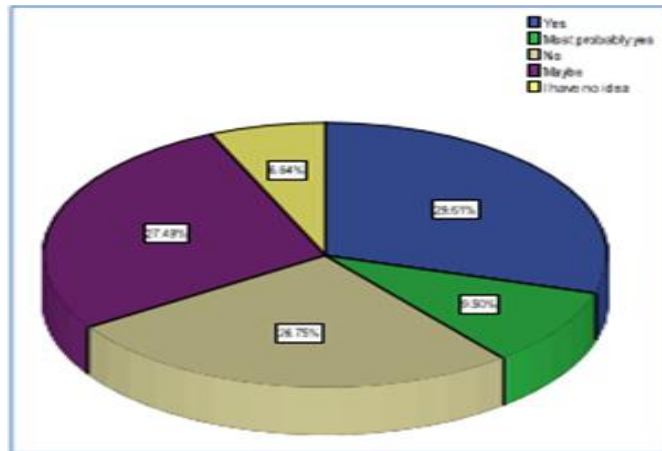
³³⁷ Ardoliç, 2009: 42-43.

³³⁸ Yenigün, 2012: 176-177.

Tablo 2.5 "Arnavutluk ve Kosova'nın Önümüzdeki Onyılıda Birleşmesini İster misiniz?"³³⁹

Tablo 2.6 "Bunların Önümüzdeki On Yılıda Birleşeceğini Düşünüyor musunuz?"³⁴⁰

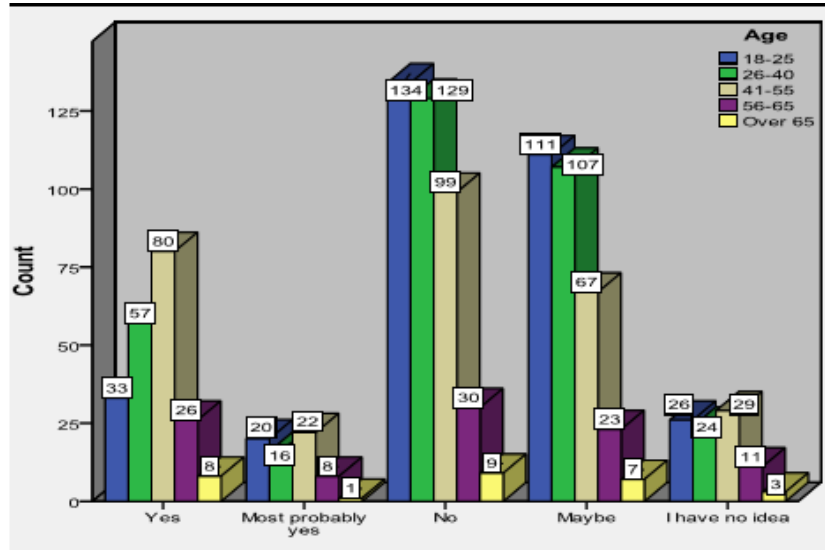
Çalışmada en gerçekçi düşünürlerin 18-25 yaşlarındaki genç kuşak oldukları gösterilmiştir. Genç nesil, "Büyük Arnavutluk" ile ilgili en şüpheli grubu olarak sonuçlanmıştır. Arnavutların çoğu, Avrupa Birliği kendi ulusal sorununun çözücü olacağını düşünmektedirler. Bütün Arnavutlar sınırları tanımayan bir "Avrupa devletinde" bir araya geleceklerini düşünmektedirler.³⁴¹

³³⁹ Yenigün, 2012: 178.

³⁴⁰ Yenigün, 2012: 178.

³⁴¹ Yenigün, 2012: 179-180.

Tablo 2.7 "Sizce Arnavutluk, Kosova ve Makedonya'daki Arnavutlar Önümüzdeki On Yıl İçinde Birleşecekler mi?"³⁴²

Büyük Arnavutluk fikri Arnavutları günlük yaşamlarında etkilememektedir. Arnavutlar, "Büyük Arnavutluk" fikrinin geçmişte iyi olduğu düşünmektedirler. Belki de gelecekte olacak, ancak şu an için "Büyük Arnavutluk" devletin kuruluşunun hakkında herhangi bir planı olmadığını söylemektedirler.³⁴³

Büyük Arnavutluk Arnavutlar arasında popüler olmasa da, bazı Arnavut siyasiler ulusal birliğin gerçekleşmesi gerektiğini iddia etmektedir. Arnavutluk'ta milliyetçi profillere sahip yeni siyasi partiler kurulmuştu. Çam Arnavutların (PDIU) partisi Arnavutluk parlamentosunun bir parçasıdır. Ayrıca, Arnavutluk'ta Kırmızı ve Siyahi İttifak (AK) adlı bir başka parti kurulmuştur. Partinin amacı, Arnavut topraklarının bir devlette birleşmesi idi.³⁴⁴

Kırmızı Siyah İttifak Partisi (AK), Arnavut Hükümetinin milliyetçi olmayan eylemlerine yanıt olarak Avlonya şehrinde kurulmuştu. AK partisi Arnavutluk Cumhuriyeti sınırları içinde ve dışında yaşayan etnik Arnavutların ulusal haklarını korumayı hedeflemişti. AK partinin liderin Kreshnik Spahi'ye göre, Arnavutluk Arnavut milli sorununu hedefleyen bir partinin eksikliğini

³⁴² Yenigün, 2012: 179.

³⁴³ Hilaj, 2013: 405.

³⁴⁴ Hilaj, 2013: 405-406.

yaşamıştı.³⁴⁵ AK, Arnavutluk Cumhuriyeti'nin 2013 genel seçimlerine katılmıştı. Ancak halk tarafından desteklenmediği için 10.196 oy almıştı.³⁴⁶

2005 yılında Kosova'da Vetëvendosje (VV) adlı milliyetçi partisi kurulmuştur. (VV) Vetëvendosje Partisi, Kosova Arnavutluk'un bayrağı ve amblem gibi Arnavutların ulusal simgelerine sahip olmasını istemişti. VV partisi, Kosova Cumhuriyeti Anayasasının bir bölümünü değiştirmek için uğraşmakta. VV partinin üyeleri, Kosova'yı herhangi bir devletle ve özellikle Arnavutluk'la birleştirme hakkını reddeden 1.3 numaralı Maddesini değiştirilmesinde ısrar etmekte.³⁴⁷ Kosova Cumhuriyetinin 2014 son seçimlerinde VV partisi, Kosova Parlamentosu'ndaki 17 milletvekili ile temsil edilen en fazla oy alan üçüncü partisi olmuştur.³⁴⁸

Milliyetçi partilerin Balkanlar'da faaliyet göstermesine rağmen hiçbiri Arnavut sorununun çözümüne yönelik ciddi bir programa sahip değildir. Hükümetin şekli ve olası bir "Büyük Arnavutluk" devletinin ekonomik politikası gibi diğer önemli konular dikkate alınmamıştır.³⁴⁹

"Büyük Arnavutluk" için bir başka engel, Arnavutluk'un uluslararası alanda sınırlı konumudur. Arnavutluk'un komşularıyla karşılaştırıldığında nüfuz yetersizliği ve ekonomik koşulların yetersizliği, "Büyük Arnavutluk'un" gerçekleşmesinde bir dezavantaj oluşturulmaktadır. Arnavutluk'un Sırbistan ve Yunanistan gibi komşuları Arnavutluk'tan daha iyi ekonomik, askeri ve politik duruma sahiplerdir.³⁵⁰

Arnavutluk'un iç sorunları nedeniyle "Büyük Arnavutluk'u" bir tarafa bırakarak dış siyasetinde finansal konulara öncelik vermeye çalışmıştı. Bu nedenle Arnavutluk, Avrupa Birliği üyesi olmak istemekte ve 2009 yılından beri NATO'nun üyesidir.³⁵¹

Bir "Büyük Arnavutluk" Karadağ, Kosova, Güney Sırbistan, Güney Yunanistan ve Makedonya'da yaşayan Arnavutları içermektedir. Bu Arnavutlar, Arnavutluk Cumhuriyeti ile birleşerek, yaklaşık 7 milyon kişiye sahip yeni bir Arnavut devleti oluşturulacaktı. Böyle bir eylem Makedonya, Yunanistan, Karadağ ve Sırbistan topraklarını parçalayacak ve Arnavutluk'u Balkan bölgesinde yeni bir güç haline gelecekti. Arnavutluk hükümeti istikrarlı bir ekonomiye

³⁴⁵ <http://www.aleancakuqezi.al/rreth-nesh/> (erişim tarihi: 20.03.2017).

³⁴⁶ <http://www.panorama.com.al/rezultatet-zyrtare-votat-per-cdo-parti/> (erişim tarihi 14.07.2017)

³⁴⁷ http://arkiva.vetevendosje.org/wp-content/uploads/2013/09/Programi_i_shkurte_anglisht.pdf (erişim tarihi: 20.03.2017).

³⁴⁸ <http://www.kuvendikosoves.org/?cid=1,161> (erişim tarihi: 20.03.2017).

³⁴⁹ Hilaj, 2013: 406.

³⁵⁰ Aydın ve Progonati, 2011: 264.

³⁵¹ Ardolic, 2009: 49-50.

sahip güçlü bir ülke olsaydı bile, uluslararası aktörler Balkanlar'daki sınır değişikliklerine izin vermeyecekti.³⁵²

Arnavutluk'un komşuları da bu tür bir harekete karşı çıkacaktır. Özellikle Sırbistan, "Büyük Arnavutluk"a karşı olacaktır. Sırbistan bugün hala Kosova'yı bağımsız bir ülke olarak tanımamaktadır. Sırbistan, Arnavutlara "Büyük Arnavutluk" devletini kurmaları için Preševo Vadisini de vermeyecekti.³⁵³

Arnavutları birbirinden ayıran kültürel, dini ve tarihi farklılıklar vardır.³⁵⁴ Arnavutlar her zaman birbirinden ayrı yaşamakta ve uzun yıllar sonraki karşılaşmaları hayal kırıklığı yaratmıştı. Kosova mülteci krizi sırasında, bir sürü Kosovalı Arnavut, Arnavutların yaşadığı koşulları ve anavatanlarının yaşadığı kötü ekonomik koşulları gördüklerinde hayal kırıklığına uğramışlardı.³⁵⁵

Arnavutlar, İskenderbey yönetiminde oldukları zamanlar dışında, aynı sınırlar içerisinde yaşamamışlardı "Büyük Arnavutluk" da sadece 1941'de bir İtalyan planı olarak gerçek olmuştu. Kısa bir süre sürmüştü ve tüm etnik Arnavut topraklarını kapsamamıştı. Arnavutlar Balkan bölgesinde hep birbirinden ayrı yaşamak zorunda kalmışlardır.³⁵⁶

Özetle, Arnavutlar Büyük Arnavut bir devlet kurulmasını istemekte ancak bu tür eylemin sorunlu olduğu konusunda gerçekçidirler. Arnavutluk Medya Enstitüsü başkanı, Büyük Arnavut hakkında sorulduğunda, bu şekilde cevaplanmıştı "Büyük Arnavutluk"u hayal eden kişiler bulunmakta. Fakat "Büyük Arnavutluk", Arnavutlar arasında popüler bir fikir değildir. Bir de Arnavutlara böyle bir seçenek Uluslararası güçler tarafından sunarlsa, kabul edeceklerini söylemişti, ancak "Büyük Arnavutluk" devleti için kendileri savaşmayacaklarını da vurgulamıştı.³⁵⁷

---

³⁵² Aydın ve Progonati, 2011: 264.

³⁵³ Ardolic, 2009: 50.

³⁵⁴ Aydın ve Progonati, 2011: 264.

³⁵⁵ Ardolic, 2009: 50.

³⁵⁶ Hilaj, 2013: 404.

³⁵⁷ Ardolic, 2009: 41.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇAMERİYA VE KOSOVA ARNAVUTLARININ BÜYÜK ARNAVUTLUK FİKİRLERİ TESİRİNDE GELİŞEN SORUNLARI

Arnavut Sorunu 1913 yılında Arnavut topraklarının komşu ülkeler arasında bölünmesinden sonra başlamıştır.³⁵⁸ Bu kararın ardından Arnavut nüfusu, Avrupa'nın 5 komşu ülkesine dağılan tek millet olmuştur.³⁵⁹ Bu nedenle "Büyük Arnavutluk" veya Etnik Arnavutluğun temel hedefi Arnavut bölgelerinin tek bir devlette birleşmesidir.³⁶⁰

"Büyük Arnavutluk" düşüncesi Sırbistan ve Yunanistan tarafından ciddi bir tehdit olarak görülmektedir. Balkan bölgesinde büyük ve güçlü bir Arnavut devletinin kurulmasından hep endişelenmişlerdir.³⁶¹ 2012 yılında Arnavutluğun bağımsızlığının yüzüncü yıldönümü kutlamaları sırasında, Arnavutluk Başbakanı Sali Berişa, 1912 yılında İsmail Qemali'nin Preveza'dan Preşeva'ya ve Üsküp'ten Podgorica'ya kadar Arnavutluk bağımsızlığını ilan ettiğini belirtmiştir. Bu bildirmede Arnavutluk'un komşuları, özellikle Sırbistan ve Yunanistan, olası bir "Büyük Arnavutluk'un" tehlikesini hissetmişlerdir.³⁶²

Yunanistan ve Sırbistan Arnavutlara karşı yürüttükleri çabalarda birbirlerine destek vermişlerdir. Yunan medyaları 1999 yıllarında olan Kosova savaşını önemsememiştir. Yunan medyalarında Kosovalı Arnavutların sınır dışı edilmesine pek fazla değinilmemiştir. Yunan medyasında "Büyük Arnavutluk" projesinin Kosova'daki ihtilafa neden olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, gelecekte Arnavutların 'projesini' Balkan bölgesinde daha fazla sorun yaratacağını da iddia etmiştir.³⁶³

Arnavutluk Meselesi, Kosova, Karadağ ve Makedonya'da yaşayan Arnavutların sorunları nedeniyle 1990'lı yıllarda tekrar ortaya çıkmıştır.³⁶⁴ Kosova'daki etnik Arnavutların çatışması (1998-1999), Preşevo Vadisi'ndeki (2000) ve Batı Makedonya'dakini (2001) Arnavutluk devletinin sınırdışı etiklerin adaletsiz kararıyla ilgilidir.³⁶⁵ Arnavutluk'un sınır dışında yaşayan ArnavutlarBüyük Arnavutluk için olan fikirleri her zaman desteklemiştir. Bu istek, Kosovalı

³⁵⁸ Progonati, 2013: 160.

³⁵⁹ Hilaj, 2013: 395.

³⁶⁰ International Crisis Group, 2000: 6.

³⁶¹ Bogdani ve Loughlin, 2007: 230.

³⁶² Hilaj, 2013: 402-403.

³⁶³ Hilaj, 2013: 402.

³⁶⁴ International Crisis Group, 2000: 6.

³⁶⁵ Vickers, 2002: 1.

Arnavutlar arasında Miloseviç'in sert rejiminin bir parçası olduğu için daha çok desteklenmiştir.³⁶⁶

Arnavutluk, sınır dışında yaşayan Arnavutların yaşam biçimlerini ‘‘Büyük Arnavutluk’’ fikrinden nasıl etkilediğini daha iyi anlamak için Kosovalı Arnavutlar ve Çam nüfusu incelenmiştir. Kosova konusu şu anda resmen Sırbistan'dan ayrılmış olduğu gerçeğinden dolayı çözülmüş gibi görünmektedir.³⁶⁷ Kosova, Sırbistan'dan bağımsızlığını 2008'de ilan etmişti, ancak Arnavut Sorununun bir parçası olan başka sorun ortaya çıkmıştı ve çözüm bulunması gerekecektir. Çam meselesi görüldüğünden daha karmaşıktır.

Çam Arnavutlar, diğer Arnavutlardan farklıdır. Diğer Arnavutlar Arnavutluk devletinin bir parçası olmak için mücadele verirken Çam Arnavutları Arnavutluk Cumhuriyeti'nde yaşamaktadır ve kendilerini milli devlet sınırları içerisinde mülteci olarak görmektedirler.³⁶⁸

Çam meselesi Arnavutluk dış politikası tarafından her zaman tabu olarak görülmüştür. Soğuk Savaş döneminde Yunanistan ve Arnavutluk arasındaki ilişkiler gergindi. Arnavutluk'taki komünizmin çöküşünden hemen sonra Çam meselesi Arnavut siyasi gündeminde ortaya çıkmaya başlamıştır.³⁶⁹

3.1 Yunanistan'ın Çameriya Arnavutlarına Yönelik Politikaları

Çam nüfusu Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasında şiddet ve kötü muamele mağduru olmuştur. Çam Arnavutlara karşı etnik temizliğin üzerinden uzun zaman geçmesine rağmen, Çam konusu hala çözülmüş değildir.³⁷⁰

3.1.1 Çameriya: Yunanistan Arnavutları

Çam konusunu açıklamadan önce Yunanistan'da yaşayan üç farklı Arnavut grubuna ayrılması önemlidir. İlk grubu, Çam nüfusudur. İkinci grubu Arvanitas nüfusudur. Arvanitas, 14. ve 15. yüzyıllarında Yunanistan'a göç etmiştir. Arvanitas'ın çoğu Ortodoks Hıristiyanlar ve Orta Güney Yunanistan'da yaşamaktadırlar.³⁷¹

³⁶⁶ Bogdani ve Loughlin, 2007: 160.

³⁶⁷ Roudometof, 2002: 154.

³⁶⁸ Miranda Vickers, 2002: 1.

³⁶⁹ Hilaj, 2013: 410.

³⁷⁰ Pacukaj, 2012: 415.

³⁷¹ Elsie, 2013: xxx; Progonati, 2013: 172.

Başlangıçta Arvanitas Yunan milletinin farklı bir grup olarak görülmüştür. 20. yüzyılın Arnavut milliyetçi hareketi sonrasında Yunanlar, Arvanitlere karşı Helenleşme sürecini başlatmışlardı. Fakat, neredeyse 1.6 milyon Yunanlar vatandaşların Arvanitas kökenli olduğunu düşünülmemektedir.³⁷²

Helenleşme süreci nedeniyle Arvanitas'ın Yunan kültüründeki asimilasyonu başarılı olmuştur. Arvanites, diğer Ortodoks Arnavutlar gibi Arnavut ulusal hareketinin içinde yer almamıştır. Arnavut ulusunun uyanışını imzalayan Prizren Ligi hakkında tepki vermemişlerdir.³⁷³

Yunanistan'da yaşayan Arnavutların üçüncü grubu en büyüğüdür. Bu grup 1990'da Arnavutluk'ta komünizmin çöküşünden sonra Yunanistan'a gelen Arnavutları içermektedir. Onlar daha iyi yaşam koşulları için Yunanistan'a gitmiş ve bugün Yunanistan'da neredeyse yarım milyon Arnavut göçmenin yaşadığını düşünülmemektedir.³⁷⁴

3.1.2 Antik Dönemlerden 1913 Yılına Kadar Çameriya Bölgesi

Çameriya bölgesi, kuzeyde, Yunan-Arnavutluk sınırının yakınından, Pavla nehrine kadar uzanmaktadır. Güneyde, Ambrakia Körfezi'nden Preveza'ya kadar uzanmaktadır. Arnavutluk'ta bulunan Konispol köyü haricinde, Çameriya bölgesinin diğer kısmı Yunanistan sınırlarına dahildir. Çameriya bölgesi, Epir bölgesi ile sık sık karıştırılır; fakat Epir, Çameriya'dan daha geniştir ve Çameriyayı da içermektedir.³⁷⁵

Eski çağda Arnavutlar İilir olarak, Güney Arnavutluk ise Güney İiliriya olarak biliniyordu. Bu bölgeye Yunanlar tarafından Epir adı verilmişti ve "adaların önünde kıta" anlamına gelmektedir.³⁷⁶ Çameriya adı, Thesprot's'un eski kabilenin yaşadığı bölgede bulunan Tsamis nehrinden kaynaklanmaktadır.

Çameriya, Roma İmparatorluğunun bir parçasıydı ve Roma'nın çöküşünden sonra Bizans'ın bir parçası olmuştur. 13. Yüzyılda ise Arta Despotat'ın bir parçası olmuştur.³⁷⁷ Arta'nın despotatı devletin teşkilatına göre bir Bizans devletiydi. Arta şehir merkezi olup, diğer şehirler ve önemli kaleler bu bölgenin bir parçasıydı. Bu şehirlerden bazıları Himara, Yanya, Paramithia

³⁷² Waldman ve Mason, 2006: 39.

³⁷³ Lafe, 2013: 126.

³⁷⁴ Elsie, 2013: xxx.

³⁷⁵ Lafe, 2013: 116.

³⁷⁶ Dragoj, 2009: 35.

³⁷⁷ Miranda Vickers, 2002: 3.

ve Kanina'ydı. Arta despostat'ının nüfusunun çoğu Arnavutlar tarafından oluşturuldu. Onlar dışında bölgede Slavlar, Yunanlar ve Vlahlar bulunmaktaydı.³⁷⁸

1449'da Osmanlılar, Arta'yı ve Venedik egemenliğinin altında olan diğer toprakları ele geçirilmiştir. Osmanlı yönetimi altında çoğu Çam Arnavutlar, Müslüman olmuştur. 1788'de Ali Paşa Tepelena Yanya'yı yönetmiş ve neredeyse bağımsız bir devlet kurmuştur. Çameriya, Ali Paşa'nın yönetimin altında kalmıştır.³⁷⁹

Yunanistan 1830'da Osmanlı'dan bağımsızlığını kazanmış, ancak Epir 1913 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçasıydı. 1864'te Yanya'nın vilâyeti kurulmuştu ve Çameriya Yanya sancağın bir parçası olmuştur.³⁸⁰

3.1.3 Yunanistan'ın Çameriya Arnavutlarına Yönelik Uyguladığı Tehcir

Arnavutlar üç dönem boyunca Çameriya bölgesinden ayrılmak zorunda kalmışlardır. İlk olarak, 1913'te Çameriya Arnavutluk'un devlet sınırları dışına bırakılmıştır. İkinci olarak, 1923'te Lozan Antlaşması'nın nüfus mübadelesine göre Çam Arnavutlar bölgeyi terk etmek zorunda kalmışlardır. Üçüncü olarak, Çam Arnavutları, Yunanların Faşistlerin ve Nazilerin işbirlikçileri olmakla suçladıktan sonra evlerinden zorla çıkarılmıştır.³⁸¹

3.1.3.1 Yunanistan'ın 1913'de Çameriya'yı İlhakı

1912 yılında Osmanlı İmparatorluğu çok zayıflamıştı ve çökmek üzereydi. Bu nedenle Balkan devletleri Osmanlı'ya savaş ilan etmeye karar vermişlerdir. Aslında, Birinci Balkan Savaşı sadece Osmanlılara karşı değil, aynı zamanda Arnavut Sorunu'na da karşıydı. O dönemde Osmanlılar tarafından Arnavutluk olarak adlandırılan bölge 4 vilayetten oluşuyordu.³⁸²

Osmanlılar, Arnavutluk'un 4 vilayetinin birleşmesi talebini kabul ettiği andan itibaren Yunanlar, Sırpalar, Karadağlar ve Bulgarlar Bİ'ını kurmuşlardır. İttifak'ın amacı, 4 Arnavut vilayetinin birleşmesini durdurmaktır.³⁸³ Osmanlılar Balkan güçleri tarafından yenilmek

³⁷⁸ Akademia Shqiptare e Shkencave, 2002: 198-199.

³⁷⁹ Lafe, 2013: 117.

³⁸⁰ Lafe, 2013: 117.

³⁸¹ Judah, 2008: 7.

³⁸² Dragoj, 2009: 160-161.

³⁸³ Pacukaj, 2011-2012: 17-18.

üzereyken Yunanistan Yanya'yı istila edip Himara'ya kadar gelmiştir. Sırlar ise Kosova'yı işgal etmişlerdir.³⁸⁴

Arnavutluk topraklarının bölünmesiyle karşı karşıya gelen İsmail Qemali ve diğer vatanseverler, bağımsız bir Arnavut devletinin ilan edilmesinin gerekli olduğuna karar vermişlerdir. 28 Kasım 1912'de Avlonya şehrinde Arnavutluk bağımsızlığını ilan etmiştir.³⁸⁵ Avlonya Hükümeti'ne Çameriya'daki delegelerinden gelen verilere göre Çameriya bölgesinde yaşayan 90.000 kişiden, bunlardan 72.000 kişi Arnavutça ve 18.000 kişi ise Yunanca konuşuyordu. Çam delegeler Yunan Ordusunun Müslümanların mülklerini yok ettiğini ve çoğu Çam Müslümanlarını öldürdüklerini belirtmişlerdir.³⁸⁶

1913'te Londra Büyükelçiler Konferansı'nda Arnavutluk devleti Büyük Güçler tarafından resmen tanınmıştır. Aynı anda Çameriya ve bütün Epir bölgesi Yunan askerleri tarafından işgal edilmiştir.³⁸⁷ 1912-1913 Balkan Savaşları'ndan sonra büyük güçler, Osmanlıların yenilgisinden sonra Balkanlar'da sınırları atamak üzere toplanmıştır. Yunanistan'a Güney Arnavutluk toprakları ile Ege adaları arasında bir seçenek sunulmuştur. Yunanlar Ege adalarını tercih etmişlerdir. Bu nedenle Güney Arnavutluk toprağı Arnavutluk devlet sınırlarına dahil edilmiştir.

Yunanlılar, Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcından önce tatmin olmamış ve Güney Arnavutluk'u işgal etmişlerdi. Daha sonra, Güney Arnavutluğu, Kuzey Epir olarak adlandırıldığı bir haritayı ortaya koymuşlardır.³⁸⁸

Büyükelçiler Konferansı, Arnavutluk devlet sınırlarının oluşturulması sırasında etnik kriterleri dikkate almamıştır. 1913'te Londra'daki Büyükelçiler Konferansı kararlarına göre, sınırların dışında yaklaşık 3 milyon Arnavut bırakılmıştır. Arnavutluk toprakları Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ'a verilmiştir. İngiltere, Rusya ve Fransa, Sırbistan ve Yunanistan'ın Arnavutluk topraklarına yönelik isteklerini memnun etmek için seferber edilmişti.³⁸⁹

Çameriya, Arnavutluk sınırlarının dışında kalan bölgelerden biriydi. 1913'te Çameriya'nın büyük kısmı Yunanlar tarafından ilhak edilmiştir.³⁹⁰ Çam Arnavutlarının tutuklanması ve bölgeden zorla göçü bu kararı etkilemiştir. Yunanların amacı büyük güçleri ve

---

³⁸⁴ Dragoj, 2009: 160-161.

³⁸⁵ Lafe, 2013:126.

³⁸⁶ Dragoj, 2009: 164.

³⁸⁷ Lafe, 2013: 126.

³⁸⁸ Roudometof, 2002: 155.

³⁸⁹ Dragoj, 2009: 182-183.

³⁹⁰ Sadiku, 2014: 192.

Sınır Komisyonu'nu bölgedeki Çam Arnavutların sayısının önemsiz olduğuna ikna etmekteydi. Çameriya Yunanistan'a verilmiş olsa da, Yunanlar halen memnuniyetsizliğini sürdürüyorlardı. Güney Arnavutluk'taki iddiaları hâlâ onlar arasında yaygındı. Kuzey Epir olarak adlandırılan bölgenin Arnavutluk devletinin bir parçası olduğunu kabul edemiyorlardı.³⁹¹

3.1.3.2 30 Ocak 1923 Nüfus Mübadelesi Antlaşması

1913'ten beri, Çam nüfusuna Yunan hükümeti tarafından ayrımcılık politikaları uygulandı. Çamlar'a mülk satma izni verilmemiştir. Bu nedenle Çamlara kendi mallarını satmak ve devretmek yasaklanmıştır.³⁹² Yunanistan yönetiminin amacı, Ortodoks Arnavutlarının asimilasyonu ve Müslüman Arnavutların ortadan kaldırılmasıydı. Yunanlar, Çameriya Arnavutlarına karşı baskı ve şiddet kullanılmıştır. Arnavutları baskılamak için paramiliter gruplar kullanıldı ve Ege adalarından yüzlerce Arnavut erkek sınırdışı edilmiştir. Tarım reformu sırasında zengin Arnavut Müslüman ailelerin mülkleri telafi edilmeksizin kamulaştırıldı. Bu kötü muamele Çameriya bölgesinden bazı Çam Arnavutların göç etmesine neden olmuştur.³⁹³

Şubat 1913 yılında Paramithia yakınlarında 72 Çam Arnavut öldürülmüştür. Çameriya'nın tüm şehirlerinde Arnavut halkına karşı yapılan saldırıları başlamıştır. Yunanlara karşı çıkan herkes idam edilmiştir. Birçok kişi tutuklanmıştır. Birçok köy yakılmıştır ve bazıları tamamen yok edilmiştir.³⁹⁴ Bu terör olaylarından sonra, Çam Arnavutların Yunanistan'daki yaşamı imkansız hale gelmiştir.

Çam sorununu çözmek için Yunanistan hükümeti Türkiye'den yardım istemiştir. Yunanlılar, diğer Çamlar'ın de onları takip etmesini umarak Çam Arnavutları Türkiye'ye göndermek istemişlerdi. Türkiye'ye bu sözleşme aykırıydı, ancak sonunda 5000 kişilik bir Çam grubunun Türkiye'deki yerleşimine izin vermeyi kabul etmiştir. Çam nüfusunun çoğunun Müslüman olması nedeniyle, Yunanlar tarafından etnik Türkler olarak görülmüşlerdir.³⁹⁵ Yunanların temel ilkesi: "bir din, bir ulustur". Bu yüzden onlara göre tüm Ortodoks olan kişiler Yunandır. Arvanitas ve Ortodoks Çamlar'ı Yunanlı olarak saymalarının nedeni de buydu. Aynı

³⁹¹ Sadiku, 2014: 193-194.

³⁹² Bogdani ve Loughlin, 2007: 54.

³⁹³ Lafe, 2013: 128.

³⁹⁴ Dragoj, 2009: 287.

³⁹⁵ Vickers, 2002: 4.

mantığı kullanarak Müslüman Çam Arnavutları Türk olarak görmüşlerdir. Bu bakış açısı Yunanistan'daki Çam nüfus trajedisini başlatmıştır.³⁹⁶

Çam meselesinde Yunanistan ile Türkiye arasındaki nüfus mübadelesi politikası önemliydi. Antlaşma 30 Ocak 1923 yılında Lozan'da imzalanmıştır.³⁹⁷ Antlaşma, Türkiye'deki Ortodoks nüfusun Yunanistan'ın Müslüman nüfusu ile değiştirilmesini içermektedir. Fakat Antlaşmada Arnavut kökenli Çam Müslümanlarından bahsetmemektedir. Yunan heyeti temsilcileri, Arnavut kökenli Müslümanların bu değişim politikasından dışlanacağını açıklamışlar.³⁹⁸

1923 tarihli Yunanistan ve Türkiye tarafından nüfus mübadelesi imzalayan antlaşmasına göre, Yunanlar Yunanistan'da yaşayan Türkler ile değiştirilmeliydi. Fakat, Yunanistan'daki Müslümanlarının hepsi Türk değillerdi. Müslüman Arnavutları da bu mübadele politikasının bir parçası olmak zorunda kalmışlardı. Çam Arnavutları, Yunanlar tarafından uluslararası arenada görevlerini yerine getirmek için kullanılmıştır. Somut olarak, Yunanlar Türkiye ile nüfus değişimi yapmak zorunda kalmışlar ve Çam Arnavutları'ı kullanarak amaca ulaşmışlardır.³⁹⁹

Arnavutluk hükümeti, MC'ne gönderilen telgraflar ve delegasyonlar aracılığıyla Çam Arnavutların durumunu açıklamaya çalışmıştır. Arnavutluk hükümeti, Çam Arnavutların evlerini terk edip Türkiye'ye taşınmak zorunda kaldıkları konusunda ısrar etmiştir. Öte yandan Yunanistan, Çam nüfusunun Türk kökenli olduğunu dile getirmiştir. Yunanistan'a göre, Arnavutlar yalnızca Arnavutluk Cumhuriyeti sınırları içerisinde doğan insanlardı. Bu uyuşmazlıklar yüzünden BM bu sorunu çözmek için karışık bir Komisyon kurmaya karar vermiştir.⁴⁰⁰

MC'nin karma Komisyonu'nun görevi nüfusun kökenini tanımlamaktır. Fakat Komisyon temsilcilerinin hiçbiri Arnavut değildi. Bu nedenle Komisyonun görevi çok zordu. Çok sayıda Müslüman, Yunanlar tarafından Türk olduklarını beyan etmeye "ikna" edilmişti. Çamların çoğu değişim nüfusunun bir parçası olmaya karar verdiler ve hemen Türkiye'ye gönderilmişlerdir.⁴⁰¹

Arnavut hükümetinin temsilcisi Blinishti, Karma Komisyonun Lozan Antlaşması ile uyuşmadığını vurgulamıştı. Öncelikle, Lozan Antlaşması, Arnavut Müslümanları Yunanistan ile

---

³⁹⁶ Dragoj, 2009: 285.

³⁹⁷ Kissoudi, 2009: 27.

³⁹⁸ Manta, 2009: 524.

³⁹⁹ Sadiku, 2014: 196-197.

⁴⁰⁰ Vickers, 1995: 113.

⁴⁰¹ Lefe, 2013: 129.

Türkiye arasındaki nüfus değişiminin bir parçası olmaktan dışlamaktadır. Bir diğer konu ise, Arnavutluk hükümeti Çam nüfusunun haklarının ihlal edildiğine ve Arnavutların Türk olduklarını beyan etmeye zorlandığı konusundaki gerçeklere sahipti. Bu nedenlerden dolayı, ihlal edilen bir nüfusun sözleri dikkate alınmamaktaydı. Bununla birlikte, Türk ve Yunan temsilcilerinin Komisyona katılımı iyi bir seçim değildi. Çünkü Türkiye, Türkiye'de yaşayan Yunanlılardan Yunanistan ise Yunanistan'da yaşayan Arnavutlardan kurtulmak istemişti.⁴⁰²

1923'ten beri Çam Arnavutlar evlerini Yunanlara bırakmak zorunda kalmıştır. Arnavut evlerine ve topraklarına el konuldu ve Türkiye'den gelen Yunanlar Arnavutların evlerine yerleşmişti.⁴⁰³ Yunanlar, bölgedeki nüfus çoğunluğunu oluşturmak için Çameriya bölgesini Hıristiyanlarla doldurmak istemişlerdi. Ayrıca bu gerçeğin Çam Arnavutları bölgeyi terk etmeye teşvik edeceğini umuyorlardı.⁴⁰⁴

3.1.3.2.1 İkinci Dünya Savaşı Öncesi Yunanistan'daki Çameriya Arnavutlarının Demografisi

1926'da nüfus değişim süreci sona ermiştir. Yunan hükümeti, Yunanistan'da kalan Çamlar'ın Yunanlarla aynı haklara sahip olmasını sağlanacağından temin etmiştir. Fakat Arnavutça'da eğitim veren okullar yasaklanmıştı ve Arnavutçanın toplum içinde konuşulmasına izin verilmemiştir.

Teodor Pangalos bir darbe sayesinde iktidara gelmiştir. Pangalos yarı Arnavut olduğunu düşünülmektedir. Pangalos, Arnavutların sorunlarını çözmek istediği nedeniyle onun rejimi sırasında Yunanistan ile Arnavutluk arasındaki ilişkiler iyi olmuştur. O zamana kadar Çameriya bölgesinde kimin Yunan ya da Arnavut olduğu belli değildi. Pangalos ve Arnavut temsilcileri arasında imzalanan anlaşmaya göre, Çam nüfusundan zorla alınan topraklar telafi edilecekti. Yunan Tarım Bakanlığı'nın yönetimi Arnavutların kamulaştırma tazminatlarının çok büyük olduğunu ve Yunan ekonomisini etkileyeceğini fark ettiğinde durum değişmişti.⁴⁰⁵ Böyle bir anlaşmanın ekonomik yükü Yunanistan için ağır olacaktı. Bu nedenle Yunan Parlamentosu Antlaşmayı onaylamamıştı.⁴⁰⁶

⁴⁰² Elsie,2013: 92-95.

⁴⁰³ Dragoj, 2009: 289.

⁴⁰⁴ Vickers, 2002: 5.

⁴⁰⁵ Roudometof, 2002: 156-157.

⁴⁰⁶ Manta, 2009: 526.

1928 yılında Arnavutluk hükümeti bir muhtıra aracılığıyla Çam nüfusuna ulusal azınlık statüsü Yunanlılar tarafından verilmediği için protesto etmiştir. Yunanlar, Arnavutluk'un egemen bir devletin iç meselelerine müdahale edilmemesi gerektiğini açıklamıştı.⁴⁰⁷ Yunanların ve Arnavutların çatışmalarından dolayı, Çam nüfusu Yunan hükümetine tehdit oluşturmuştu.⁴⁰⁸

Çameriya'daki durum 1930'larda Venizelos hükümeti sırasında daha iyi hale gelmişti. Fakat, Ioannis Metaxas'ın askeri diktatörlüğü sırasında Çam Arnavutlarının yaşam koşullarını kötüleştirilmişti. Kamusal ve özel mekanlarda Arnavutçanın kullanılması yasaklanmıştı. Arnavutça kitap ve dergiler de yasaklanmıştı.⁴⁰⁹ Çameriya bölgesi Yunanlar tarafından kolonize edilmişti ve Çam topraklarının müsadereleri yoğunlaşmıştır.⁴¹⁰

3.1.3.3 İtalyan-Yunan Savaşının Çameriya Arnavutları Üzerindeki Etkileri

7 Nisan 1939 yılında İtalya Arnavutluk'u işgal etmiştir. Bu istila, Arnavutluk'un bağımsızlığının sona ermesini sağlamıştı. Arnavutluk Kralı I. Zog, ülkeyi terk etmişti. İtalya ve Arnavutluk arasında kişisel bir birlik ilan edilerek III. Vittorio Emmanuele Arnavutluk'un Kralı olmuştur.⁴¹¹

Arnavutluk'u işgal ettikten sonra, Benito Mussolini'nin Yunanistan hakkındaki ilgisi artmıştır. Arnavutluk'taki İtalyan teğmeni Francesco Jacomoni, Çam nüfusunun Yunanlar tarafından eziyetini kınamıştı. Ona göre İtalyanların yardımıyla Çameriya bölgesi Arnavutluk'a katılabilmışti.⁴¹²

İtalyan-Yunan savaşından birkaç hafta önce, Yunan hükümeti Çam halkını korkutmak için paramiliter gruplar silahlandırmaya başlamıştı. 17 yaş üzerindeki tüm erkekler adalara sürülmüştür. Hıristiyanların Müslüman mülklerine ve topraklarına saldırılarının sayısı artmıştır. Yaklaşık 5 bin Çam Arnavut tutuklanmıştı ve bunların 550'si işkence nedeniyle ölmüştü. Bu terör kampanyasının amacı, dış güçler ve Yunanistan arasında olası bir savaş olacağında bölgedeki Arnavut sayısını en aza indirmektir.⁴¹³

Çameriya'daki siyasi gerginlik kritik hale gelmişti. İtalyanlar bu durumdan kâr etmeye çalışmışlardı. İtalyan propagandalarına göre Çam Arnavutlar çok yakında özgürlüğüne

⁴⁰⁷ Vickers, 2012: 5.

⁴⁰⁸ Roudometof, 2002: 157.

⁴⁰⁹ Lafe, 2013: 129.

⁴¹⁰ Vickers, 2002: 5.

⁴¹¹ Pacukaj, 2011-2012: 33-34.

⁴¹² Lafe, 2013: 129-130.

⁴¹³ Akademia e Shkencave e Shqiperise, 2009: 150-151.

kavuşacakmış. Fakat İtalyanların çabalarına rağmen Çam Arnavutlar onlara pek güvenememişlerdi.⁴¹⁴

Yunanistan'a savaş ilan etmek için İtalyanlar tarafından kullanılan bahane Daut Hoca'nın suikastıydı. Onun cinayeti savaşı başlatmak için propagandacı bir yöntem olarak kullanılmıştı. Hoca, İtalyanlar tarafından, Arnavutluk sınırında Yunanlar tarafından öldürülen Arnavut bir kahraman olarak nitelendirilmişti. Yunanlar Hoca'yı sabıkalı bir hırsız olarak görmüştü.⁴¹⁵

Ağustos 1940 yılında İtalya, Yunanistan'ı işgal etmişti. Çam nüfusu İtalyanlar tarafından Yunanistan'a karşı silahlandırıldı. Çam Arnavutlar az sayıda da olsa, İtalyanların işbikçikleri olmuştu. Çam Arnavutların çoğu İtalyanlara ve Yunanlılara güvenmiyorlardı.⁴¹⁶

Çameriya bölgesinde iki siyasi grup aktif idi. İlimliler Musa Demi tarafından yönetilmişti. Radikaller ise Nuri ve Mazar Dino tarafından yönetilmiştir. İtalyanlar radikallere yardım etmişlerdir. Musa Demi'nin anti-faşistleri, oluşan durumu sakinleştirmeye çalışıyorlardı. Vatandaşlarına vekillik göstermemelerini tavsiye etmiştir. Çok sayıda olay ve cinayetler oldu ve çoğunlukla Dino'nun güçleri tarafından gerçekleştirildi. Sorun, bu eylemlerin, Çam Arnavutlarının çoğunun anti-faşist olduğu gerçeğini göz ardı ederek, tüm Çam nüfusuna atfedilmiş olmasıdır.⁴¹⁷

İtalya, 1940 yılında Arnavutluk topraklarından Yunanistan'a saldırmıştı. Bu eylem Yunanistan'ı yalnızca İtalya'ya değil Arnavutluk'a da savaş ilan etmesini sağlamıştı.⁴¹⁸ Bu savaş kanununa göre, Arnavutluk bir düşman ülke olarak kabul edilmiştir.⁴¹⁹

Arnavutların İtalya'ya karşı itirazları Vladimir Laçi'nin eylemiyle gösterilmişti. Bu genç adam tarafından İtalyan Kral Vittorio Emmanuele öldürülmüştür. Yunanistan'a yapılan İtalyan saldırısı sırasında iki Arnavut kuvvet de operasyona katılmak zorunda kalmıştı, ancak bu Arnavutlar İtalyan ordusunu terk edip, Yunan kuvvetlerine yardım etmeye çalışmışlardır.⁴²⁰

İtalya ve Arnavutluk arasındaki barış antlaşmasının imzalanmasından sonra Arnavutların masum olduğunu ve İtalyan propagandasının mağduru oldukları kanıtlanmıştı. Fakat Yunanlar, Arnavutluk'a karşı Savaş Yasasını kaldırmamışlardı. Yunan hükümeti tarafından Kanun Savaşı'nın sadece resmi olduğu itiraf edilse de, Yunanistan tarafından hiçbir zaman

⁴¹⁴ Akademia e Shkencave e Shqiperise, 2009: 150-151.

⁴¹⁵ Manta, 2009: 528.

⁴¹⁶ Vickers, 2002: 5-6.

⁴¹⁷ Lafe, 2013: 130-131-132.

⁴¹⁸ Roudometof, 2002: 157.

⁴¹⁹ Dragoj, 2009: 249-250.

⁴²⁰ Dragoj, 2009: 249-250.

kaldırılmamıştır. Yunan Parlamentosu'nun farklı unsurlar sebebiyle bu konuda tartışmak istemediği gerçeğinden Savaş yasası hiçbir zaman kaldırılmamıştır.⁴²¹

3.1.4 Nazi İşgali Altında Çameriya Arnavutlarının Durumu

1941'den 1943'e kadar Arnavut toprakları İtalyan işgali altında olmasına rağmen, bu birleşme sadece İtalyan istilası sırasında gerçekleştirilmiştir.⁴²²

Arnavutça öğrenmek ve Arnavutça dersi okutulması 1913'ten beri Çam nüfusu için yasaklanmıştı. Arnavutluk'taki ilk okulları, 1941'de Yunanistan'ın İtalyan işgalinden sonra açılmıştır.⁴²³ İtalyan ordusu Yunan ordusu tarafından yenilmiştir. Bir yılda İtalyanlar Yunanlar tarafından Arnavutluk sınırlarına itilmiştir.⁴²⁴

İtalyanlar yerine Almanlar geçmiştir. Bu arada, Yunan siyasetindeki durum kötüydü ve Çam meselesi hala çözülmemiş bir sorundu. Çam nüfusu Almanlarla işbirliğini kabul etmemiştir. Onlar Nazilere karşı savaşmaya hazırdılar. Çamların çoğu ELAS üyesi olmuşlardı.⁴²⁵ Solcu ELAS'ın amacı Nazilere karşı, tüm güçler dahil olmak üzere bir birlik oluşturmaktır. ELAS, Çam azınlığını da işgalcilere karşı silahlı direnişte bulunmaları istiyorlardı. EDES milliyetçi bir gücü ve Çam nüfusuna karşıydı. Bu kuvvet, Albay Napoleon Zerva tarafından yönetilmiştir.⁴²⁶

Çam Arnavutları, İngiltere tarafından önerildiği üzere, Zerva'nın EDES'iyle olası bir ittifak karşıtıydı. Çam Arnavutlar, Arnavutluk'la birleşmek istedi ancak EDES tamamen bu plana karşıydı.⁴²⁷ Napolyon Zerva, Çam Arnavutları ELAS ve EDES arasındaki çatışmanın ortasına koymak istemiştir. Bu şekilde savaşın sonucuna rağmen Çam nüfusuna yönelik saldırı haklı çıkacaktı.⁴²⁸

3.1.5 Çameriya Arnavutlarının Yönelik Yapılan Soykırım

Napoleon Zerva tarafından yönetilen EDES güçleri tarafından Çam Arnavutlara karşı etnik temizlik yapılmıştır. Yunanlara göre Almanlar Yunanistan topraklarından çekildikten

---

⁴²¹ Dragoj, 2009: 252.

⁴²² Vickers, 2002: 5.

⁴²³ Lafe, 2013: 129.

⁴²⁴ Vickers, 2002: 6.

⁴²⁵ Pacukaj, 2011-2012: 70-72-73.

⁴²⁶ Manta, 2009: 531.

⁴²⁷ Akademia e Shkencave e Shqiperise, 2009: 153.

⁴²⁸ Lafe, 2013: 75.

sonra, bir sürü Çam onları takip etmiştir. Aslında, Çam Arnavutlar'ın evlerinden çıkarılması kanlı bir şekilde gerçekleştirilmiştir.⁴²⁹

Arnavutlara karşı Yunanlıların eylemleri İngilizler tarafından desteklenmiştir. Yunanlar etnik bakımdan saf bir bölge istemişlerdir. Bu nedenle Çam nüfusu Zerva'nın ordusu tarafından sınır dışı edilmiştir. Çamlar Arnavutluk'a ve Türkiye'ye sığınmışlardır. Çam nüfusuna yönelik şiddet, Mart 1945'te Filates katliamıyla doruğa ulaşmıştır.⁴³⁰

Filat kentinde kalan Çam nüfusunun çoğu tutuklanmış ve idam edilmiştir. Çam nüfusuna eziyet edilmiştir. Evleri yakılmıştı, camiler yok edilmişti ve kurbanların sayısı çoğalmıştı. Kadınlar ve çocuklar Yunanlardan kurtarmak için bir okul binasında kendilerini kilitlemişti ve EDES'e karşı olan uluslararası güçlerin müdahalesinin sonrasında çıkabilmişlerdi. Bu yöntemler kullanarak, Çameriya bölgesindeki Arnavutlar Yunanlılar tarafından temizlenmişti.⁴³¹

27 Haziran 1944 yılında Çam nüfusuna yönelik en tehlikeli katliam meydana gelmiştir. Zerva kuvvetleri Paramithia'ya girerek kadınlar ve çocuklar da dahil olmak üzere 600 Arnavut'u öldürmüştü. Çoğu kurbanı tecavüz edilmişti ve öldürülmeden önce işkenceye uğramıştı. Ertesi gün Yunanlar Parga şehrine girmişler ve 52 Arnavut'u öldürmüştür. Eylül 1944 yılında Spadar şehri yağmalandı ve diğer 157 Arnavut öldürülmüştü. Kadınlara tecavüz edildi ve bu katliamı atlatan nüfusun bir kısmı Ege adalarına sürülmüştü.⁴³²

Tiran'daki Çam Derneği'ne göre 1944-1945 yılları arasında Arnavut köylerindeki saldırılar sırasında 2771 Arnavut sivil öldürülmüş. Filate'de 1286 Arnavut öldürülmüştü. Paramithia'da 637 Arnavut öldürüldü. Parga'nın nüfusunun 620'si idam edildi. Igoumenitsa'da 192 Arnavut sivil hayatını kaybetmiştir. 68 köy, yağmalandıktan sonra yakıldı. Maddi hasar da büyüktü.⁴³³

Şiddet nedeniyle Çam Arnavutlar kendi hayatlarını kurtarmak için bölgeden kaçmak zorunda kalmışlardır. Evlerini ve her türlü mülkiyetlerini terk etmişlerdir. 1944-1945 yılları arasında Zerva katliamları sayısızdı. Çam Arnavutlara karşı etnik temizlik, Balkanlar modern tarihinin etnik temizliğinin ilk bölüm haline gelmiştir. Buna benzer başka bir olay eski

⁴²⁹ Akademia e Shkencave e Shqiperise, 2009: 155.

⁴³⁰ Vickers, 2002: 6.

⁴³¹ Manta, 2009: 533.

⁴³² Vickers, 2002: 6.

⁴³³ Vickers, 2002: 6.

Yugoslavya'da 1990'larda tekrarlanmıştır. Zerva'nın Çam nüfusuna yönelik katliamları tolere edildi, çünkü İngilizler Epir'in stratejik sahil şeridiyle ilgilenmişlerdi.⁴³⁴

Zerva'nın Çam Arnavutlara saldırıları da Almanlar tarafından desteklenmişti. Milliyetçi Arnavutlar, Almanların onların milli birliklerini kurmalarına yardım edeceğine inanıyorlardı, ancak tüm Çam nüfusunu silahsızlandırarak, Çam nüfusunun güvenini ihlal etmişlerdi.⁴³⁵ Zerva, Naziler'in işbirlikçisi olmasına rağmen 1947'de Yunanistan İçişleri Bakanı olarak göreve başlamıştır. Günümüzde Zerva'nın heykeli Igoumenitsa şehrinde bulunmaktadır.⁴³⁶

Çam Arnavutlara karşı etnik temizliğin sonuçları trajik olmuştur. Çameriya'da İkinci Dünya Savaşı öncesinde yaklaşık 35 bin Arnavut yaşamıştı. 1944-1945 soykırımından sonra onlarca aile kalmıştı. Çam Arnavutlara karşı soykırım, Çameriya'daki nüfusunun etnik dengesini Yunanlar lehine değiştirmişti. 1944-1945 katliamları, Balkanlar'da etnik temizlik hakkında tehlikeli bir emsal yaratmıştı.⁴³⁷

Yunan tarihçileri bugünlerde de Çamlar'ın Faşist ve Nazi işbirlikçileri olduklarını teyit etmektedir. Çameriya bölgesinde oluşturulan tüm gerginliklerden Çamlar sorumlu tutulmaktadır. Fakat, bölgedeki tüm sıkıntılar, Çameriya'nın İlk Balkan Savaşı sırasında Yunanlılar tarafından istila edilmesiyle başlamıştır. Arnavut karşıtı siyaset, suçlar ve şiddet Çameriya'daki soykırıma neden olmuştur.⁴³⁸

Yunanistan tarafından sınır dışı edilen Çam nüfusu Arnavutluk'ta barınak bulunmuştur. Çam Arnavutlara, göçmen statüsüyle birlikte Arnavutluk'ta kalmasına izin verilmişti. Çam Arnavutlar, yakında evlerine döneceklerini umarak Yunanistan sınırındaki kent ve köylerde, yerleştirilmişti. 28 bin Çam Arnavutlar Avlonya, Draç ve Himara şehirlerine yerleştirmişti. Çam Arnavutlar'ın ülkelerinden sürülmesinin şiddetli yolu Uluslararası gözlemciler tarafından da fark edilmişti.⁴³⁹

Başlangıçta UNRRA Çam nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamıştı. UNRRA'nın Çamlara gıda ve ilaç ihtiyaçlarına karşılamıştı. Daha sonra Çam Arnavutlar, Çam Göçmenlerin Antifaşistler Komitesi tarafından denetlenmişti. Bu komitenin başında Komünistler hakimdi ve Çamların evlerine geri dönmesine yardım etmeye çalışmıştı. Çam Arnavutların çoğu

⁴³⁴ Lafe, 2013: 134.

⁴³⁵ Akademia e Shkencave e Shqiperise, 2009: 156.

⁴³⁶ Lafe, 2013: 134.

⁴³⁷ Akademia e Shkencave e Shqipërise, 2009: 157.

⁴³⁸ Akademia e Shkencave e Shqipërise, 2009: 157.

⁴³⁹ Vickers, 2002: 7.

Arnavutluk'ta kalmak istememişti. Çünkü Arnavutluk'taki son siyasi gelişmelerin farkındaydılar ve bir Stalin rejiminin parçası olmak istememişlerdi.⁴⁴⁰

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Yunanlar, İtalyanların Arnavutlarla birlikte Yunanistan'a saldırdığını iddia etmişlerdi. Yunanların iddiaları Arnavutluk'un komünist lideri Enver Hoxha tarafından kabul edilmemişti. Aslında Yunanlar bu mazeretleri kullanarak Güney Arnavutluk'u kazanmaya çalışmıştı. İddiaları onaylanırsa, Güney Arnavutluk (Kuzey Epir) onların savaş tazminatı olabilirdi.⁴⁴¹

Yunan iddiaları reddedilmişti ve Arnavutlar bu savaşın kurbanı olmuştur. Arnavutların, tüm diğer Avrupalılar gibi, Nazilere karşı savaştığı itiraf edilmişti. Bu nedenle Yunanistan, Güney Arnavutluk'u savaş tazminatı olarak talep edemezmiş. Arnavutluk hükümeti 1946'daki Barış Konferansı'ndaki Çam meselesini uluslararasılaştırmaya çalışmasına rağmen, Çam meselesi tamamen göz ardı edilmişti.⁴⁴²

Çam nüfusu Arnavutluk'taki Arnavutlara yabancı gelmiştir. Arnavutluk komünist bir ülke olmuştur ve Çam Arnavutları kömünistlere göre siyasi açıdan güvenilir birileri olarak görülmemiştir. Yunan hükümeti tarafından, Çam Arnavutlar Nazi işbirlikçileri görüldüğü için, Yunan vatandaşlıkları iptal edilmiştir. Çameriya'daki Çam mülkleri zorla terk ettirilmiş ve Yunanlar onlara el koymuştur. Çam Arnavutlara zorunlu Arnavut vatandaşlığı verilmiştir. 50'li yıllarda Çam meselesi resmen kapanmıştır.⁴⁴³

1945'ten sonra Yunanistan'da sadece Ortodoks Çamlar kalmıştır. Onlar için asimilasyon süreci başlamıştır. Yunanistan'da kalan Çam Arnavutlarının Arnavut kimliği ezilmişti; Arnavutça okullarda öğretilmemişti ve halk arasında konuşulmasına izin verilmemiştir. Çameriya'da kalan Çamlar Ortodoks olmalarına rağmen, Yunanistan onlara güvenmemişlerdi.⁴⁴⁴

Yunanistan ve Arnavutluk farklı siyasi kampların bir parçasıydı. Buna ek olarak Hoca'nın izolasyon politikası nedeniyle Çam meselesi sadece 1991 yılında tekrar Arnavutluk'un siyasi gündeme gelmiştir.⁴⁴⁵

---

⁴⁴⁰ Roudometof, 2002: 159.

⁴⁴¹ Roudometof, 2002: 159.

⁴⁴² Lafe: 2013: 136- 137.

⁴⁴³ Lafe: 2013: 136- 137.

⁴⁴⁴ Vickers, 2002: 7.

⁴⁴⁵ Vickers, 2002: 8.

3.1.6 Komünist Yönetim Sonrası Çameriya Arnavutlarının Durumu

Yunanistan'daki Arnavut topraklarına farklı milletlerden oluşan diğer insanlar getirilmiştir.⁴⁴⁶ 1991 yılında ÇSPA (Shoqeria Politike Atdhetare Camera) kurulmuştur. Bu dernek, Çamların çıkarlarını ifade etmek ve korumak için kurulmuştur. Çamların mallarının iadesi ve maddi tazminatı gibi Çam talepleri, yeni kurulan Çam gazetesi "Vatra Amtare Çameriya" da dile getirilmiştir.⁴⁴⁷

Çam meselesi Arnavutluk Hükümeti tarafından Dünya Mahkemesi Adaletine getirilmişti, ancak sonuç bulanamamıştır. Yunanlara göre Çamlar, Çameria'ya geri dönemedi çünkü II. Dünya Savaşı sırasında faşizm ve Nazi işbirlikçileri idi. Arnavut PD Çam Arnavutları sözlerle desteklenmiştir. 1994 yılında Arnavut yasalarına göre, 27 Haziran günü "Çam Arnavutlara karşı Yunanistan Soykırım Günü" ilan edilmişti. Ayrıca Konispol köyünde soykırıma yönelik bir anıt dikilmiştir.⁴⁴⁸

Tiran'daki merkezinde bulunan bir caddeye "Çameriya" adı da verilmiştir. Bu simgesel hareketlerin dışında, Arnavut Hükümet tarafından somut siyasi adımlar atılmamıştır. Çam Arnavutlar, ana Arnavut partilerinin sadece seçim dönemlerinde Çam meselesiyle ilgilendiğinin farkındaydılar.⁴⁴⁹

2004 yılında Yunan Cumhurbaşkanı Kostantinos Stefanopulos (Stephanopoluos), Tiran'daki bir konferans sırasında Çam meselesinin geçmişe ait olduğunu ilan etmiştir. Dahası, Kuzey Epir bölgesinin (Güney Arnavutluk) Yunan azınlığının daha fazla haklara sahip olması gerektiğini iddia etmiştir. Stefanopulos, Arnavutluk'taki Rum azınlığın mülk sahibi olduğunu ve Arnavut vatandaşlığına sahip olduğunu belirtmemiştir. Bu iki hak Çam Arnavut nüfusu için yasaktır. Dahası, Çam Arnavutlar günümüzde Çameriya'daki topraklarına geri dönemezler. Yunanistan Cumhurbaşkanı Tiran'da yapılan ziyarette, Çameriya Derneğine bir protesto düzenlemek istedi ancak polis tarafından bu isteği reddedilmiştir.⁴⁵⁰

Çam Arnavutlar Arnavut siyasi partileri tarafından hayal kırıklığına uğratılmışlardır. Bu yüzden kendi siyasi partilerini kurmaya karar vermişlerdi. Çam Arnavutların Parti'nin PDIU bir merkez sağ partidir.⁴⁵¹ Çam Arnavutlar Arnavutluk Parlamentosu'nda kendi partileri tarafından

---

⁴⁴⁶ Progonati, 2013: 173.

⁴⁴⁷ Vickers, 2002: 8.

⁴⁴⁸ Vickers, 2002: 9.

⁴⁴⁹ Vickers, 2007: 6.

⁴⁵⁰ Vickers, 2007: 5-6.

⁴⁵¹ Vickers, 2007: 5-6.

temsil edilmektedir. PDIU başkanları Arnavutların ekonomik birliğinin ulusal birliği getireceğini düşününmekteydi. Ekonomik açıdan güçlü bir Arnavutluk'un ulusal meseleyi çözebileceğini düşünmektedir.⁴⁵²

Arnavut hükümeti daima Çam mülklerinin iadesini ve Çameriya'ya Çamların geri dönmesini talep etmişlerdi, ancak iddiaları daima Yunanistan tarafından reddedilmiştir. 1999 yılında Arnavutluk Başbakanı Ilir Meta, Yunanistan'da yaptığı resmi bir ziyaret sırasında Çam meselesinden bahsetmişti, ancak onun meslektaşı Kostas Simitis, bir Çam meselesi olmadığını ve bu konuda hiçbir tartışma yapılmaması gerektiğini söylemiştir.⁴⁵³

2004 yılında Uluslararası Kriz Grubu tarafından Pan-Albanizm ile ilgili bir raporuna göre, Yunanistan Hükümetine iki konuda öneriler yapılmıştır. Yunanistan hükümetine Yunanistan'da ikamet eden Arnavutlar için insan haklarını geliştirmesi önerilmişti. Çam konusuyla ilgili müzakerelere, özellikle Çam mülkiyet haklarıyla ilgili başlatılması da önerilmiştir.⁴⁵⁴

Avrupa Komisyonu'nun Eylül 2016'daki oturumunda Avrupa Genişleme Komiseri Johannes Hahn, Çam meselesini tanıdı ve Yunanistan'ın Arnavutluk'la çözülmemiş konular hakkında görüşmeler başlatmasını önermiştir. Bu bildirge Yunan hükümetini kızdırdı ve temsilcileri bir Çam meselesi olmadığını bir kez daha beyan etmişti. Hahn Yunanlar tarafından, bu konudaki Arnavutları takip etmekle suçlanmıştır.⁴⁵⁵

Yunanistana göre PDIU'nun varlığı Yunanistan'ın bütünlüğünü tehdit etmektedir. Üstelik, Arnavutluk'un PDIU'nun işletilmesine izin vererek iyi bir komşuluğun iradesini göstermediğini düşünmüştür.⁴⁵⁶ PDIU lideri Shpetim Idrizi'nin Çam meselesinin Avrupa Birliği tarafından tanınmasını memnuniyetle karşılamış, ancak Çam sorununun bir çözüme ihtiyacı olduğunu açıklamıştır.⁴⁵⁷

---

⁴⁵² Progonati, 2013: 176.

⁴⁵³ Vickers, 2002: 10.

⁴⁵⁴ International Crisis Group, 2004: ii.

⁴⁵⁵ <http://www.balkaninsight.com/en/article/eu-commissioner-caught-in-between-albania-greece-hot-topic-09-29-2016> (erişim tarihi: 12.03.2017).

⁴⁵⁶ <http://www.balkaninsight.com/en/article/eu-commissioner-caught-in-between-albania-greece-hot-topic-09-29-2016> (erişim tarihi: 12.03.2017).

⁴⁵⁷ <http://top-channel.tv/lajme/english/artikull.php?id=18156&ref=fp#.WWif7IiGPIW> (erişim tarihi: 12.03.2017).

3.2 Sırp'ların Kosova Arnavutlarına Yönelik Politikaları

Arnavutluk hükümeti ‘‘Büyük Arnavutluk’un’’ yerine Avrupa Birliği'nin siyasi gündeminin bir parçası olduğunu ilan etmesine rağmen, Arnavutluk komşuları daima ‘‘Büyük Arnavutluk’’ tehdidinden bahsetmektedir.⁴⁵⁸

Kosovalı analist Shkelzen Maliqi, "Büyük Arnavutluk" meselesiyle ilgili sorunun "ulus" teriminin yanlış yorumlanmasından ibaret olduğunu vurgulamıştır. Ona göre, Arnavutlar Arnavutluk, Kosova ya da Preşevo Vadisi'nde yaşıyor olmalarına rağmen, kendilerini her zaman Arnavut millet ile özdeşleştirmişlerdir.⁴⁵⁹

Bir ‘‘Büyük Arnavutluk’un’’ projesi olmasa da, sadece onun efsanesinin varlığı her zaman Balkan bölgesinde sıkıntıya neden olmuştur. Arnavutluk'un sınırları veya Arnavut bayrağına değinilen her konuda komşuların tüm dikkatleri "Büyük Arnavutluk" tehlikelerine yönelmiştir.⁴⁶⁰

3.2.1 Sırp-Arnavut Sorunlarının Ortaya Çıkışı

2014 yılında Arnavutluk-Sırbistan Avrupa Şampiyonası maçı sırasında somut olarak, Balkanlar için yapılan "barut fıçısı" tasvirin bir hatırlatıcısıydı. Maç sırasında birçok Sırp futbol taraftarı ırkçı davranmıştı. Hepsi "Arnavutları öldürün" diye çığlık atmışlardır.⁴⁶¹

Kosova ile Sırbistan arasındaki çatışmanın ve savaşın bütün tarihi, 14 Ekim 2014'te Belgrad'daki Partizani Stadyumu'nda oynanan maç sırasında yansımıştır. Maç sırasında sıkıntıya neden olan bir Büyük Arnavutluk afişiuçak yoluyla stadyumda uçurulmuştur.⁴⁶²

Stadyumda "Büyük Arnavutluk'un" bir haritası gösterilmiştir. Harita'da Osmanlı'ya karşı savaşan 2 Arnavut ulusal kahramanının fotoğrafları gösterilmiştir. Bu gerçek, Arnavutların 1913'te topraklarında olanları unutmadıklarının bir işareti olarak algılanmıştır. Diğer taraftan Sırp'lar Kosova'nın kaybını unutamamışlardı.⁴⁶³

⁴⁵⁸ Kalemaj, 2014: 5.

⁴⁵⁹ Kalemaj, 2014: 5.

⁴⁶⁰ Hilaj, 2013: 403.

⁴⁶¹ Kalemaj, 2014: 4.

⁴⁶² <http://futbolgrad.com/albania-vs-serbia-recapping-180-minutes-of-odd-history> (erişim tarihi: 13.03.2017).

⁴⁶³ <https://www.pri.org/stories/2014-10-15/soccer-goes-war-during-match-between-serbia-and-albania> (erişim tarihi: 13.03.2017).

Futbol maçı sırasında eskiden beri gelen çatışmalar yansıtılmıştı. Kosova'daki olay 1999 yılındaki kanlı savaştan beri Arnavutlar ve Sırlar arasında ilk kez bu tür çatışma görülmüştü. Bu durum, Balkanlarda futbolun başka araçlarla savaşın devamı olduğunu doğrulamıştı.⁴⁶⁴

Maç sırasında çıkan olaylar Balkanlar'daki siyaseti etkilemiştir. Arnavutluk Başbakanı Edi Rama'nın Belgrad'daki ziyareti üç hafta sonra ertelenmişti. Yine de Belgrad'daki ziyareti sırasında Rama, Kosova'nın bağımsız bir devlet olduğunu ve Sırbistan'ın olayların önüne geçebilmek için Kosova'yı tanıması gerektiğini dile getirmişti.⁴⁶⁵

Kosova bağımsızlığını 17 Şubat 2008 yılında ilan etmişti. Fakat bu gerçeğe rağmen Sırbistan Kosova'yı henüz bağımsız bir devlet olarak tanımamıştır.⁴⁶⁶ Kosova'nın bağımsızlığı Birleşik Devletler, çoğunlukla Avrupa Birliği üyeleri, Arnavutluk ve Türkiye tarafından desteklenmişti. 27 Şubat 2017 yılında Bangladeş, Kosova'yı bağımsız bir devlet olarak tanımlayan 114. ülke olmuştu.⁴⁶⁷ Buna rağmen, Sırbistan ve onun müttefikleri Rusya bu gerçeği kabul etmemektedir. Bu yüzden Kosova bağımsız bir ülke olsa da, Kosova konusu hala sorunludur.⁴⁶⁸

Kosova valileri, Sırbistan'ı Avrupalı ve Amerikalı meslektaşlarına Kosova'ya provokatif tavır takınması yönünde kınamışlar. Kosova ve Sırbistan arasında yaşanan son olay, Kosova'yı hedef alan Belgrad tarafından gönderilen bir tren nedeniyle gerçekleşmişti. Trenin kışkırtıcı sembolleri vardı; Sırbistanın bayrağı renkleri ve "Kosova Sırbistan'dır" diye bir yazısı bulunmaktaydı. Tren, üzerinde bulundurduğu semboller nedeniyle Kosova'nın toprak bütünlüğüne karşı saldırganlık içeren bir eylem olarak değerlendirilmiştir.⁴⁶⁹

Aralık 2016 yılında Mitroviçe'nin Sırp azınlığı İber Nehrinin kuzey kesiminde bir duvar inşa etmeyi karar verdiği için Kosova'da gerginlik yaratmıştır. Kosovalı Arnavutlar protestolara çıkmıştı ve Kosova Parlamentosu duvarı yıkma kararı almıştır.⁴⁷⁰ Duvar, Mitrovica'daki Sırları

⁴⁶⁴ <https://www.pri.org/stories/2014-10-15/soccer-goes-war-during-match-between-serbia-and-albania> (erişim tarihi: 13.03.2017).

⁴⁶⁵ Kalemaj, 2014: 4.

⁴⁶⁶ Kalemaj, 2014: 5.

⁴⁶⁷ <http://www.balkaninsight.com/en/article/the-balkans-today-27th-february-3rd-march-2017-02-27-2017> (erişim tarihi: 16.03.2017).

⁴⁶⁸ Ayhan, 2010: 74.

⁴⁶⁹ <https://www.theguardian.com/world/2017/jan/19/kosovo-asks-eu-and-us-to-help-with-acts-of-aggression-from-serbia> (erişim tarihi: 13.03.2017).

⁴⁷⁰ <https://www.theguardian.com/world/2017/jan/19/kosovo-asks-eu-and-us-to-help-with-acts-of-aggression-from-serbia> (erişim tarihi: 13.03.2017).

Mitrovica'daki Arnavutlardan ayıran şehrin bölümünde inşa edilmişti. Kosova hükümeti, duvarlar döneminin bir süre önce sona erdiğini söylemişti.⁴⁷¹

3.2.2 Kosova ve Sırp Milliyetçiliğinin Çatışması

Arnavutlar ve Sırlar Kosova'nın milliyetçi fikirler merkezli olduğunu iddia etmektedir. Kosova savaşı ve Ortodoks Kilisesi Sırp milliyetçiliğinin koruyucularıydı.⁴⁷²

Ortodoks Kilisesi Sırpaların milliyetçi iddiaları desteklemişti. Kosovo Polje'deki savaş, Sırp milliyetçiliği programının bir parçası olarak XIX. yüzyılda kurumsal olarak kullanılmıştı. Sırpaların epik hikayeleri ezberlenilerek öğrenilmişti ve geçmişi asla unutmamak için daima tekrar edilmiştir. Bu şekilde Sırpaların ulusal yenilgisi, Kosova'yı yeniden kazanmayı amaçlayan radikal ulusalcı bir program oluşturmak için kullanılmıştı.⁴⁷³

Kosova Polje'nin (Kosova Ovası) savaşından yaklaşık olarak 560 yıl sonra Sırlar tarafından Kosova Polje' de 25 metrelik bir anıt inşa edilmişti. Her 28 Haziran'da, Sırp milliyetçiliğinin kalbini asla unutmamak için orada tören düzenlenmektedir.⁴⁷⁴

Arnavutların da Kosova'nın savaşında Osmanlı aleyhine savaştığı daha az bilinmektedir. Arnavutlar Prens Lazar'ın ordusunun bir parçası idi. Üstelik, Sultan'ı öldüren Drenica'dan gelen Kopiliq adıyla bir Arnavut savaşçısı idi. Lazar'ın bu savaşa katkıda bulunması önemsizdi, ancak onun imajı Sırlar tarafından ulusal kimliği oluşturmak amacıyla kullanılmıştı.⁴⁷⁵

Kosova Ovası'nın savaşındaki resimler Belgrad Ulusal Galerisi'nde fazlasıyla bulunmaktadır. Kosova Ovası savaşı, Sırp milliyetçiliğinin sembolü haline gelmiştir. Sırp milliyetçiler Prens Lazar'ı Osmanlı tarafından öldürülen bir Mesih'e dönüştürmüşlerdi. Savaş sırasında yaşananlar, Sırlar tarafından uydurulan sembolikler kadar önemli değildi.⁴⁷⁶

Kosova Polje savaşı hakkındaki sırlar eserler yazdı ve çok dile çevrildiğinden ve Avrupa'da ünlü hale gelirken yalnızca Sırpaların versiyonu bilinmektedir. Arnavutların versiyonu sadece Arnavutlar arasında bilinmektedir.⁴⁷⁷

⁴⁷¹ <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-serbs-build-a-wall-in-northern-divided-city-12-08-2016> (erişim tarihi: 13.03. 2017).

⁴⁷² Semenov, 2015: 42-43.

⁴⁷³ Vickers, 1998: 14-15-16.

⁴⁷⁴ Vickers, 1998: 14-15-16.

⁴⁷⁵ Di Lellio, 2012: 155.

⁴⁷⁶ Carmichel, 2002: 63-64

⁴⁷⁷ Di Lellio, 2012: 155.

Arnavutlar, Kosova hakkındaki bu tarihi yanılı olarak görmektedir. İsmail Kadare adlı bir Arnavut yazar bu tarihin netleştirilmesi gerektiğini açıklamıştı. Kosova Polje'nin savaşı Sırp ve Osmanlılar arasında sadece bir savaş değildi. Bütün Balkanlar bu savaşta Osmanlılara karşı birleşmişti. Kosova Poljesi'ndeki savaşta Sırp dışı Arnavutlar, Boşnaklar ve Rumenler de savaşmıştı. Kadare'ye göre bu savaş Balkan halkının dostluğunun bir hatırlatıcısı olmalıdır, ancak bazı suçlu Sırp'ların amaçlarına hizmet vermiştir.⁴⁷⁸

Arnavutlar için de Kosova onların milliyetçilik beşiğini temsil etmektedir. Gecikmiş ulusal Arnavutluk hareketi, Prizren şehrinde, Prizren Ligi'nin 1878'de kurulması sırasında başlamıştı. 1999 yılındaki savaş Kosova ve Sırbistan arasında gerçekleşmek üzereyken, her iki taraf da tarihsel haklarını talep ederek gerçeklerin sürümlerini sunmuşlardır. Kosova'nın Sırp tarafından 1912 yılında fethi, Kosova Polje'sindeki yenilgilerin intikamı olarak görülmüştü. Kosova'nın Osmanlı yönetiminde olan bir Sırp bölgesi olduğunu iddia etmişlerdir.⁴⁷⁹

Sırlara göre Kosova Sırp'ların çoğunluğunun yaşadığı bir bölgedir ve Kosova'nın fethi aslında bu bölgenin kurtuluşu olmuştur. Kosova'yı fethedikten sonra bir Sırp askeri böyle bir eylemin sevinci hakkında şöyle yazmıştı: "Kosova'nın Sırbistan'ın bir parçası olduğuna göre, Lazar'ın, Kopiliq/Obilic'in ve diğer şehit ruhlarının barış içinde kalabileceğini ilan etmişti. Çünkü, 1389 yılında Kosova Polje'de kaybedilen özgürlük yeniden kazanılmıştır". Aslında Kosova 1912 yılında Sırbistan'ın bir parçası haline geldiğinde nüfusun sadece yüzde 30'u Sırp vatandaşlığına sahipti.⁴⁸⁰

Kosova, Sırlara aynı zamanda büyüklük ve umutsuzluk sembolüydü. Arnavutluk ulusal hareketi de Kosova Prizren şehrinde başlamıştı ve böylece Sırp ve Arnavut milliyetçileri arasındaki çatışma kaynağı olmuştur.⁴⁸¹

3.2.3 1999 Kosova Savaşı Öncesi Kosovalı Arnavutlar

Kosova'nın topraklarında 1999 yılında iki savaş olmuştur. Bunlardan biri Sırbistan ve NATO arasındaki uluslararası savaş ve diğeri Sırp ve Arnavutlar arasındaki savaştı. Aslında, Sırp ve Kosovalı Arnavutlar arasındaki savaşın kaynağı 1999'dan önce ortaya çıkmıştı.

⁴⁷⁸ Judah, 2008: 24-25.

⁴⁷⁹ Janssens, 2015: 51.

⁴⁸⁰ Judah, 2008: 39.

⁴⁸¹ Talentino, 2005: 244.

Miloseviç'in iktidara gelmesiyle Sırlar ve Arnavutlar arasındaki sorunlar savaş haline dönmüştü.⁴⁸²

Kosova savaşı, Sırlar ve Arnavutlar arasındaki uzun süren çatışma sonrasında ortaya çıkmıştır. Bu çatışmalar sırasında Sırlar baskı uygulayıcı konumdaydılar ve Arnavutlar da bu baskıya direnmeye çalıştılar. Kosova sorunu, 1912-1913 yılları arasında, Büyükelçilik Konferansının Londra'daki kararlarına göre, Kosova Sırbistan'a haksız yere eklenmesinden sonra başlamıştı. 1913 yılından sonra Kosova, Sosyalist Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin (SFRY) bir parçası haline gelmişti.⁴⁸³

Kosovalı Arnavutların amaçları Sırlarla olan çatışmalardaki değişikliklere göre değişmişti. Başlangıçta, Kosovalı Arnavutlar 1974 Anayasasıyla verilen hakları korumak amacıyla mücadele etmiştir. Daha sonra Kosovalı Arnavutlar Yugoslavya topraklarında Kosova Cumhuriyeti kurulmasını talep etmişti. Son olarak Yugoslavya'nın çöküşünden sonratam bağımsız bir Kosova Cumhuriyeti istemişti.⁴⁸⁴

3.2.3.1 Tarihsel Arka Plan

Arnavutlar, tüm Arnavut halklarının yaşadığı bir Arnavutluk devleti kuramamışlardır. 1913 yılından beri Arnavutluk dışında yaşayan Arnavutlar daima bu sınırlara itiraz etmişlerdi. Fakat, Arnavutluk hükümetinin ana hedefi her zaman kendilerinin hayatta kalması olmuştur.⁴⁸⁵

Dünya Savaşı'ndan sonra Arnavut siyasi hayatında Kosovalı Arnavut liderleri var olmuştur. Onlar her zaman sınır değişikliklerini aramaktaydı, ancak Arnavutluk zayıf bir ülke olduğu için Yugoslavya'yla bir savaşa göze alamıyorlardı.⁴⁸⁶

Arnavutlar sınırlarla mücadele ederken Sırlar Kosova nüfusunun etnik yapısını değiştirmeye çalışıyorlardı.⁴⁸⁷

Kolonizasyon programının stratejik nedenleri vardı. Yugoslavya'daki Arnavutların yaşadığı topraklar ülkenin en önemli coğrafi konumunda yer almıştı. Bölgeyi kontrol etmek için Sırlar bu bölgelerde Sırları yerleşmeye başladılar. Kosova'ya taşınmayı kabul eden tüm Sırlara 50 ha (hectares) arazi, serbest ev verilmişti ve üç yıl boyunca tüm vergilerden muaf

---

⁴⁸² Talentino, 2005: 244.

⁴⁸³ Bekaj, 2010: 9.

⁴⁸⁴ Vickers, 1998: 261.

⁴⁸⁵ Janssens, 2015: 52.

⁴⁸⁶ Bumçi, 2005: 286.

⁴⁸⁷ Janssens, 2015: 51-52.

tutulmuşlardı. Arnavutların toprakları Sırlar tarafından alınmıştı, çünkü Arnavutların mülkiyetlerini kanıtlayacak belgeleri yoktu.⁴⁸⁸

Sırların sert politikaları nedeniyle Kosovalı Arnavutlar Arnavutluk devleti ile birleşmesini daha da çok istemişlerdi. 1918 yılında bir Kosova Komitesi kurulmuştu ve bütün Arnavutların ulusal birleşmesini aramıştı. Fakat iki güç komiteye karşı idi. Bunlardan biri Belgrad hükümeti, diğeri Ahmet Zogu'nun Tiran'daki hükümeti idi. Zogu, Yugoslavya'ya karşı değildi. Çünkü Yugoslavyalılar Zog'a karşı düzenlenen bir darbe sonrasında iktidara gelmesi için yardım etmişlerdi. Zogu hükümeti döneminde Arnavutluk Kosova'ya yönelik hands-off (uzak durmak) politikasını tercih etmişti.⁴⁸⁹

Arnavutlar "Büyük Arnavutluk" devleti istemekle suçlanmaktadır. Aslında 1912-1913 Londra Konferansı sırasında Arnavutlar tarafından tüm Arnavutların tek bir devlete dahil edilmesini isteyen bir gerçektir. Ancak, Arnavutluğun tarihine bakacak olursak sadece 1941 yılında İtalya'nın Arnavutluk'taki işgali sırasında sadece bir "Büyük Arnavutluk" devleti vardı. Bu "Büyük Arnavutluk" devletinin kurulması da Arnavutların planı değildi, İtalyanların planıydı.⁴⁹⁰

Böyle bir İtalyan planı, Kosovalı Arnavutlar hariç Arnavutlar tarafından desteklenmemişti.⁴⁹¹ 1945 yılından itibaren Kosova, Sırbistan'ın bir parçası haline gelmişti ve "Kosova-Metohija Özerk Bölgesi" adıyla tanınmıştı. Kosovalı Arnavutlar tarafından Sırlarla birleşmeye karşı direnç göstermek için silahlı bir direniş düzenlenmişti, fakat hemen Yugoslavlar tarafından önlenmişti.⁴⁹²

Hoca, milli birliğin gerçekleştirilmesi için somut adımlar atmadı; sadece böyle bir birleşmenin gelecekte gerçekleşeceğini belirtmişti. Arnavut siyaseti için yine hayatta kalma mücadelesi, ulusal sorundan daha önemliydi.⁴⁹³

Tito, Hoca'ya Kosova ve diğer etnik Arnavut bölgelerinin Arnavutluk'la birleşeceğini vaat etmiş, bu sorunun yakın bir gelecekte çözüm bulabileceğini söylemişti. Tito, Sırlara karşı

---

⁴⁸⁸ Vickers, 1998: 105-106.

⁴⁸⁹ Austin, 2004: 241-242.

⁴⁹⁰ Janssens, 2015: 53.

⁴⁹¹ Austin, 2004: 243.

⁴⁹² Janssens, 2015: 53.

⁴⁹³ Austin, 2004: 243-244.

harekete geçmek istememişti. Çünkü Yugoslav Cumhuriyetinin en büyük etnik kökeninin oluşturan Sırlardı.⁴⁹⁴

3.2.3.2 Tito Rejimi ve Kosova

Tito döneminde Kosova Yugoslavya'nın bir parçasıydı. Kosovalı Arnavutların hakları Tito ile komünist Arnavut devleti arasındaki ilişkiye bağlıydı. Tito ve komünist Arnavut lideri Hoca arasındaki ilişkiler normal olduğu sürece Kosovalı Arnavutların yaşadığı koşullar da normal olacaktı.⁴⁹⁵

Yugoslavya'nın 1946 tarihli Anayasasına göre Kosova-Metohija'ya özerk statüye sahipti. Fakat Kosova-Metohija, Sırbistan Sosyalist Cumhuriyeti egemenliğinde kalmıştı. Kosova'ya tamamen özerklik vermemekle Arnavutluk meselesinin ihmal edildiği anlaşılmaktadır.⁴⁹⁶

Tito Arnavutluk ve Bulgaristan da dahil olmak üzere bir Balkan Federasyonu kurmak istemişti. Böylelikle Tito'nun Balkanlar'ı yönetme hayalini gerçekleştirilecekti. Bu proje Sovyetler Birliği tarafından onaylanmamıştı. Bu nedenle Yugoslavya, Cominform tarafından çıkarıldı ve Arnavutluk, Balkanlara hakim olma planı nedeniyle Yugoslavya'ya karşı çıkan ilk komünist devlet olmuştu. Yugoslavya ile Arnavutluk arasındaki tüm ilişkilerin kesilmesinin ardından, Arnavutluk ve Kosova arasında birlik olasılığı tamamen imkansız hale gelmişti.⁴⁹⁷

Eski Yugoslavya ile Arnavutluk arasındaki iyi dostluğun sona ermesinden sonra Kosovalı Arnavutlar Tito'nun rejimi tarafından Hoxha'nın sızmış ajanlar olarak görüldü ve bu nedenle Tito'nun bütün reformları Kosovalı Arnavutların lehine olacağından iptal edilmişti.⁴⁹⁸ Sovyetler Birliği ile ilişkileri kestikten sonra bütün milliyetçi amaçlar Yugoslavya'da durdurulmuştu. 1953 Anayasa Hukukunda yapılan değişikliklere göre Kosova sadece bir Sırbistan bölgesi idi. Bu yasadan sonra Kosova'da Sırp egemenliği artmıştı. Arnavut bayrağı, Sırlar tarafından yasaklanmıştı.⁴⁹⁹

Tito, Arnavutluk ile olan ilişkilerini kestikten sonra, Tiran'ın Kosovalı Arnavutları bölgede gerginlik yaratmaya yöneltmesinden korkmaktaydı. Bu nedenle, 1948 yılında Yugoslav,

---

⁴⁹⁴ Judah, 2008: 50-51.

⁴⁹⁵ Talentino, 2005: 247.

⁴⁹⁶ Vickers, 1998: 146-147.

⁴⁹⁷ Vickers, 1998: 148-149.

⁴⁹⁸ Talentino, 2005: 247.

⁴⁹⁹ Vickers, 1998: 155-156-157.

bir Türk azınlığın Kosova'da yaşadığını açıklamıştı. Birçok Arnavut kendilerini Türk ilan etmeye ve Türkiye'ye gitmeye zorlanmıştı. Kosova'da bazı okullarda ise Türkçe ders verilmişti.⁵⁰⁰

Arnavutlar Yugoslav devletinin yaklaşık 31 yıl baskısına maruz kalmıştı. Yugoslav içişleri bakanı Alexander Rankoviç, Kosovalı Arnavutlara yönelik sert politikalarını haklı kılmak için Sırp'ların Kosovalı Arnavutların Arnavutluk Cumhuriyeti'yle birleşmeye çalışmasından korktuğunu iddia etmişti.⁵⁰¹

Tito, Arnavutluk Cumhuriyeti ile olan sorunlarını aştığında Sırp milliyetçiliğiyle savaşmaya başladı ve Kosovalı Arnavutlara daha fazla hak vermeye başlamıştı. Tito, Arnavutluk'la daha iyi ilişkiler kurmak istemişti ve Kosovalı Arnavutları Arnavutluk'la bağlantılı bir köprü olarak kullanmaya karar vermişti. Kosovalı Arnavutlar daha fazla özerkliğe ihtiyaç duymuşlar, bu nedenle 1968'deki haklarını protesto etmeye başlamışlardı.⁵⁰²

Kosovalı Arnavutlar Yugoslavya sınırları içinde bir Arnavutluk Cumhuriyeti kurulmasını talep etmeye başlamışlar. Kosovalı Arnavutlar, Arnavut bayrağını kullanabilmek ve Arnavutça dil öğrenmek istemişlerdi. Kosova'da bir Arnavut üniversitesinin kurulmasını istemişler ve "Metohija" isminin Sırpça olduğu ve Arnavutça'da hiçbir anlamı olmadığı için kaldırılmasını talep etmişlerdi. Bu arada Sırp'lar, Kosova-Arnavutluk birliğinin sembolü olduğu için belirtici bir şekilde Arnavutluk bayrağını yakmaya başlamışlardı.⁵⁰³

Kosovalı Arnavutlara Arnavut bayrağını ulusal simgesi olarak kullanma izni verilmişti. Priştine Üniversitesi 1970 yılında kurulmuş ve yaklaşık 200 öğretmen Arnavutluk'tan Priştine Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak getirilmiştir.⁵⁰⁴

Yugoslavya'da Arnavut dili Sırp-Hırvatça ve Türkçe'ye eşit olmuştu. "Metohija" terimi kaldırılmıştı ve bölge sadece "Kosova" adıyla tanınmıştı. Merkezi fonların Kosova'ya tahsisi konusunda öncelik verilmişti. Kosova bağımsız bir politika yapma hakkını kazanmıştı. Fakat, Kosovalı Arnavutlar Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünün zayıflaması nedeniyle Yugoslavya'da Arnavutluk Cumhuriyeti'nden bir talep kabul edilmemişti.⁵⁰⁵

1974 Yugoslav Anayasası, Yugoslavya Cumhuriyetleri ve Özerk Bölgeleri'ne Federasyona kıyasla daha fazla hak vermişti. Yeni Anayasa Kosova'yı Sırp'lardan daha özgür

---

⁵⁰⁰ Vickers, 1998: 149.

⁵⁰¹ Janssens, 2015: 54.

⁵⁰² Vickers, 1998: 162-166.

⁵⁰³ Vickers, 1998: 167-168.

⁵⁰⁴ Roudometof, 2002: 165.

⁵⁰⁵ Vickers, 1998: 169-170.

olmasına izin vermişti. Kosova, Yugoslav Meclisinde temsil edilmek üzere kanun teklif etme ve veto hakkına da sahipti. 1974 Anayasası, Kosova'ya Merkez Bankası ve Yüksek Mahkemeye sahip olma hakkını vermişti.⁵⁰⁶

3.2.4 Miloseviç İktidarı ve Kosova Savaşı

1970'lerde Kosovalı Arnavutların sahip oldukları yaşam koşulları zirvedeydi. Arnavutlar Sırpçayı öğrenmek zorunda olsa da Arnavutça öğretim görevlileri de mevcuttu. Ayrıca Kosovalı Arnavutların büyük aileleri tercih etmeleri nedeniyle Kosova'da Arnavut nüfusun sayısı artmaktaydı.⁵⁰⁷

1974 Anayasası ile Kosovalı Arnavutlara verilen geniş haklarla Sırp lar Kosova bölgesini kontrol edememişlerdi. Kosovalı Arnavutların ulusal bankaları, polis güçleri ve Parlamentosu vardı. Tito'nun ölümünden sonra her şey eski Yugoslavya'da, özellikle de Kosovalı Arnavutlar için değişmişti. Ölümünden yaklaşık bir yıl sonra 11 Mart 1981 yılında Priştine Üniversitesi'nde politik olmayan protestolar başlamıştı. Öğrenciler, üniversitelerinin kantinindeki kötü şartlar nedeniyle protesto gösterileri düzenlemişler. "Marksist-Leninist" olarak adlandırılan bir komünist grubun üyeleri çatışmaya girdikten sonra bütün atmosferi değiştirmişti. Bir sürü Arnavut tutuklanmıştı. Açıklanamayan tutuklamalardan sonra Kosovalı Arnavutlar Arnavut olduklarını ve Arnavutluk Cumhuriyeti ile birleşmek istediklerini iddia etmeye başlamışlardı.⁵⁰⁸ Öğrencilerin ardından çiftçiler ve fabrika işçileri, kötü ekonomik koşullar nedeniyle protesto gösterisine başlamışlardı.⁵⁰⁹

Resmi verilere göre protesto gösterilerinde yaklaşık 57 kişi öldü ve olağanüstü hal ilan edilmişti. 1981 gösterileri birçok açıdan önem taşmaktaydı. Öncelikle çok sayıda radikal Arnavut bu protestolardan sonra ortaya çıkmıştır. Çoğu Kosova Kurtuluş Ordusu'nun (UCK) üyeleri 1981 yılında protesto gösterileri sırasında hapsedilenlerdi. İkincisi, Arnavutlar Kosova'yı yönetirken Kosova'da Sırp ların bölgede hakiki güce sahip olduğu anlaşılmıştı. Bu gerçek, Kosovalı Arnavutları Kosova'daki Sırp lara karşı daha düşmanlaştırmıştı.⁵¹⁰

Yugoslavlar Arnavutluk'un Kosovalı Arnavutların ulusal duygularını geliştirdiklerinden emindiler, ancak düşündüklerini kanıtlayamadılar. Gerçekte, Arnavutluk için Yugoslavya'nın

⁵⁰⁶ Vickers, 1998: 178-179.

⁵⁰⁷ Judah, 2008: 55-56.

⁵⁰⁸ Judah, 2008: 57-58.

⁵⁰⁹ Vickers, 1998: 197-198.

⁵¹⁰ Judah, 2008: 58.

istikrarı önemliydi. Çünkü Arnavutluk hükümeti, Sovyetler Birliği'nin Yugoslav'a karşı olası bir saldırısının Arnavutluk'un bağımsızlığına da tehdit oluşturabileceğini düşünüyordu.⁵¹¹

Sırlar Arnavutça kitapların kullanılmasını yasaklamışlardı. Arnavutluk ile olası her kültürel bağlantı durulmuştu. Belgrad'ın siyasi kampanyası, Arnavut milliyetçiliğini Balkanlar'daki istikrar ve barış için bir tehdit olarak suçlanmaktaydı.⁵¹² 1981 yılından 1989 yılına kadar Arnavutlara yönelik baskı, kesintisiz devam etmişti. Bu 8 yıl boyunca yarım milyon Arnavut sorguya çekilmiş ve tutuklanmıştı.⁵¹³ Bu süre boyunca Kosova'da bir tür ırkçılık hakimdi. Kosova'da Arnavutlar ve Sırlar için ayrı barlar, restoranlar ve caddeler vardı.⁵¹⁴

Slobodan Miloseviç, 1980'lerin sonunda Arnavut tehdidini, halkın desteğini sağlamak için bir bahane olarak kullanmıştı. Miloseviç, 1987 yılında, 1389 yılında savaştan Kosova Polje savaşının kutlamalara katılmak üzere Kosova'ya gitmişti. Miloseviç Kosova'daki Sırları desteklemişti ve onlara kimsenin onlara bir daha kötü muamele yapmayacağına dair söz vermişti. Miloseviç, daha önceki Sırp liderlerini, halklarını savunmaktan aciz olduğunu belirtmişti.⁵¹⁵

Miloseviç'in iktidara geldiği anda Kosova'nın özerkliğini iptal etmişti. 1989 tarihli Sırbistan Cumhuriyeti Anayasası'nın değişikliklerine göre, Sırbistan Kosova'nın hukuki, mali ve sosyal konularında tam kontrol sahibi olmuştu. Kosovalı Arnavutlar protestoya başladılar ve 1974 Anayasasının kendilerine verdiği hakları talep etmişti.⁵¹⁶

Kosova'nın 1989 tarihli protestoları Yugoslav kuvvetleri tarafından baskılanmıştı. Üstelik Kosova Meclisi, 1989 yılında Belgrad tarafından yapılan anayasa değişiklikleri onaylamak zorunda kalmıştı. Anayasa değişikliği meşrulaştırıldıktan sonra Sırlar tarafından bir sürü Arnavutlar işlerinden çıkarılmıştı. Sırların, Kosova Bankasının iflas etmesinden de sorumlu olduklarını düşünülmektedir. Miloseviç'in popülaritesi, Kosova'nın Sırbistan'ın tam kontrol altına girmesinden sonra oldukça artmıştı. Bu nedenle Miloseviç, 1990 yılında Sırbistan Cumhurbaşkanı seçilmişti ve Sırların koruyucusu olarak görülmüştü.⁵¹⁷

Komünist Partilerin kaldırılmasından sonra, ulusal hareketin yeni partileri kurulmuştu. 23 Aralık 1989 yılında İbrahim Rugova tarafından yönetilen, Kosova Demokratik Birliği (LDK)

⁵¹¹ Vickers, 1998: 205.

⁵¹² Vickers, 1998: 207-209.

⁵¹³ Judah, 2008: 58.

⁵¹⁴ Carmichael, 2002: 66.

⁵¹⁵ Roudometof, 2002: 168.

⁵¹⁶ Vickers, 1998: 235.

⁵¹⁷ Roudometof, 2002: 169.

bölgede faaliyete başlamıştır.⁵¹⁸ Partinin ana platformu, Sırp egemenliğini reddetmek ve aynı zamanda uluslararası kamuoyunun dikatinin çekmek için şiddet içermeyen bir sivil itaatsizlik oluşturmaktı.⁵¹⁹

1989 yılında yapılan anayasa değişiklikleri sonrasında meydana gelen kanlı olaylar Kosova Savaşı'na yol açmıştır. 2 Temmuz 1990 yılında Kosovalı Arnavutlar Kosova Cumhuriyetini ilan etmişler, ancak bu kanun birkaç gün sonra Belgrad tarafından iptal edilmiştir. 21 Eylül 1991 yılında Kosovalı Arnavutlar tarafından Kosova'nın bağımsızlığı ilan edilmişti, fakat bu ilan Sırp tarafından yasadışı olarak sayılmıştır.⁵²⁰

24 Mayıs 1992 yılında sadece Arnavutluk tarafından tanınan, Kosova'nın kendi ilan ettiği cumhuriyeti pekiştirmek için seçimler yapılmıştır. Seçimler LDK tarafından kazanılmıştı ve İbrahim Rugova, "Kosova Cumhuriyeti 'nin ilk Cumhurbaşkanı olmuştur".⁵²¹

1992 seçimleri Sırp tarafından yasadışı sayılmış olsa da, Kosovadaki seçimleri Sırpların birkaç sebepten dolayı engellenmemiştir. Öncelikle Sırp, Rugova ve LDK'nın şiddet içermeyen felsefesine sahip olmaları nedeniyle seçimlerden korkmamışlar. İkinci olarak, Saraybosna'da bir çatışma yaşandığı için, Miloseviç Kosova'da bir çatışma daha istememiştir.⁵²² LDK'nın şiddet içermeyen yaklaşımından dolayı, Kosova meselesi 1995 yılında Dayton Barış Anlaşmaları sırasında tartışılmamıştır.⁵²³

Dayton'da ihmal edildikten sonra, Kosova meselesinin barışçı tezahür ve direnişlerle çözülmeyeceği açıkça ortaya çıkmıştır. 1993 yılından itibaren Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK) kurulmuştu ve Kosova'nın ihtilafı sırasında en önemli askeri aktör haline gelmişti.⁵²⁴ UÇK, "Kosova Cumhuriyeti Anayasası" tarafından meşrulaştırılmıştı. 77. maddeye göre: "ülkenin savunması, her vatandaş için dokunulmaz bir hak, yükümlülük ve büyük bir görevdir". UÇK'nın amacı sadece kurtuluş eylemleri yapmaktır.⁵²⁵

Ardından gelen olaylar Kosova'daki durumu kötüleştirmişti. Ekim 1997 yılında bir gösteri düzenine katılan yaklaşık 200.000 öğrenci polislerle çatışmıştı. Çatışma sırasında UÇK'nın bir üyesi öldürülmüştü. Daha sonra Kosovalı Arnavutlar, Sırp tarafından

⁵¹⁸ Vickers, 1998: 249.

⁵¹⁹ Talentino, 2005: 248-249

⁵²⁰ Judah, 2008: 68-69.

⁵²¹ Vickers, 1998: 260-261.

⁵²² Judah, 2008: 70.

⁵²³ Talentino, 2005: 249.

⁵²⁴ Janssens, 2015: 59-60.

⁵²⁵ Bekaj, 2010: 17.

öldürüldüklerini, Kosova'nın bağımsızlığını ve Arnavutlarla birleşmesini istediğini açıklamışlar. Çatışma sırasında UÇK, Kosovalı Arnavutları koruyan tek güç olmuştur.⁵²⁶

Bu arada 1997 yılında Arnavutluk'ta, Geg ve Tosk nüfusu arasındaki bir iç savaş gerçekleşmişti. Arnavutluk devletinde hükümet düşmüştü, olağanüstü hal ilan edilmişti ve Kosovalı Arnavutlar için artık siyasi-kültürel bir referans kaynağı yok olmuştur.⁵²⁷

UÇK saldırıları sırasında iki Sırp polisi öldürülmüştü. Bu eyleminin intikamı almak için Sırp askerleri Drenica katliamını düzenlenmişti.⁵²⁸ Mart 1998 yılında üç gün boyunca Sırp tankları UÇK lideri Adem Jashari'nin evini kuşatmıştı. Sırp, ailesinin 56 üyesini, çocukları ve kadınları da dahil olmak üzere öldürmüştü. Jashari'nin ailesinin katledilmesinden sonra, Arnavut ulusal kimliği uyandırmıştı ve Arnavutların özgürlük ihtiyacı güçlenmişti. UÇK için destek büyümüşü ve UÇK'ya birçok kişi katılmıştı.⁵²⁹

Sırp ve Arnavut güçler arasında ciddi sayıda saldırı meydana gelmişti. Bu şiddetli çatışmalar, uluslararası toplumu alarma geçirmişti.⁵³⁰ 1199 sayılı Karar, Eylül 1998 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından başlatılmış ve Sırp ve Arnavutlar arasında ateşkes çağrısı yapmıştır. Kosova meselesiyle uğraşmak için uluslararası bir gözlem görevi atanmıştı. 1998 yılına kadar 15 binden fazla Kosovalı Arnavut öldürülmüştü. Bu süre zarfında, NATO, Sırbistan'a Kosova'daki çatışmalara son vermek için ilk ultimatomeni vermişti.⁵³¹

Sırp ve Arnavutlar arasındaki ateşkes kısa sürmüştü. Kosova'da terör olayları meydana gelmiştir. 8 Ocak'ta UÇK güçleri tarafından üç Sırp polis memuru öldürülmüştü. Olaydan sonra Sırp Reçak köyünde 15 Ocak 1999'da girerek 45 Kosovalı Arnavut'u öldürmüştü.⁵³²

Başlangıçta, NATO Kosova sorununu ihlal etmişti. NATO'ya göre, Kosova Sırbistan'ın bir parçasıydı ve bu nedenle Sırp'ların iç meselesi idi.⁵³³ Fakat Reçan katliamı, NATO için bir dönüm noktasıydı. Reçan sonrasında NATO barış görüşmelerine girmeye kararlıydı. Fransa'nın Rambouillet kentinde Kosova konusunda bir uluslararası konferans düzenlenmişti.⁵³⁴

⁵²⁶ Judah, 2008: 80-81.

⁵²⁷ Orlando, 2005: 161-162.

⁵²⁸ Orlando, 2005: 166.

⁵²⁹ Bekaj, 2010: 21-22.

⁵³⁰ Bu grup 1994 yılında Bosna Savaşı sırasında kuruldu ve onun üyeleri ABD, İngiltere, Rusya, Fransa, İtalya ve Almanya idi. Bu ülkeler özellikle Balkan meseleleri ile ilgileniyordu.

⁵³¹ Janssens, 2015: 61.

⁵³² Judah, 2008: 84.

⁵³³ Talentino, 2005: 256.

⁵³⁴ Talentino, 2005: 252.

Rambouillet Konferansı 6 Şubat'ta başlamıştı ve 23 Şubat 1999 tarihine kadar sürmüştü. Konferansa Kosova ve Sırp delegeleri de katılmıştı. Rambouillet anlaşmasına göre, Sırbistan'ın toprak bütünlüğü garanti edilmişti. Kosova'ya barış ve öz yönetim vaat edilmişti. Ayrıca, Kosova'nın siyasi statüsünü belirlemek için üç yıl sonra uluslararası bir konferans düzenlenecekti. Rambouillet'e göre Kosovalı Arnavutların iradesi Kosova'nın geleceğinde önemli olacaktı.⁵³⁵

Kosova heyeti, bazı Arnavutların⁵³⁶, Antlaşmayı imzalamasına karşı çıkmasına rağmen belgeyi imzalamıştı. Sırbistan heyeti, Kosovalı Arnavutların Kosova'nın siyasi statüsü hakkında karar vereceği konusunda anlaşmadıkları için belgeyi imzalamamıştı.⁵³⁷ Rambouillet Kosova'ya barış getirmek konusunda başarısız olmuştur. Kosova'daki savaşa bir son verilmezse, NATO Milişeviç'i bölgeyi bombalamakla tehdit etmişti.⁵³⁸

Bütün diplomatik yolları tükendikten sonra NATO, insani bir felaketi önlemek için bölgeyi Miloseviç rejiminin teslim edilmesine kadar 78 gün boyunca bombalamıştı. NATO'nun operasyonu 24 Mart 1999'da⁵³⁹ başlamış ve UÇK güçleri tarafından desteklenmişti. UÇK üyeleri kendilerini NATO'nun kara kuvvetleri olarak görmekteydi.⁵⁴⁰

Savaştan önce Kosova Sırbistan'ın egemenliği altında idi. Savaştan sonra Birleşmiş Milletler himayesi altına geçmişti. Çünkü NATO'nun 1244 numaralı Güvenlik Konseyi Kararına göre yapılan bombardımanları takiben Birleşmiş Milletler Kosova'da Geçici Yönetimi Misyonu oluşturulmuştu. UNMIK, Kosova'nın kendi yapılarını yeniden inşa etmesine yardımcı olacak bir geçiş yönetimi idi.⁵⁴¹

1999 savaşından sonra Kosova'nın siyasi geleceği belli değildi. Arnavutlar tamamen bağımsızlık istemişlerdi. Fakat Sırpolar böyle bir çözüme karşı çıkmışlardı. Aslında sorun Kosova'nın hem Arnavut hem de Sırp milliyetçi fikirlerinin kalbi olmasıdır. Bu nedenle her iki tarafında Kosova meselesi hakkında anlaşmazlıkları vardı. Çok tartışmalar ve müzakereler

---

⁵³⁵ Armend Bekaj, 2010: 25.

⁵³⁶ Onlara göre, Rambouillet Sırbistan'ın toprak bütünlüğünü garanti etmişti. Fakat, Kosova'nın bağımsızlığı söz konusu değildi.

⁵³⁷ Armend Bekaj, 2010: 25.

⁵³⁸ Talentino, 2005: 87.

⁵³⁹ Judah, 2008: 87.

⁵⁴⁰ Bekaj, 2010: 25.

⁵⁴¹ Çelik, 2008: 50-51.

sonrasında Kosova için en iyi çözümün bağımsızlığını ilan etmesi olduğu kararlaştırılmıştı. Kosova, 17 Şubat 2008 yılında bağımsızlığını ilan etmişti.⁵⁴²

3.2.5 "Büyük Arnavutluk" Düşüncesinin Kosova Savaşı Üzerindeki Etkileri

Komünist rejim sırasında Arnavutlar birbirlerinden uzakta yaşamışlardı. Arnavutlar için Kosova uzak bir yerdi. Arnavutlarla Kosovalı Arnavutlar arasındaki irtibatlar 1999'daki mülteci krizi sırasında kurulmuştu.⁵⁴³ Yaklaşık 500 bin Kosovalı Arnavut Kosova Savaşı'ndan sonra savaş mülteci olarak Arnavutluk'a gitmiştir. Bu yaklaşım, ulusal bir anlaşmaya varmak için iyi bir fırsat olabilirdi, ancak istenilen anlaşmaya varılamadı. Savaş bile Tiran ve Priştine arasındaki siyasi ilişkiyi değiştirmede.⁵⁴⁴

Komünizm sonrası Arnavutluk politikası hiçbir zaman "Büyük Arnavutluk" fikrine dayanmamıştı. Onun yerine Realpolitik'e dayalı olmuştur. Hiçbir Arnavut lideri, Büyük Arnavutluk devletinin kurulması konusunda yorum yapmamıştır.⁵⁴⁵ Arnavutluk Cumhuriyeti her zaman Arnavutluk Ulusal Sorununa yönelik retorik bir yaklaşım sürmüştür.⁵⁴⁶ Arnavutluk'un ulusal sorunun çözümündeki rolü merkezi bir rol değildi.⁵⁴⁷

Kosova'daki savaş sırasında Arnavutluk, savaşa sürüklenmekten korkarak güvenliğini korumaya çalışmıştı. Savaştan kaçınma, Arnavutluk'un dış politika güvenliğinin temel amacı haline gelmişti. Arnavutlar, Kosova'daki çatışmanın barışçıl yollarla çözülmesi için, sınırların değişme ihtimalini hariç tutmaktaydı Kosova ve Arnavutluk arasındaki ilişkiler Rugova ve Berişa tarafından korunmuştu.

Rugova ile Berişa arasındaki bu bağlılık, Berişa'nın Kosovalı Arnavutlara Sırp muhalefet partisini destekleme tavsiyesinde bulunduğu ana kadar sürmüştü.⁵⁴⁸ Onun bildirgesi Rugova tarafından desteklenmemiş. Çünkü Rugova'ya göre Sırbistan'daki tüm partiler Arnavutlara karşı idiler. Arnavutluk devletinin 1997 yılında çöküşünden sonra Arnavut sorunu ikinci plana atılmıştır.⁵⁴⁹

⁵⁴² Çelik, 2008: 50-51.

⁵⁴³ Bumçi, 2005: 291.

⁵⁴⁴ Austin, 2004: 247.

⁵⁴⁵ Austin, 2004: 235.

⁵⁴⁶ Hilaj, 2013: 409.

⁵⁴⁷ Hilaj, 2013: 411.

⁵⁴⁸ Bumçi, 2005: 288.

⁵⁴⁹ Bumçi, 2005: 289.

1997'den sonra Sosyalistler iktidara gelmişti ve başından beri "Büyük Arnavutluk'un" siyasi gündeminin bir parçası olmadığını açıkça belirtmişlerdi.⁵⁵⁰ Paskal Milo, 1997 yılından 2001 yılına kadar Arnavutluk'un Dışişleri Bakanı idi. Arnavutluk'un "Büyük Arnavut" fikrinin Arnavutluk'un politikasının bir parçası olmadığına dair güvence vermişti. Birlik fikrinin sınırların dışında yaşayan Arnavutlar arasında daha popüler olduğunu belirtmişti.⁵⁵¹

"Büyük Arnavutluk" fikrinin Arnavutluk tarafından desteklenip desteklenmediği önemli değildir. Komşularında genişlemiş Arnavut devletinin kurulmasını korkusu hep olacaktır. Sırplar olası bir "Büyük Arnavutluk" devletinin kurulmasından korktukları için Kosova savaşının Arnavutların "Büyük Arnavutluk" yaratma girişiminde bulunduğunu hep düşünmüşlerdir.⁵⁵²

1980'lerin Kosova'daki protestolarından beri Sırplar, 'Büyük Arnavutluk' oluşturma planlarının Arnavutlar tarafından hazırlandığını iddia etmişti. Miloseviç, onun izi sırasında Kosova Savaşı'nın nedeninin Arnavutların "Büyük Arnavutluk" oluşturma planından kaynaklandığını söylemişti. Sırbistan Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesine karşı idi. Bu olayın "Büyük Arnavutluk" un oluşumunu kolaylaştıracağından emin olduklarını belirtmişti.⁵⁵³

---

⁵⁵⁰ Austin, 2004: 245.

⁵⁵¹ International Crisis Group, 2004: 2-3.

⁵⁵² Ardolic, 2009: 22.

⁵⁵³ Ardolic, 2009: 23-24

SONUÇ

Arnavutlar, uzun zamandır Yunanlar ve Sırlar tarafından "*Büyük Arnavutluk*" olarak adlandırılan milliyetçi bir programa sahip olmakla itham edilmektedir. Şayet böylesi ciddi ve organize bir programa sahip olsalar idi Balkan siyasi arenasında 1912 gibi geç bir tarihte bağımsızlığa kavuşmuş olmayacaklardı. Meseleyi etki-tepki merkezli bir yaklaşımla ele aldığımızda Arnavut milliyetçiliğinin genelde topraklarının yabancı işgaline karşı bir argüman ürettiği gerçeğiyle karşılaşırız. Arnavut milliyetçiliği, 1877-78 Osmanlı-Rus savaşı sonrası imzalanan Ayastefanos ve Berlin Antlaşmalarından sonra oluşan yeni haritanın etkisiyle bağımsızlık elde edebilmek amaçlı filizlenmiştir. Yani 1878'den sonra Arnavutlar arasındaki milliyetçilik fikri, bir Arnavutluk devleti kurmak ve Arnavutları dış baskılara karşı korumak için kullanılmıştı. Buna ilaveten, Arnavut milliyetçiliği komşularına baskı yapmak veya komşu bölgelerden harici topraklar elde etmek için kullanılan silaha dönüştürülmemiştir.

1877-1878 Türk-Rus savaşı sonrası imzalanan Berlin Antlaşması sonrası bağımsızlık elde eden Sırbistan'a verilen topraklar içerisinde Arnavutların da bulunması yeni bir sorunun zeminini hazırlamıştır. Ortaya çıkan sorun ve Sırp tehdidi karşısında Arnavut milliyetçiliğinin siyasi kolu reaksiyon göstermiş ve cevaben milliyetçi fikirler güç ve yaygınlık kazanmıştır. 1878 yılında Arnavutlar Yanya, Kosova, İşkodra ve Manastır gibi 4 vilayette yaşamıştı. Bu yüzden "*Büyük Arnavutluk*"un fiziki ana gövdesini Arnavutluk'un özerk bölgelerine ait 4 vilayetin birleştirilmesi fikri oluşturmaktaydı. Günümüzde ise "*Büyük Arnavutluk*" fikrinin fiziki coğrafyasının temelini Balkan bölgesinde dağılmış etnik Arnavut toprakları oluşturmaktadır. Bu topraklarda yaşayan Arnavutların aynı çatı altında birleştirilmesi fikri meselenin bir nevi çekirdeğidir. Arnavutlar Kosova, Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Yunanistan'da yaşamaktadır.

Hatırlanacağı üzere "*Büyük Arnavutluk*" terimi Arnavut halkı arasında pek popüler bir fikir değildir. Bu çalışmanın içeriğinde "*Büyük Arnavutluk*" terimi daima tırnak içerisinde kullanılmıştır. Aslında akademisyenler tarafından "*Büyük Arnavutluk*" terimi rahatça kullanılabilir ancak siyasilerin bu türden düşünceleri kullanmaları oldukça enderdir. Özellikle Sırbistan ve Yunanistan tarafından propaganda aracı olarak kullanıldığı düşüncesiyle kabul edilmemektedir.

“*Büyük Arnavutluk*” düşüncesi en çok Arnavutluğun komşuları tarafından olumsuz çağrışımlarla anılırken, Arnavutlar için aynı durum geçerli değildir. Aslında Arnavutlar arasında “*Büyük Arnavutluk*” teriminin yerine, “*Etnik Arnavutluk/Shqipëria Etnike*” terimi kullanılmaktadır. İki terimin anlamlandırılmasında farklılar bulunmaktadır. “*Büyük Arnavutluk*” terimi Arnavutluğun komşularından Arnavutların bölgesel hırsını ifade etmek için kullanılmıştır. Bu duruma nazaran “*Etnik Arnavutluk*” terimi ise, Arnavutlar tarafından etnik Arnavutları bir araya getirmek ve Batılı güçlerin gayri meşru kararlarını düzeltmek amacıyla nitelendirilerek kullanılmıştır.

Arnavutluk hükümeti komşuları ile kıyaslandığında iktisadi yönden kapasitesinin küçük olmasından ötürü “*Büyük Arnavutluk*” düşüncesi gibi diaspora Arnavutlarını mali yönden kuvvetlendirebilecek projeleri hayata geçirmesi günümüz koşullarında oldukça meşakkatlidir. Ayrıca çalışma içerisinde Arnavutluk tarihinin dört farklı döneminin analizi yapılırken, Arnavutların komşu ülkelerin toprakları hakkında yayılmacı milliyetçilik iddialarında bulunmadığı tespitine varılmıştır.

Arnavut milliyetçiliğinin uyanışının ilk aşaması Arnavut topraklarında bölünmeye karşı bir cevap olarak 1878'de ortaya çıktığı bilgisinden hareketle 4 vilayetten sadece 3'ü Osmanlı idaresi altında kaldığına değinmekte yarar vardır. Gelişmeler ışığında Arnavutlar bu sorunu Berlin'de de duyurmak amacıyla lobi faaliyetlerine girişmişlerdir. Bu fikri daha plânlı ve programlı uygulamak amacıyla 1878'de Kosova'da Prizren Ligi kurulmuştu. Böylece Arnavut milliyetçiliğinin siyasi karakterinin doğuşu sağlanmıştır. Faaliyetleri sonucu ilk kez Arnavutlar bir araya gelerek 4 vilayetin özerk bir Arnavut vilayetinde birleşmesinde hem fikir olmuşlardır. Bu talep sonucu “*Etnik Arnavutluk*”un ana çekirdeği bir nevi oluşturulmuştur. Ayrıca Prizren Ligi sırasında Arnavut isyancı ruhu ve ulusal birlik arzusu ortaya çıkmıştır.

Arnavut milliyetçiliğinin ikinci aşaması Osmanlı Meşrutiyet yılı olan 1908'de ortaya çıkmıştır. Arnavutların mücadelelerinden sonrasında Osmanlı Devleti, Arnavutların dört vilayeti bir özerk Arnavut vilayetine birleştirme taleplerini kabul etmiştir. Aynı zamanda Roma ve Viyana tarafından desteklenen Arnavutlar 28 Kasım 1912'de Arnavutluk'un bağımsızlığını ilan etmiştir. Arnavutluk Devleti 1913'te Londra Büyükelçileri Konferansı'nda tanınmış ancak 4 vilayetten Arnavutluk devletine sadece İşkodra vilayeti dâhil edilmiştir. Diğer üçü Sırbistan, Karadağ, Makedonya ve Yunanistan'a verilmiştir.

Arnavut milliyetçiliğinin üçüncü evresi İkinci Dünya Savaşı sırasında başlamıştır. Bu süre zarfında İtalyanlar, Arnavutların sempatisini kazanmak amacıyla "*Büyük Arnavutluk*" devleti propagandasını kullanmıştır. Bu İtalyan propagandasına göre "Büyük Arnavutluk" düşüncesi sadece Kosova ve Çameriya topraklarından ibaretti. İtalyanların yönetiminde Arnavutlara eğitimlerinde Arnavutçanın tanınması ve Arnavut bayrağının kamusal alanda kullanılmasına izin verilmesi nedeniyle Kosovalı Arnavutlar arasında İtalyanlara karşı sempatinin artmasına neden olmuştur.

Böylece İtalyanlar, Arnavutların milli sorunlarını siyasi emelleri için kullanarak, Arnavutluk'u istila etme planlarını gerçekleştirmek istemişlerdir. Fakat bu İtalyan plânı Arnavutlar arasındaki sempatinin karşılıklı güvene dönüşmemesiyle uygulama sahası bulamamıştır.

Arnavut milliyetçiliğinin Yugoslavya dönemindeki dördüncü evresi farklı amaçlar barındırmaktaydı ve bu süreç boyunca Arnavutların ulusal sorunu Enver Hoca ile Tito arasındaki güven meselesinden ötürü ikinci plâna alınmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Arnavutluk bir Komünist ülke haline gelmiş ve Enver Hoca'ya Yugoslavyalı komünistler tarafından iktidara gelmesi amacıyla yardım edilmiştir. Bu yüzden Arnavut lider Enver Hoca'nın "*Büyük Arnavutluk*" düşüncesi hakkındaki bildirimleri, Tito ile olan ilişkilerinin iyi olması nedeniyle oldukça sınırlı ve kontrollü kalmıştır. Ancak Enver Hoca ile Tito arasında yaşanan tartışmalar sonrası bu düşünceler tekrar gündeme getirilmek istense de Kosova sorunu da dâhil başarı elde edilememiştir.

"Büyük Arnavutluk" düşüncesinin Kosova ve Çameriya gibi topraklarda canlılığını korumasını Sırbistan ve Yunanistan'ın bu topraklarda yaşayan Arnavutlara yönelik ötekileştirici uygulamalarında da arayabiliriz. Nitekim bu topraklarda yaşayan Arnavutlar karşılaştıkları haksız uygulamalar sonucu tepki ve güç arayışı olarak bu tür düşüncelere sarılmışlardır.

Diğer taraftan ise etnik Arnavut devletlerin kurulmasının önündeki engellere bakıldığında; Arnavut gençlerinin bu düşünce üzerindeki idealizm eksikliği ile bu düşüncenin gerçekleşme olasılığının zayıflığıdır. Ayrıca Arnavutlar arasında bu meselenin gerçekleşmesine yönelik sistemli çalışmaların yapılmaması da düşüncenin hayata geçirilmesini imkânsız kılmaktadır. Yine bu tür düşünceleri parti söylemlerine alan partilerden Kırmızı Siyah İttifakı Partisi şu ana kadar yapılan seçimlerde halktan beklediği desteği bulamamıştır.

Ayrıca Arnavutluk dış politikasının Avrupa Birliği genişleme programından etkilenecek üyelik sürecine yoğunlaşması ve bu yolla mali sorunlarını açacağına inanması, milliyetçi düşünce ve söylemleri gölgelemiştir. Üstelik bu tür milliyetçi söylemler ve düşüncelerde ısrar etmek, Arnavutluk'un komşu ve AB ülkeleriyle olan münasebetlerini olumsuz etkileyeceğinden Tiran tarafından dillendirilmemektedir. Aynı zamanda Arnavut siyasilerinin milli sorunlardan uzak durmasının nedenlerinden biri de, bu projenin Washington tarafından da desteklenmemesidir.

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere Arnavutluk ile birleşmek arzusunun sınırlar dışında kalan Arnavutlar arasında daha güçlü olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Akademia Shqiptare e Shkencave. (2002). *Historia e Popullit Shqiptar*. Toena Yayinevi, Tiranë.
- Akademia e Shkencave e Shqiperise. (2009). *Historia e Popullit Shqiptar*. Shtëpia Botuese Toena, Tiranë.
- Barnard, F. M. (2003). *Herder on Nationality, Humanity, and History*. McGill-Queen's University Press, London.
- Bartl, P. (1998). *Milli Bağımsızlık Hareketleri Esnasında: Arnavutluk Müslümanları*. (Çev. A. Taner), Bedir Yayinevi, İstanbul.
- Becherelli, A. ve Carteny, A. (ed.). (2013). *L'Albania Indipendente e le Relazioni italo-Albanesi (1912-2012): Atti del Convegno in Occasione del Centenario dell'indipendenza Albanese*. Edizioni Nuova Cultura, Roma.
- Bekaj, A. R. (2010). "The KLA and the Kosovo War: From Intra-state Conflict to Independent Country". *Berghof Conflict Research*, No. 8.
- Berlin, I. ve Jahanbegloo, R. (2012). *In libertà: Conversazioni con Ramin Jahanbegloo*. (Çev. E. Antonelli), Armando Editore, Roma.
- Biondich, M. (2011). *The Balkans: Revolution, War and Political Violence Since 1878*, Oxford University Press, New York.
- Blitz, B. K. (ed.). (2006). *War and Change in the Balkans: Nationalism, Conflict and Cooperation*. Cambridge University Press, London.
- Bogdanı, M. ve Loughlin, J. (2007). *Albania and the European Union: The Tumultuous Journey Towards Integration and Accession*. I.B.Tauris & Co Ltd, London.
- Bumçi, A. (2005). "Regional Perspectives for an Independent Kosovo, Albania and Macedonia". F. Bieber ve Z. Daskalovski (Ed.). *Understanding the War in Kosovo*, Taylor & Francis e-Library, London.
- Carmichael, C. (2002). "The death of the Hero Cult". C. Carmichael (Ed.). *Ethnic Cleansing in the Balkans Nationalism and the Destruction of Tradition*. Routledge, London ve New York, s. 63-73.

- Clayer, N., Grandits, H. ve Pichler, R. (ed.) (2011). *Conflicting Loyalties in the Balkans: The Great Powers, The Ottoman Empire and Nation Building*. I. B. Tauris & Co. Ltd, USA.
- Çelik, B. (2004). *İttihatçılar ve Arnavutlar: II. Meşrutiyet Döneminde Arnavut Ulusçuluğu ve Arnavutluk Sorunu*. Büke Kitapları I.Baskı, İstanbul.
- Çelik, B. (2008). *Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri*. Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Yayınları, Antalya.
- De Padova, N. (2014). *L'arbëreshë di San Marzano di San Giuseppe: Aspetti sociolinguistici*. Narcissus yayınevi, Roma.
- Despot, I. (2012). *The Balkan Wars in the Eyes of the Warring Parties: Perceptions and Interpretations*. iUniverse Inc Bloomington, New York.
- Di Lellio, A. (2012). "The Field of the Blackbirds and the Battle for Europe". E, Langenbacher (Ed.). *Dynamics of Memory and Identity in Contemporary Europe*. Berghahn Books, USA, s. 149-165.
- Dragoj, N. (2009). *Shqiptaret dhe Greket: Realitete Historike*. Weso Yayınevi, Tiranë.
- Elsie, R. (2010). *Historical Dictionary of Albania*, Scarecrow Press, UK.
- Elsie, R. ve Destani, B. (ed.). (2013). *The Cham Albanians of Greece: A documentary history*. I.B. Tauris, London; New York.
- Fischer, B. J. (1999). *Albania at War 1939-1945*. Hurst & Co. Publishers, London.
- Frashëri, K. (1962). *Rilindja Kombëtare Shqiptare*. Ndërmarrja shtetërore e botimeve «NAIM FRASHËRI», Tiranë.
- Frashëri, K. (1964). *The history of Albania: A brief summary*. Tirana S.n., Tiranë.
- Frashëri, K. (1997). *Lidhja Shqiptare e Prizrenit*. Shtëpia Botuese Toena, Tiranë.
- Gawrych, G. (2006). *The Crescent and the Eagle: Ottoman Rule, Islam and the Albanians, 1874-1913*. I.B. Tauris & Co Ltd, London.
- Gellner, E. (1988). *Naciones y Nacionalismo*. Alianza Editorial, Madrid.
- Hamza, A. (2006). *Makedonya Arnavutluk ilişkilerinde Arnavut sorunu*, Logos-A, Üsküp.
- Heywood, A. (2003). *Politics*, Palgrave Macmillan, UK.
- Hroch, M. (1985). *Social Preconditions of National Revival in Europe: A Comparative Analysis of the Social Composition of Patriotic Groups among the Smaller European Nations*, Cambridge University Press.

- Jacques, E. (1995). *The Albanians: An Ethnic History from Prehistoric Times to the Present*. McFarland & Company, Inc. Publishers, Jefferson, North Carolina.
- Janssens, J. (2015). *State-building in Kosovo: A plural Policing Perspective*. Maklu Publishers, Portland.
- Jelavich, B. (2006). *Balkan Tarihi: 20.Yıl*. (Çev. H. Uğur), Küre Yayınları, İstanbul.
- Joseph, B. D ve De Stefano, J. (ed.). (2003). *When language collide: Perspectives on Language Conflict, Language Competition and Language Coexistence*, The Ohio State University Press, Ohio.
- Judah, T. (2008). *Kosovo: What Everyone Needs to Know*. Oxford University Press, London.
- Karpat, K. (2001). *The Politicization of Islam: Reconstructing Identity, State, Faith, and Community in the Late Ottoman State*. Oxford University Press, London.
- King, R. ve Mai, N. (2008). *Out of Albania: From Crisis Migration to Social Inclusion in Italy*, Berghan Books, New York.
- Kissoudi, P. (2009). *The Balkan Games and Balkan Politics in the Interwar Years 1929 – 1939: politicians in pursuit of peace*. Routledge Taylor and Francis Group, London New York.
- Kola, P. (2003). *The Search for Greater Albania*. C. Hurst & Company Yayınevi, London.
- Lampe, J. ve Mazower, M. (2004). *Ideologies and National Identities: The Case of Twentieth Century Southeastern Europe*. Central European University Press, Budapest.
- Malcolm, N. (1999). *Storia del Kosovo: Dalle Origini ai Giorni Nostri*. Bompiani, Milano.
- Mazurkiewicz, A. (2013). *East Central Europe in Exile Volume 1: Transatlantic Migrations*. Cambridge scholars publishing, New Castle.
- Morozzo della Rocca, R. (1997). *Albania: le Radici della Crisi*. Guerrini e Associati, Milano.
- People, S., Collier, M. ve Lewis, E. (2002). *European Diplomacy 1870-1939*. Heinemann Educational Publishers, Chicago.
- Perritt, H. H. (2008). *Kosovo Liberation Army: the Inside Story of an Insurgency*. University of Illinois Press, Illinois.
- Roudometof, V. (2002). *Collective Memory, National Identity and Ethnic Conflict: Greece, Bulgaria and the Macedonian Question*. Praeger Publishers, USA.
- Sarı, E. (2016). *Büyük Türk Tarihi*. Nokta E-Book Publishing, Antalya.

- Sarkissian, A. (2015). *The Varieties of Religious Repression: Why Governments Restrict Religion*, Oxford University Press, London.
- Schwandner-Sievers, S. ve Fischer, B. J. (2002). *Albanian Identities: Myth and history*. Hurst and Company, London.
- Senechal, M. ve Sherer, S. (1997). *Long Life to Your Children: A portrait of High Albania*. The University of Massachusetts yayınevi, Massachusetts.
- Skendi, S. (1967). *The Albanian National Awakening 1878-1912*. Princeton Legacy Library, USA.
- Smith, A. (1991). *National Identity*. University of Nevada Press, USA.
- Smith, A. (2010). *Nationalism: Theory, Ideology, History*. Polity Press, USA.
- Sugar, P. (1995). *Eastern European nationalism in the Twentieth Century*. The American University Press, USA.
- Sulstarova, E. (2006). *Arratisje Nga Lindja: Orientalizmi Shqiptar Nga Naimi Te Kadareja*. Globic Press, USA.
- Talentino, A. K. (2005). *Military Intervention After the Cold War: The Evolution of Theory and Practice*. Ohio University Press, Athens.
- Tase, P. (2010). *Të huajt për Shqipërinë dhe Shqiptarët*. Outskirts Press, USA.
- Vickers, M. (1995). *The Albanians: A modern history*. I.B.Tauris & Co Ltd, London.
- Vickers, M. (1998). *Between Serbs and Albanians: A history of Kosovo*. Columbia University Press New York, New York.
- Vinca, A. (2013). *Shqiptarët mes Mitit dhe Realitetit: shënime rreth historisë, mendësise dhe politikës shqiptare*. Botimet Filozofia Urbane, Prishtinë.
- Vllasi, A. ve Avdic, E. (2013). *Shtegu Njëqindvjeçar i Lirisë: Lufta Antikolonialiste e Shqiptarëve te Kosovës në Vitet 1912-2012*, Koha Press, Prishtinë.
- Zarrilli, L. (1999). *Albania: Geografia della Transizione*. Franco Angeli s.r.l, Milano.
- Waldman, C. ve Mason, C. (2006). *Encyclopedia of European Peoples, Volume 2*. Info base Publishing, New York.
- Warrander, G. ve Knaus, V. (2010). *Kosovo*. The Globe Pequot Press Inc., USA.
- Qosja, R. (1994). *Çështja Shqiptare : Historia dhe politika*. Instituti Albanologjik, Prishtinë.

Makaleler

- Austin, R. C. (2004). "Greater Albania: The Albanian State and the Question of Kosovo, 1912–2001". J. Lampe ve M. Mazower (Ed.). *Ideologies and National Identities: The Case of Twentieth-Century Southeastern Europe*, Central European University Press Budapest, New York, s. 235-253.
- Aydın, A. F. ve Progonati, E. (2011). "Albanian foreign policy in the post-communist era". *UNISCI Discussion Papers*, 26: 257-280.
- Ayhan, H. (2010). "Arnavut ve Sırp Savları Bağlamında Kosova'nın Sahipliği Sorunu". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23: 73-86.
- Birecikli, İ. B. (2016). "Arnavutluk için mücadele: Arnavutluk Prensi Kim Olacak?". *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6(11): 123-146.
- Hilaj, A. (2013). "The Albanian National Question and the Myth of Greater Albania". *Journal of Slavic Military Studies*, 26: 393–413.
- Hroch, M. (1996). "From National Movement to the Fully-formed Nation: The Nation-building Process in Europe," in Balakrishnan, Gopal, ed. *Mapping the Nation*. New York and London: Verso: 78-97.
- Kalemaj, I. (2014). "Marrëdhëniet Shqipëri-Kosovë: Quo Vadis?", *Friedrich Ebert Stiftung*.
- Karpat, K. (1972). "The transformation of the Ottoman State, 1789-1908". *Int. J. Middle East Stud.* 3 (1972): 243-281.
- Kemalettin, K. "Layihalar Işığında Bağımsızlık Sürecinde Arnavutluk'un Sosyal ve Siyasal Durumu (1860-1908)". *Türk Dünyası Düşüncemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, XII/2 (Kış 2012): 309-332.
- Kılıç, S. (2006). "Bir Osmanlı Aydınının Arnavutluk'a Dair Görüş ve Düşünceleri", *A.Ü.Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi Dergisi (OTAM)*, 19(1): 257-271.
- Lafe, G. (2013). "La questione Irrisolta della Çamëria nella Complessità dei Rapporti Greco-Albanesi". *Palaver*, 3(2): 115-144.
- Maden, F. "Arnavutluk'un Bağımsızlık Süreci 1877-1913". *T.C. Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı Türk International Cooperation and Development Agency, AVRASYA ETÜDLER*, 38(1): 155-196.
- Manta, E. K. (2009). "The Çams of Albania and the Greek State (1923–1945)". *Journal of Muslim Minority Affairs*, 29(4): 523-535.

- Micheletta, L. (2013). ‘Italy, Greater Albania and Kosovo (1939-1943)’. *Nuova Rivista Storica*, 97(2): 521-542.
- Pacukaj, S. (2012). ‘The Fundamental Aspects of the Cham Issue’. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 3(3): 415-420.
- Pacukaj, S. (2013). ‘The independence of Albania’. *Mediterranean Journal of Social Sciences MCSER Publishing*, 4(11): 767-769.
- Progonati, E. (2013). ‘Etnik Arnavutların Arnavutluk Dış Politikasında Etkisi’. *Karadeniz Araştırmaları*, 37: 159-182.
- Rrapaj, J. ve Kolasi, K. (2013). ‘The curious Case of Albanian Nationalism: the Crooked Line from a Scattered Array of Clans to a Nation-State’. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 43: 185 – 228.
- Sadiku, B. (2014). ‘The fundamental rights of the Albanian population of Chameria in Front of Greek Municipal Law and International Law’. A, Biagini (Ed.). *Empires and Nations from the Eighteenth to the Twentieth Century: Volume 2*. Cambridge Scholars Publishing, 192-199.
- Sarno, E. (2010). ‘La Definizione dei Confini dell’Albania tra Principi Teorici e Interessi Politici’. *Bollettino A.I.C.* 139 -140: 123-134.
- Sotirović, V. B. (2013). ‘National identity: Who are the Albanians? The Illyrian Anthroponomy and the Ethno genesis of the Albanians’. *History Research*, 1(2): 5-24.
- Vickers, M. (2002). ‘The Cham Issue Albanian National & Property Claims in Greece’, *Conflict Studies Research Centre Balkan Series. Defence Academy, UK*.
- Vickers, M. (2007). ‘The Cham Issue – Where to Now?’, *Conflict Studies Research Centre, Balkans Series, Defence Academy, UK*.
- Yenigün, C. (2012). ‘GCC Model: Conflict Management for the "Greater Albania"’. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Journal of Social Sciences Sosyal Bilimler Dergisi Special Issue on Balkans*, 2: 175-186.

Diğer Süreli Yayınlar ve Tezler

- Ardolic, M. (2009). *Greater Albania- the next Crisis in the Balkans*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. University of Växjö, School of Social Sciences, Department of Peace and Development Studies, Växjö.

Arnavutluk Cumhuriyetinin Anayasası 1998, 10.Madde

Gashi, D. (2014). "Berlin Congress and the Albanian lands 13 June- 13 July 1878". İ, İmer (Ed.). *KÜLTÜR EVRENİ*, SAGE Yayıncılık Rek. Mat. San. Tic. Ltd. Şti, Ankara, s. 56-66.

Instituti i Statistikes Republika e Shqiperise. (2012). *Censusi i Popullsisë dhe Banesave 2011*. Adel Print, Tiranë.

International Crisis Group. (2000). *Albania: State of the Nation*. ICG Balkans Report N° 87, Tirana/London/Brussels.

International Crisis Group. (2004). *Pan Albanianism: How a Big Threat to Balkan Stability*. ICG Europe Report N° 153, Tirana/Brussels.

Kryeziu, S. ve Stakić, I. (ed.). (2014). "Albanian Minority Representation at the Serbian Ministry of Interior: Progress and Remaining Challenges". *Kosovar Center for Security Studies (KCSS) and Belgrade Centre for Security Policy (BCSP)*, Belgrade and Prishtina.

Orlando, C. (2004-2005). *L'acquila Albanese alle Prese con le Correnti Transnazionali l'ABC di Orgogli e Pregiudizi: Albania, Balcani, Comunita' Internazionale*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Università degli studi di Roma "LA SAPIENZA", Cattedra di Sociologia delle relazioni internazionali, Roma.

Pacukaj, S. (2011-2012). *Le Relazioni Greco - Albanesi durante la Seconda Guerra Mondiale. La questione della Çamëria*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sapienza Università Dipartimento di Studi Politici, Roma.

Pahumi, N. (2007). *The Consolidation of Albanian Nationalism: The League of Prizren 1878-1881*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. University of Michigan, Michigan.

Rruga, I. (2011). *Arnavutluk'ta Hıristyanlık ve İslamiyet'in tarihçesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri, Konya.

Semenov, A. (2015). *Kosovo: Sovereign, Unrecognized or Failed State?*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Charles University Faculty of Social Sciences International Economic and Political Studies, Prague.

Sulstarova, E. (2002). *Continuity and change in nationalist discourse in Albania during national awakening, communism and post-communism periods*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Middle East Technical University, Ankara.

The State Statistical Office. (2005). *Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of Macedonia 2002*, "Dame Gruev", Skopje.

İnternet Kaynakları

“Albania vs Serbia- Recapping 180 minutes of odd history”. <http://futbolgrad.com/albania-vs-serbia-recapping-180-minutes-of-odd-history> (erişim tarihi: 13.03.2017).

Aleanca Kuq e Zi, <http://www.aleancakuqezi.al/rreth-nesh/> (erişim tarihi: 20.03.2017).

“Bangladesh has become the 114th country to recognise Kosovo as an independent country”. <http://www.balkaninsight.com/en/article/the-balkans-today-27th-february-3rd-march-2017-02-27-2017> (erişim tarihi: 16.03.2017).

“Greece Accuses Hahn of Backing Albania Over Chams”. <http://www.balkaninsight.com/en/article/eu-commissioner-caught-in-between-albania-greece-hot-topic-09-29-2016> (erişim tarihi: 12.03.2017).

Idrizi, Sh., “Happy that EU recognized us, but Cham issue has not been resolved”. <http://top-channel.tv/lajme/english/artikull.php?id=18156&ref=fp#.WMWwfTsrLIV> (erişim tarihi: 12.03.2017).

Instituti i Statistikave Republika e Shqipërisë, <http://www.instat.gov.al/al/publications/njoftim-p%C3%ABr-media/popullsia-e-shqip%C3%ABris%C3%AB,-1-janar-2016.aspx> (erişim tarihi: 18.11.2016).

“Interview of Tahir Veliu, president of Movement for United Albania”. <https://shqiperiaebashkuar.al/2017/01/interview-of-tahir-veliu-president-of-movement-for-united-albania-for-the-greek-newspaper-parapolitika/> (erişim tarihi: 22.03.2017).

“Kosovo asks EU and US for help after 'acts of aggression' from Serbia”. <https://www.theguardian.com/world/2017/jan/19/kosovo-asks-eu-and-us-to-help-with-acts-of-aggression-from-serbia> (erişim tarihi: 13.03.2017).

“Kosovo Bans Building of Serb Wall in Mitrovica”.

<http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-serbs-build-a-wall-in-northern-divided-city-12-08-2016> (erişim tarihi: 13.03. 2017).

“Kuvendi i Kosovës”, <http://www.kuvendikosoves.org/?cid=1,161> (erişim tarihi: 20.03.2017).

“Lëvizja Vetëvendosje, State building and socio-economic development”, http://www.vetevendosje.org/wpcontent/uploads/2013/09/Programi_i_shkurte_anglisht.pdf (erişim tarihi: 20.03.2017).

”Soccer goes to war during a match between Serbia and Albania”. <https://www.pri.org/stories/2014-10-15/soccer-goes-war-during-match-between-serbia-and-albania> (erişim tarihi: 13.03.2017).

Statistical Office of Montenegro, Population by age and ethnicity, <http://www.monstat.org/eng/page.php?id=393&pageid=57> (erişim tarihi: 19.11.2016).

“What happened to Greater Albania”. <http://www.economist.com/node/8558447/> (erişim tarihi: 22.03.2017).

http://www.cec.org.al/Portals/0/Documents/CEC%202013/zgjedhje-perkuvend/2013/zgjedhje_2013_web/lidhja_2.pdf (erişim tarihi: 20.03.2017).

<http://illyria.proboards.com/thread/37424/albanians-illyrians> (erişim tarihi: 22. 05. 2017).

http://www.wikiwand.com/sk/Severn%C3%BD_Epirus (erişim tarihi: 22.06.2017).

<http://learningalbanian.blogspot.com.tr/2008/10/phonetics-of-albanian.html> (erişim tarihi: 05.06.2017).

<https://www.studenthandouts.com/geography/europe/southern-europe/albania/albania-political-map.htm> (erişim tarihi: 18.06.2017).

<http://www.serbianna.com/columns/savich/092.shtml> (erişim tarihi: 26.06.2017).

<http://tarihvemedeniyet.org/2009/10/manastir-vilayeti.html> (erişim tarihi: 26.06.2017).

<http://tarihvemedeniyet.org/2009/10/yanya-vilayeti.html> (erişim tarihi: 26.06.2016).

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Ina LELAJ

Doğum Yeri - Tarihi : Avlonya, ARNAVUTLUK – 20 Mayıs 1991

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Ali Demi Genel Lisesi, ARNAVUTLUK

Lisans Diploması : Pavarësia Üniversitesi, Siyaset Bilimler, ARNAVUTLUK

Yabancı Diller : İtalyanca, İngilizce, İspanyolca, Türkçe

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : RTV Real, Avlonya

E-Posta : ina.lelaj@ymail.com